

Majmonid

O POKAJANJU

Majmonid

UVOD U ETIKU OTACA

Jebuda Halevi

HAZARI

קטנה כלל מחבורו לעבוד בו ולעבד ולעובד
 צנוטה לבריותיו עבד שיעשה בו עבד
 ולעבד וק"ש על גמולו כעבד לילך עם
 למען פלג ענו יכול לשחוק ומעבדו
 עבד עילך עם ויחזור: בוועד לחכמו
 בעלילת פדום לעבד בו וברכום עבד
 בוועד כפרדס בלבד וכן לו סודו לעצור
 בו פרדס טר נחיר לו פרדס סופ עובד
 בו פרדס טר ע אפרדס שיש נחיר
 לו לעצור פרדס על עובד בו על הפרדס
 של עובדו עבד לו כפרדס סודו רומחיר
 לו כפרדס של עבד וק"ש לו כפרדס
 קטנה מחבורו כלל מחבורו בו סודו
 ומע לו בעלילת עבד פלג בוועד
 עם קנו ועד בעלילת עבד עבד בעלילת
 בו לעבד עבד עבד כלל מחבורו
 ולעבדו חזיר לו עבד כפרדס עובד
 וכן בעלילת עבד לחזור ולפרדס כלל מחבורו

אחרת מן המעשה אשר עשה לו

קטנה סודו של פרדס בוועד
 חלפת סודו חזיר פרדס עבד חלפת בו

מעש כרבי מיתון

חזיר ד קדו של פרדס

Majmonid

O POKAJANJU

Majmonid

**OSAM POGLAVLJA
UVOD U ETIKU OTACA**

Jehuda Halevi

**HAZARI
Prvi deo**

KNJIŽEVNO DRUŠTVO *PISMO*

GLAVNI UREDNIK
RAŠA LIVADA

**BIBLIOTEKA
NER MICVA**

www.net.yu/~nemicva

UREDNIK BIBLIOTEKE
ISAK ASIJEL

”כִּי נֵר מִצָּוָה וְתוֹרָה אֹר” (מְשָׁלֵי ו’)

"Jer je zapovest žižak, i Tora vidjelo."
(Priče Solomonove 6:23)

MAJMONID
Rabi Moše Ben Majmon - Rambam

PROPISI O POKAJANJU

iz
MIŠNE TORA
I knjiga
Knjiga znanja

S engleskog prevela

Danijela Danon

KNJIŽEVNO DRUŠTVO PISMO
ZEMUN
5760/2000

Majmonid

PROPISI O POKAJANJU

S engleskog prevela
Danijela Danon

Naslov originala

MISHNEH TORAH
THE BOOK OF KNOWLEDGE
by
Maimonides

PROPISI O POKAJANJU

Svi propisi o pokajanju sadržani su u pozitivnom zakonu koji grešniku nalaže da se za svoj greh pokaje pred Gospodom i da prizna da je sagrešio. U poglavljima koja slede biće razmotreni ovaj zakon i svi principi koji su povezani sa njim i koji postoje radi njega.

I POGLAVLJE

1. Alahá. Sve zapovesti Tore, bilo da su pozitivne¹ ili negativne,² nalažu osobi koja se o njih namerno ili slučajno ogrešila, pa se pokajala i odvratila od svog greha da prestup prizna pred Bogom, neka je blagosloven, jer je rečeno: "Kada čovek ili žena počine bilo koji od ljudskih prestupa i sagreše protiv Boga, krivi su i treba da priznaju greh koji su počinili" (Brojevi, 5:6-7). **Navedenim stihom se propisuje izgovaranje priznanja.** Ispovedanje naglas je pozitivna zapovest. Kako se osoba ispoveda? Pokajnik kaže: "O, Gospode, zaklinjem se Tebi, zgrešio sam, činio sam prestupe; bezakonja sam činio pred To-

---

¹ Pod pozitivnim propisima (Micvot Ase) podrazumevaju se zapovesti koje nalažu činjenje; na primer: "Seti se dana subotnjeg da ga posvetiš" (prim.prev).

² Pod negativnim propisima (Micvot Lo Taase) podrazumevaju se zapovesti kojima se izražavaju zabrane i ograničenja; na primer: "Ne ubij", "Ne poželi..." (prim.prev).

bom i uradio to i to, i kajem se i postišen sam zbog dela svojih i nikada ih neću ponoviti.” Ova rečenica sadrži suštinu priznanja. Što je priznanje potpunije i detaljnije, time je osoba vrednija hvale. Osobe koje su obavezne da Gospodu ponude žrtvu za greh³ i žrtvu za prestup⁴ koji su počinili, čak i kad prinesu žrtvene ponude za nehotičan ili nameran greh, neće dobiti oprostaj sve dok se ne pokaju i naglas ispovede greh jer je rečeno: “...tada neka priznaju greh koji su učinili” (III Knjiga Mojsijeva, 5:5). Kod osuđenika koji podležu smrtnoj kazni ili kazni bičevanja, samo podnošenje kazne takođe ne donosi oprostaj osim ukoliko se ne pokaju i priznaju. Slično tome, osoba koja je fizički povredila drugu osobu, ili joj pričinila materijalnu štetu, ne dobija oprostaj nakon što nadomesti gubitak oštećenoj strani, nego tek kad prizna prestup i skrušeno se obaveže da isti neće nikada ponoviti jer je rečeno: “Kada čovek ili žena počine bilo koji od prestupa ljudskih... tada neka ispovede greh koji su počinili” (Brojevi 5:6-7).

2. Alahá. Pošto je žrtvovanje jarca⁵ trebalo da zajamči isкупljenje celom Izraelu, prvosveštenik bi se ispovedio u ime celog Izraela jer je rečeno: “Neka ispovedi nad njim sva bezakonja sinova Izraela” (III Knjiga Mojsijeva, 16:21). Žrtveni jarac je isкупljivao za sve prestupe koji se pominja u Tori, lake i teške, namerne ili slučajne, bez obzira na to da li je prestupnik postao svestan svoga prestupa ili ne, ali pod uslovom da se pokajao. Međutim, u slučaju da se prestupnik nije pokajao, žrtveni jarac je mogao da isкуpi samo za lake prestupe. Koji su laki, a koji teški prestupi? Teški su oni za koje je propisana smrtna kazna koju dosuđuje sud ili kazna *karet*.⁶ Zaricanja u prazno ili lažne zakletve, iako ne povlače kaznu *karet*, smatraju se teškim

---

³ Žrtva za greh prinosi se za greh počinjen iz neznanja, videti III Knjigu Mojsijevu (4:27-30).

⁴ Žrtva za prestup prinosi se za greh koji je počinjen sa namerom, videti III Knjigu Mojsijevu (5. glava; 19:20-21; 19:5-8).

⁵ Videti III Knjigu Mojsijevu (16:7-10).

⁶ Karet podrazumeva naglu smrt od Božje ruke ili druge kazne. Radi detaljnije definicije videti Majmonid, 8 poglavlje, 1 alaha.

prestupima. Kršenje ostalih zabrana ili pozitivnih zapovesti čije neizvršavanje ne povlači kaznu *karet* spada u lake prekršaje.

3. Alahá. U današnje vreme, kada nema Hrama i žrtvenika za iskupljenje, ne preostaje nam ništa drugo do pokajanja. Pokajanje iskupljuje sve počinjene prestupe. Čak i ako je čovek bio zao celog života i pokajao se na izmaku života, ni tada ne ostaje ništa od njegovog zla jer je rečeno: "I neće zao propasti od zla svoga na dan kada se odvrati od njega" (Ezekiel, 33:12). Sam Dan pokajanja donosi iskupljenje pokajniku kao što je rečeno: "Jer ovaj dan će vas iskupiti" (III Knjiga Mojsijeva 16:30).

4. Alahá. Iako se pokajanjem dobija oproštaj za sve prestupe, a sam Dan pokajanja predstavlja trenutak iskupljenja, ipak postoje prestupi koji se opraštaju trenutno i oni za koje se oproštaj dobija tek nakon izvesnog vremena. O čemu je ovde reč? Ako se osoba, na primer, oglušila o pozitivnu zapovest čije se neizvršavanje ne kažnjava kaznom *karet* i pokaje se, trenutno joj biva oprošteno. Za one koji počine ovu vrstu prestupa rečeno je: "Vratite se sinovi odmetnici i isceliću odmete vaše" (Jeremija, 3:22). Kada osoba prekrši zabranu (tj. negativnu zapovest - prim.prev), a taj prestup ne povlači ni kaznu *karet* ni smrtnu kaznu koju dosuđuje sud i pokaje se, pokajanje odlaže kaznu, a Dan pokajanja donosi oproštaj. Za ovu vrstu prestupa je rečeno: "Jer ovaj dan će vas iskupiti" (III Knjiga Mojsijeva, 16:30). Osoba koja počini prestup koji se kažnjava kaznom *karet* ili smrtnom kaznom koju dosuđuje sud i pokaje se, pokajanje zajedno sa Danom pokajanja zaustavlja izvršenje kazne, a patnja koja ga u celosti obuzme upotpunjuje pokoru i, zaista, pokajanje nije potpuno dok grešnik ne propati zbog učinjenog. Za ovu vrstu prestupa je rečeno: "Onda ću ih pokarati prutom za nepokornost i bezakonje i ranama za prestupe njihove" (Psalmi, 89:33). Na šta se ovo odnosi? Ovo važi samo onda ako prestupnik u vreme kad je sagrašio nije oskrnavio Božje Ime. Ali ako obeščasti Božje Ime, makar se potom pokajao, makar nastavljao da se i dalje kaje kada dođe Dan pokajanja, makar ga patnja obuzela u celosti, njegovo iskupljenje nije dovršeno do smrti. U tom slučaju pokajanje, Dan pokajanja i patnja, uzeti zajedno, služe da odlože kaznu, ali

tek smrt donosi oprostaj jer je rečeno: "Ali Gospod nad vojskama javi mi da vam se ovo bezakonje neće oprostiti do smrti" (Isaija, 22:14).

II POGLAVLJE

1. Alahá. Kako izgleda potpuno pokajanje? Kada okolnosti dopuštaju da osoba ponovi jednom već počinjeni prestup, a ona se, iako kadra da iznova sagreši, ipak uzdrži od greha, ne iz straha ili zbog nedostatka snage nego samo zato što se kaje. Uzmimo za primer čoveka koji je počinio preljubu sa tuđom ženom i nakon izvesnog vremena nađe se ponovo sam sa njom, njegova strast prema njoj ne je-njava, njegove fizičke moći su nesmanjene, nalazi se pod istim okolnostima u kojima je počinio prethodnu preljubu, a on se ipak uzdrži i ne sagreši, tada je on iskreni pokajnik.⁷

A Solomon je rekao: "Seti se Tvorca svojega u danima mladosti svoje (pre nego dođu dani zli i prispeju godine za koje ćeš reći 'U njima mi nema zadovoljstva')" (Knjiga Propovednikova, 12:1). Međutim, ako se čovek pokaje tek u starosti nakon što onemoća i ponestane mu snage da čini sve što je u mladosti činio, premda se ne može reći da on predstavlja izvanredan primer pokajanja, svejedno se njegovo pokajanje prihvata i on je pokajnik.

Čak i ako je neko grešio celog života i pokajao se tek na dan smrti i umro kao pokajnik, sva njegova bezakonja mu se opraštaju jer je rečeno: "Pre nego što se pomračí sunce i videlo i mesec i zvezde i dođu oblaci iza dažda" (Knjiga Propovednikova, 12:2), što je aluzija na dan smrti. Otuda sledi zaključak da ako se neko seti Tvorca i pokaje se pre smrti biva mu oprosteno.

2. Alahá. Šta sačinjava pokajanje? Ono se sastoji u sledećem: da se grešnik odvrti od svog greha, odstrani ga iz misli i odluči u

---

⁷ Pokajnik se na hebrejskom kaže Baal Tešuva, što u doslovnom prevodu znači *gospodar povratka* (prim.prev).

svom srcu da ga nikada ne ponovi jer je rečeno: "Neka bezbožnik ostavi put svoj i nepravednik misli svoje" (Isaija, 55:7). Pokajnik treba da zažali zbog svoje prošlosti jer je rečeno: "Jer pošto se obratih pokajah se" (Jeremija, 31:19). Pokajnik poziva za svedoka Njega koji zna sve tajne da svedoči da se on neće nikada vratiti svom grehu, jer je rečeno: "Niti ćemo više govoriti delu ruku svojih: Bože naš; jer u Tebe nalazi milost sirota" (Ošea 14:4). Grešnik takođe mora glasno izgovoriti priznanje i time naglas izustiti odluku koju je doneo u svom srcu.

3. Alahá. Onaj ko priznanje oblikuje u reči, ali u srcu nije rešen da odbaci greh, sličan je onome ko se porine u mikve dok u ruci stiska guštera (nečistu mrtvu životinju - prim.prev). Ukoliko ga ne odbaci, njegovo porinuće je beskorisno. I zato je rečeno: "A ko priznaje i ostavlja dobiće milost" (Priče Solomonove, 28:13). Štaviše, nužno je opisati greh jer je rečeno: "Narod ovaj ljuto sagreši, načinivši sebi bogove od zlata" (Izlazak, 32:31).

4. Alahá. Načini na koje pokajnik ispoljava kajanje su:

- a) neprestano zazivanje Boga vapajem i molitvama pokajnicama;
- b) davanje milostinje prema mogućnostima;
- c) udaljavanje od izvora greha;
- d) promena imena da bi mogao reći: "Ja sam neko drugi, a ne onaj ko je počinio ta dela";
- e) promena svih svojih dela na dobro i koraćanje stazom pravednosti;
- f) napuštanje mesta boravka, jer dobrovoljno progonstvo iskupljuje osobu za bezakonje i rađa u njoj osećanje poniznosti, krotkosti i duhovne skromnosti.

5. Alahá. Hvale je vredno kada pokajnik javno prizna prestupe, objavi svoje bezakonje i drugima otkrije prestupe koje je počinio prema bližnjima. Tada bi trebalo da kaže: "Istina je, zgrešio sam u tome i tome i ogrešio se o njega učinivši mu to i to, i danas se kajem i osećam žaljenje zbog toga." Onaj, međutim, ko je gord i zbog svoje gordosti ne objavi bezakonja svoja nego ih prećuti i sakrije, taj se nije

pokajao u potpunosti jer je rečeno: "Ko krije bezakonja svoja neće biti srećan" (Priče Solomonove, 28:13). Sve napred rečeno odnosi se samo na prestupe prema bližnjem. Pokajnik nije obavezan da objavljuje presteupe prema Bogu. Smatralo bi se drskošću i bezobrazlukom ako to ipak učini; zbog prestupa prema Bogu trebalo bi da ispolji kajanje samo pred Svevišnjim, neka je blagosloven, navodeći pred Njim svoje grehe u detalje, a javno ih priznajući samo u najopštijim crtama; dobro je za njega da njegovo nedelo ne bude obznanjeno jer je rečeno: "Blago onome kojemu je oprošteno bezakonje, kojemu je greh pokriven" (Psalmi, 32:1).

6. Alahá. Premda su pokajanje i vapaji uvek dobrodošli, posebno su važni u razdoblju od deset dana pokore između Nove godine i Dana pokajanja, jer je rečeno: "Tražite Gospoda dok se može naći" (Isaija, 55:6). Ovo se, međutim, odnosi samo na pojedince. Za zajednicu važi to da kad god se njeni članovi pokaju i iskrenog srca zavape k Bogu biva im odgovoreno jer je rečeno: "Jer koji je veliki narod kojemu je Bog blizu, kao što je Gospod Bog naš kad god ga zavezemo" (V Knjiga Mojsijeva, 4:7).

7. Alahá. Dan pokajanja je vreme skrušenosti, žaljenja i kajanja kako pojedinaca tako i zajednice. Dan pokajanja predstavlja središnjicu i vrhunac razdoblja pokore koja je propisana Izraelu radi isкупljenja i dobijanja oprostaja. Zato se obaveza pokajanja i priznavanja grehova na taj dan odnosi na sve Jevreje. Dužnost je svake osobe da na Dan pokajanja ispovedi grehe. Od nje se traži da ispovedanje počne već prethodnog dana pre obroka kako se ne bi dogodilo da se (u toku jela) zagrcne i ne ispuni svoju dužnost. I bez obzira na to što se osoba već ispovedila, ona se ponovo ispoveda tokom večernje službe na Dan pokajanja, i ponovo tokom jutarnje, dodatne, podnevne i završne, večernje službe.⁸ U kojem delu Božje službe počinje ispovest? Pojedinaac je govori nakon Amida,⁹ a predmolitelj to čini za celu zajednicu u toku Amida, tj. u njenom četvrtom blagoslovu.

---

⁸ Šaharit, Musaf, Minha, Neila (prim.prev).

⁹ Molitva koja se najpre čita u sebi, a potom je predmolitelj čita naglas. Amida se izgovara stojeći (prim.prev)

8. Alahá. Reči ispovesti koje je usvojio ceo Izrael jesu: "Zaista, grešili smo." To je suština ispovesti. Prestupi koji se ispovede jednog Jom Kipura, iznova se ispovedaju sledećeg Jom Kipura čak i ako je osoba tokom godine nastavila da se ponaša kao pokajnik jer je rečeno: "Jer ja znam bezakonja svoja i greh je moj jednako preda mnom" (Psalmi, 51:5).

9. Alahá. Kajanje i Dan pokajanja iskupljuju jedino za prestupe čoveka prema Bogu; kao na primer kada osoba uzima zabranjenu hranu, ili se prepusti zabranjenom polnom odnosu, itd. Ali prestupi učinjeni prema bližnjima, na primer ako neko fizički ili rečima povredi svog suseda, prokune ga, opsuje ili opljačka, ili učini bilo šta slično, ne bivaju oprošteni sve dok oštećena strana ne dobije zadovoljavajuće obeštećenje. Ali i kada prestupnik, na primer, pruži novčano obeštećenje, on svejedno mora odobrovoljiti osobu koju je povredio i zamoliti je za oprostaj. Čak i ako samo rečima povredi drugu osobu, on je mora umiriti i moliti je za oprostaj sve dok ga ne dobije.

Međutim, ako povređena osoba ne želi da oprost, prestupnik treba da dovede svoja tri prijatelja koja će je ubeđivati i moliti sve dok ne dobiju oprostaj. Ako u tome ne uspeju, prestupnik pred tu osobu treba da dovede drugu, pa čak i treću grupu prijatelja sa istim zadatkom. Ako uvređena strana i tada ne smekša i tvrdoglavo odbija da oprost, prestupnik je ostavlja i odlazi. Tada se smatra da je uvređena osoba počinila greh. Međutim, ako je učenik povredio svoga učitelja, on mora dolaziti kod njega iznova i iznova, i hiljadu puta ako treba, sve dok od njega ne dobije oprostaj.

10. Alahá. Zabranjeno je biti tvrdog srca i ne pružiti prestupniku priliku za iskupljenje. Upravo suprotno, čovek treba da bude takav da se lako odljuti, a teško naljuti. I kada grešnik zamoli za oprostaj, povređeni treba da oprost iskreno i drage volje. Čak i ako je mnogo jada zadano osobi i ako se o nju bolno i teško ogrešilo, ona ne treba da se sveti ili da bude zlopamtilo. Oprostaj je prirodan za seme Izraela, osoben za njegovo čestito srce. Ali idolopoklonici neobrezana srca nisu takvi. "Srdnju svoju drži doveka" (Amos, 1:11). Zato se za Gibeonjane koji nisu oprostili i koji su odbili da prime zadovoljenje

kaže: "A Gibeonjani ne behu od sinova Izraelovih" (II Knjiga Samuela, 21:2).

11. Alahá. Ako se osoba ogrešila o bližnjega i on umre pre nego što je zamoljen za oprostaj, prestupnik treba da dovede desetoricu, okupi ih pored groba preminulog i u njihovom prisustvu izjavi: "Zgrešio sam prema Gospodu, Bogu Izraela, i prema ovoj osobi, učinivši joj to i to." Ako preminulom duguje novac treba da ga vrati naslednicima. Ako ne zna da li postoje naslednici, sumu odloži u sudu i tamo obavi ispovest.

III POGLAVLJE

1. Alahá. Svako ljudsko biće nosi zasluge i grehe. Čovek čije su zasluge veće od njegovih grehova jeste pravednik, a onaj čiji su gresi veći od zasluga jeste zao. Ako su zasluge i gresi izjednačeni, čovek je *benoni*.¹⁰ Isto važi i za državu. Ako zasluge svih njenih stanovnika pretežu nad njihovim prestupima, država je pravedna. Ako prestupi preovladaju, država se smatra zlom. Isto važi i za čitav svet.

2. Alahá. Osoba čiji su prestupi veći od njenih zasluga umire u svom bezakonju jer je rečeno: "Za mnoštvo prestupa tvojih" (Ošea, 9:7). Država u kojoj su preovladali prestupi njenih građana, takođe nestaje odmah jer je rečeno: "Plač je u Sodomu i Amori¹¹ veliki jer greh je njihov grdan" (I Knjiga Mojsijeva, 18:20). Isto važi i za čitav svet. Ako pokvarenost i bezakonje ljudi pretegnu nad njihovim zaslugama biće odmah uništeni jer je rečeno: "I vide Bog da je zlo ljudsko veliko na zemlji" (I Knjiga Mojsijeva, 6:5). Prilikom odmeravanja ne uzima se u obzir broj, nego veličina zasluga i prestupa. Jedno dobro delo može prevagnuti nad mnogim nedelima jer je rečeno: "Jer se u njemu samom nađe nešto dobra" (I Knjiga o Kraljevima, 14:13). A jedan

---

¹⁰ Traktat Berahot kaže da takvu osobu pokreću oba nagona i ona se neprekidno bori da održi ravnotežu.

¹¹ Gomora (prim.prev).

jedini prestup može prevagnuti nad mnogim zaslugama, jer je rečeno: "Ali jedan grešnik¹² kvari mnogo dobra" (Knjiga Propovednikova, 9:19). Bog donosi presudu. On jedini zna kako da odmeri zaslugu prema prestupu.

3. Alahá. Ko god zažali što se držao propisa i zamisli se nad svojim dobrim delima rekavši u svom srcu: "Kakve koristi imam od njih? Šta bi se desilo i da ih nisam činio?" gubi zalog koji su mu ona donela, i tada nijedno dobro delo više ne govori njemu u prilog. Jer je rečeno: "Pravednoga neće izbaviti pravda njegova na dan bezakonja njegova" (Ezekiel, 33:12). I kao što se dobra dela i prestupi čovekovi odmeravaju u času njegove smrti, isto tako se jednom godišnje, na praznik Nove godine, prestupi svakog stanovnika zemlje odmeravaju prema njegovim zaslugama. Onaj ko se pokaže pravednim upisan je na život, onaj ko se pokaže zlim upisan je na smrt. Ako je osoba **benoni**, presuda se odlaže do Dana pokajanja. Ako se osoba pokaje upisana je na život, ako ne, onda na smrt.

4. Alahá. Iako je zvuk šofara na Novu godinu zapovest Svetog pisma, on nosi i duboko značenje, kao kada bismo rekli: "Probudite se, o, spavači, probudite iz vašeg sna; vi u dremež utonuli trgnite se iz vašeg dremeža; ispitajte dela vaša, vratite se kao pokajnici i setite vašeg Tvorca. Vi koji ste zaboravili istinu i lakoumno trošeći vreme zabasali na krivi put, provodeći celu godinu u taštini i ispraznosti koja niti pomaže niti spasava, pogledajte svoje duše i učinite boljim svoje puteve i dela. Neka svak od vas napusti staze zla i misli koje nisu dobre." Neophodno je, dakle, da svak sebe tokom godine smatra napola krivim a napola nevinim, i da ceo ljudski rod takođe uzima kao takav. Ako osoba tako posmatra stvari, ona zna da će ako počini samo još jedan prestup, na vagi zasluga i prestupa pretegnuti tas u korist prestupa, kako svojih tako i celog sveta, i prouzrokovati njegovo razaranje. Ako, pak, ispuni još jednu zapovest, tas zasluga tada preteže njoj u prilog i u prilog celog sveta, te ona donosi spas i izbavljenje blišnjima i sebi. Rečeno je: "Pravednik je temelj sveta"

---

¹² Mis li se na jedan greh.

(Priče Solomonove, 10:25), što znači da onaj ko dela pravedno preteže tas zasluga u prilog celog sveta i spasava ga. Zato je običaj celog doma Izraelovog da u razdoblju između Nove godine i Dana pokajanja, u većoj meri nego tokom godine, čini dobra dela i uroni što više u ispunjavanje religijskih dužnosti. U toku deset dana pokore, svi koji pripadaju domu Izraelovom ustaju dok je još noć i sa žarom i predanošću mole se u sinagogi do zore.

5. Alahá. Kada se odmeravaju zasluge i prestupi osobe ne računa se prvi, pa čak ni drugi prestup koji je počinila. Odbrojanje kreće od trećeg prestupa. Ako prestupi počevši od trećeg pa nadalje pretegnu nad zaslugama, tada se i prva dva ubrajaju u grehe i osobi se sudi za sve. Ali ako se pokaže da su gresi i zasluge u ravnoteži od trećeg prestupa nadalje, onda se jedan za drugim otpisuju svi prestupi. Treći prestup se računa kao da je bio prvi jer su prva dva već prethodno oprostena. Onda se četvrti računa kao prvi jer je treći oprostena, i tako dalje do poslednjeg prestupa. Ovo se odnosi na pojedinca jer je rečeno: "Gle, sve ovo čini Bog dva puta i tri puta čoveku" (Jov, 33:29). Što se tiče zajednice, prvi prestup kao i drugi i treći otpisuju se jer je rečeno: "Za tri zla što učini Izrael - da, za četiri neću mu oprostiti" (Amos, 2:6). Kada se svodi račun zasluga i grehova, prestupi zajednice se računaju od četvrtog nadalje na prethodno opisan način.

Za one koji pripadaju srednjoj kategoriji (*benonim*) važi: ako među prestupima osobe stoji i zanemarivanje¹³ propisa o stavljanju tefilina,¹⁴ osobi se sudi prema njenim gresima, ali ona ima udela u Svetu koji dolazi. I svim osobama koje su zle i čija nedela pretežu nad njihovim zaslugama sudi se prema gresima, ali i one imaju udela u Svetu koji dolazi jer čitav Izrael, premda je grešio, ima udela u životu posle. Rečeno je: "I tvoj narod će biti sav pravedan, naslediće zemlju zanavek" (Isaija, 60:21). Izraz "zemlja" je metafora za zemlju života,

---

¹³ Zanemarivanje učinjeno namerno i s prezirom.

¹⁴ Tefilin je molitveno remenje koje Jevrejin stavlja na mišicu leve ruke i na počeonik prilikom jutarnje molitve (prim.prev).

tj. za Svet koji dolazi. I pravednici među narodima sveta imaju takođe udela u Svetu koji dolazi.

6. Alahá. Sledeći nemaju udela u svetu koji dolazi, duše su im odsečene¹⁵ i oni nestaju, zauvek osuđeni za svoje veliko zlo i grehe: jeretici (*minim*)¹⁶ i epikurejci;¹⁷ oni koji negiraju Toru, uskrснуće mrtvih ili dolazak Iskupitelja (*Mesije*); otpadnici od vere; oni koji navode mnoštvo na greh i oni koji se otcepe od zajednice; oni koji kao Jeoakim¹⁸ čine prestupe prkosno i javno; doušnici (*moserim*);¹⁹ oni koji drže zajednicu u velikom strahu, ali ne zarad služenja Bogu; ubice i klevetnici i, napokon, oni koji razvlačeći prepucijum pokušavaju da sakriju znak svog jevrejskog porekla.

7. Alahá. Pet vrsta je označeno kao jeres: oni koji kažu da nema Boga i da svet nema Vladaoca; koji kažu da sila koja vlada postoji u dve ili više osoba; da postoji jedan Vladalac ali da je On telo i da ima oblik; koji negiraju da je On Jedin i Prvi uzrok i Temelj sveta, oni koji služe zvezdama, sazveždima i bilo čemu drugom osim Njemu i koji se postavljaju kao posrednici između čoveka i Gospodara svetova. Svak ko pripada jednoj od ovih pet grupa naziva se jeretik (*min*).

8. Alahá. Tri vrste su označene kao epikurejske: oni koji negiraju istinitost proročanstava i tvrde da nema znanja koje dolazi od Tvorca i direktno dopire do ljudskog srca; oni koji negiraju proročanstva Mojsija, našeg učitelja, oni koji tvrde da Tvorac nema svest o

¹⁵ U 8. poglavlju, alaha 1, Rambam piše: "Dobro koje je pravedniku skriveno jeste život u Svetu koji dolazi... Onaj ko je zao neće biti upisan za život u Svetu koji dolazi. To je kazna za njegovo zlo. On će biti odsečen i umreće... To je značenje pojma *karet* u Tori... biti odsečen u ovom svetu i u Svetu koji dolazi.

¹⁶ Videti sledeću alaha i alaha 8.

¹⁷ אפיקורוס, doslovno sledbenik Epikurove škole; za objašnjenje videti alaha 8.

¹⁸ II Knjiga Dnevnika (36:8).

¹⁹ Oni koji Jevrejina izdaju i predaju ga u ruke nejevrejskih vlasti.

delima ljudi. Svaku od te tri grupe čine epikurejci. Tri grupe čine oni koji pobijaju Toru. Oni koji tvrde da Tora nema Božansko poreklo i da su njene reči, u stvari reči samog Mojsija koji ih izgovara bez naloga Božanskog autoriteta, makar to tvrdili za samo jedan stih ili jednu reč iz Tore. U ovu grupu spadaju i oni koji pobijaju tumačenja Tore, tj. Usmenu Toru, i sumnjaju u autoritet mudraca koji je tumače, kao što su činili Cadok i Bajitos, hrišćani i muslimani koji kažu da je Tvorac zamenjivao jednu zapovest drugom i da je Tora zastarela premda je Božanskog porekla. Svaki Jevrejini koji pripada jednoj od ove tri grupe pobija Toru.

9. Alahá. Postoje dve vrste otpadnika od vere: oni koji krše samo jednu zapovest i oni koji krše celu Toru. U prvu spada osoba koja je odlučila da ne poštuje određenu zapovest i to joj je postalo navika do te mere da je zbog toga već izašla na zao glas. Čak i ako kršenje određene zapovesti spada u lakše grehe, na primer ako osoba nosi na sebi odeću sastavljenu od "različitih materijala" (mešavinu vune i lana), (V Knjiga Mojsijeva, 22:11), ili ako "odstranjuje uglove svoje kose" (III Knjiga Mojsijeva, 19:27), i to radi stalno tako da izgleda da određena zapovest nije obavezujuća za nju, ona je otpadnik od vere u odnosu na tu zapovest pod uslovom da je delovala u nameri da naljuti Boga. Otpadnik od vere u odnosu na celu Toru je onaj ko se u vreme verskih progona prikloni idolopokloničkoj veri i ostane u njoj govoreći "kakvu prednost imam od toga što ostajem priljubljen uz narod Izraela, koji je siromašan i proganjen. Bolje da budem uz one čija je sila". Osoba koja se tako ponaša je otpadnik od vere u odnosu na celu Toru.

10. Alahá. Oni koji navode mnoštvo na greh, uključujući u to i one koji navode pojedince na greh, bilo u velikim stvarima, kao što su činili Jeroyoam, Cadok ili Bajitos, ili u malim stvarima, čak i ako ih samo potaknu da proglašavaju ništavnim držanje određene pozitivne zapovesti. Tu takođe spada svak ko prisiljava druge na greh, kao Menáše koji je ubijao Izraeliđane i tako prisiljavao narod da se okrene idolopoklonstvu, ili onaj ko vara ljude i zavodi ih na krivi put.

11. Alahá. Onaj ko se udalji od zajednice, makar ne počinio prestup nego se samo klonio zajednice Izraela, ko ne ispunjava religijske zapovesti zajedno sa svojim narodom, pokazuje ravnodušnost kada je on u nevolji, ne drži njegov post nego ide svojim putem kao da je stranac i kao da ne pripada jevrejskom narodu - taj nema udela u Svetu koji dolazi. Onaj ko samouvereno i drsko, kao Jeoakim, prekrši zakon, svejedno da li je reč o lakšim ili težim prestupima, ni taj nema udela u Svetu koji dolazi. On se naziva prestupnikom bez srama jer pokazuje drskost i bestidnost i jer se ponaša kao da se reči Tore ne odnose na njega.

12. Alahá. Postoje dve vrste doušnika: onaj ko izruči svoga brata u ruke ne-Jevrejina koji će ga osuditi na smrt i ubiti; ili onaj ko preda imovinu svoga brata u ruke ne-Jevrejnu ili vladaru koji je kao ne-Jevrejin. Obe vrste nemaju udela u Svetu koji dolazi.

13. Alahá. Oni koji drže zajednicu u strahu, ali to ne čine Boga radi. To su oni koji samovoljno i bestemeljno vladaju njome izazivajući strah kod svih - imajući isti cilj kao nejevrejski kraljevi - da povećaju svoju slavu i dobit, a ne da uveličaju slavu Gospoda.

14. Alahá. Dvadeset četiri vrste prestupnika koje smo nabrojali, čak i ako su Jevreji, neće imati udela u Svetu koji dolazi. Postoje lakši prestupi od pomenutih; međutim, kako mudraci kažu, onaj ko ih namerno i često čini, takođe neće imati udela u Svetu koji dolazi. Zato se treba kloniti takvih prestupnika. To su oni koji drugima nadevaju nadimke i zovu ih po njima, postidju ih u javnosti, raduju se sramoti bližnjega, preziru mudrace i svoje učitelje, odnose se sa prezirom prema praznicima, oskrnavljaju svete stvari. Kada se za nekoga ko je počinio te prestupe kaže da nema udela u Svetu koji dolazi misli se na grešnika koji umre okoreo u zlu i ne pokaje se. Ali ako se prestupnik odrekao svog bezakonja i umro kao pokajnik imaće udela u Svetu koji dolazi jer ne postoji ništa što može da stane na put kajanju. Čak i ako je čovek celog života negirao temeljne principe vere da bi se na kraju zbog toga pokajao imaće udela u Svetu koji dolazi jer je rečeno: "Mir, mir onome ko je daleko i ko je blizu, veli Gospod, i isceliću ga" (Isaija, 57:19). Sve zle osobe, prestupnici, otpadnici od vere i slični koji se

pokajnički vrate, bilo da to učine otvoreno ili krišom, prihvataju se jer je rečeno: "Vratite se sinovi odmetnici" (Jeremija, 3:22). Čak i osoba koja i dalje ne veruje u potpunosti - s obzirom na to da se kaje u tajnosti a ne otvoreno - Bog prihvata jer se pokajala.

IV POGLAVLJE

1. Alahá. Dvadeset četiri stvari sprečavaju pokajanje. Četiri spadaju u teške prestupe. Ako čovek počini bilo koju od njih, Sveti, neka je blagosloven, zbog težine počinjenog greha ne pruža mu priliku da se pokaje. Ovde govorimo o sledećim prestupnicima:

1. Onome ko navodi mnoge na greh. U ovu kategoriju spada osoba koja sprečava zajednicu u ispunjavanju njenih religijskih dužnosti.

2. Onome koji zavodjenjem ili namamljivanjem odvraća bližnjeg od dobra i navodi ga na zao put, na primer o osobi koja preobraća druge i propoveda idolopoklonstvo (V Knjiga Mojsijeva, 13:3).

3. Ocu koji posmatra kako mu sin kreće krivim putem i potpada pod zao uticaj, a on ga ne prekoreva. Pošto je otac odgovoran za sina smatra se da je on naveo sina na greh, jer da ga je ukorio vratio bi ga na pravi put. U ovu kategoriju prestupnika spada svak ko je, u mogućnosti da kori druge - bilo pojedinca ili zajednicu - a to ne radi, nego ih pušta da lutaju i da se sapliću.

4. Onome ko kaže: "Grešiću, a onda ću se pokajati." U ovu kategoriju spada osoba koja kaže: "Grešiću, a Dan pokajanja će me isкупiti."

2. Alahá. U ova dvadeset i četiri prestupa nalazi se pet koji zatvaraju put pokajanju. Tu se nalaze sledeći prestupnici:

1. Onaj ko izdvojivši se od zajednice neće imati udela u njenim zaslugama, jer neće biti prisutan kada se zajednica pokaje.

2. Onaj ko se suprotstavlja rečima mudraca što ga nagoni da se udalji od njih. Tako ostaje u neznanju jer ne može spoznati puteve pokajanja.

3. Onaj ko se izruguje i ismeva Božanske zapovesti. Pošto one u njegovim očima zaslužuju prezir neće ih predano slediti i spunjavati, a ako ih ne ispunjava, kako onda može da zasluži pokajanje?

4. Onaj ko prezire svoje učitelje. Takvo ponašanje ga izoluje od ostalih i on postaje izgnanik, što se desilo Gehaziju (II Knjiga Kraljeva, 5:27). A kada se obre u izgnanstvu neće naći nikoga da ga podučava i pokaže mu put istine.

5. Onaj ko ne podnosi ukor ne ostavlja sebi put za povratak, jer ukori vode pokajanju. Kada se čovek kome je ukazano na greške postidi zbog njih otvoren mu je put pokajanju jer je u Tori napisano: "Pamti i ne zaboravi... nepokorni bijaste Gospodu" (V Knjiga Mojsijeva, 9:7).

"Ali vam ne dade Gospod srca da razumete" (V Knjiga Mojsijeva, 29:3).

"Narode ljudi i bezumni" (V Knjiga Mojsijeva, 32:6).

Tako je i Isaija ukorio Izrael i rekao: "Da grešna naroda..." (Isaija, 1:4).

"Vo poznaje gospodara svoga (a magarac jasje gospodara svoga), a Izrael ne poznaje, narod Moj ne razume" (Isaija, 1:3).

"Znao sam da si uporan..." (Isaija, 48:4).

I zaista, Bog mu je zapovedio da ukori grešnike jer je rečeno: "Viči iz grla, ne usteži se" (Isaija, 58:1).

I svi ostali proroci su korili Izrael sve dok se nije pokajao.

Zato je neophodno da svaku zajednicu Izraela predvodi mudrac koji je u podmaklim godinama, koji od mladosti živi u bogobožnosti i koga ljudi vole, da bi korio mnoštvo i vraćao ga na put pokajanja. Ali onaj ko ne voli prekore neće otići onome ko ga opominje, niti će hteti da čuje njegove reči i istrajaće u svom grehu koji u njegovim očima izgleda ispravan.

3. Alahá. Između ove dvadeset četiri stvari postoji pet prestupa protiv bližnjih takve prirode da grešnik ne može da zna kome treba da nadoknadi učinjenu štetu, a od koga treba da traži oprostaj. Iz tog razloga, osoba koja ih počinji, ne može više da dosegne stanje potpunog pokajanja. Ovu grupu prestupnika čine:

1) Onaj ko proklinje mnoštvo, a ne pojedinca od koga bi kasnije mogao da traži oprostaj.

2) Onaj koji deli plen sa lopovom jer neće upoznati vlasnika ukradenih stvari. Lopov krađe od mnogih a osoba koja sa njim deli plen ohrabruje ga i navodi na greh.

3) Onaj koji nađe izgublenu stvar i to ne objavi u nadi da će se vlasnik javiti; nakon izvesnog vremena, kada se pokaje, on više ne zna kome treba da vrati izgublenu stvar.

4) Onaj ko opljačka siromašne, siročad ili udovice. Ta nejač je u bednom položaju, nije ugledna i poznata, seli se iz jednog grada u drugi i nigde nema poznanika. Prestupnik ne može da vrati opljačkano dobro jer nije u mogućnosti da ustanovi kome je pripadalo.

5) Onaj koji uzima mito da bi izmenio presudu. S obzirom na to da ne zna koliko daleko sme da ide u menjanju presude, niti može da predvidi posledice toga čina da bi kasnije mogao da ih ispravi biće nesvestan svoje greške i naći će opravdanje pred sobom, što će ga odvratiti od pokajanja.²⁰

4. Alahá. Između ova dvadeset i četiri prestupa nalazi se pet zbog kojih se prestupnici neće pokajati smatrajući da nisu učinili nikakav greh jer su ovi prestupi beznačajni u očima većine. Prestupnici koji spadaju u ovu grupu su:

1. Onaj ko učestvuje u obroku koji je nedovoljan i za njegovog vlasnika. To je sićušan²¹ oblik otimanja, pa ipak gost umišlja da nije zgrešio i kaže (sebi): "Da li sam ja to možda jeo bez pristanka vlasnika?"

2. Onaj ko upotrebljava založene predmete siromaha. To su najčešće sekira i plug, a osoba koja ih koristi umiruje se rečima da "predmeti nisu nestali niti se njihova vrednost smanjila, dakle nisam ih opljačkao".

---

²⁰ Sudija će reći: "Presudio sam pravedno."

²¹ Doslovno: "prašnica otimanja."

3. Onaj ko gleda njemu zabranjenu ženu i ne vidi u tome ništa loše govoreći sebi: "Da li sam imao odnos sa njom ili joj se možda približio?" pri tom ne shvatajući da (požudan) pogled označava prestup pošto vodi do stvarne preljube jer je rečeno: "Da se ne povodite za srcem svojim i za očima svojim" (Brojevi, 15:39).

4. Onaj ko se raduje sramoti bližnjega, ko omalovažava i potcenjuje drugu osobu i misli da to nije greh jer ta osoba nije prisutna, pa se neće postideti. Štaviše, on govori sebi da je u stvari i nije osramotio jer je samo poredio svoja dobra dela i mudrost sa delima i mudročću te osobe, pa je iz tog poređenja proizašlo da je on častan čovek, dok druga osoba zaslužuje prezir.

5. Onaj ko sumnja u nevinog govoreći u srcu svom da nije zgrešio kada kaže: "Šta sam mu uradio? Samo sam posumnjao u njegovu ispravnost." Međutim, on ne shvata da je prestup kada se odnosi prema nevinom čoveku kao mogućem prestupniku.

5. Alahá. Istoj grupi pripada i pet prestupa takve prirode da kada ih čovek jednom počini postaje zavisn od njih i teško mu pada da ih se odvikne. Zato čovek treba da bude oprezan da mu ovi prestupi ne pređu u naviku jer su oni, kad se jednom ustale, izuzetno pogubni i škodljivi. U ove prestupe spadaju ogovaranje, zao govor, plahovitost, zaokupljenost zlim mislima i druženje sa zlikovcem, jer čovek uči od njega i zla dela mu se utiskuju u srce. Zato je Solomon rekao: "Ko se druži s bezumnicima postaje gori" (Priče Solomonove, 13:20). U odeljku koji se bavi moralnim određenjima, već smo objasnili koje vrline treba da neguju svi ljudi; a koliko to tek važi za pokajnika.

6. Alahá. Svi napred nabrojani prestupi, mada ga usporavaju, ipak ne sprečavaju pokajanje. Ako se osoba pokaje, ona je gospodar povratka (**Baal Tešuva**) i imaće udela u Svetu koji dolazi.

V POGLAVLJE

1. Alahá. Slobodna volja je data svakom ljudskom biću. Ako čovek odluči da krene putem pravednosti, on ima moć da to sprovede.

A ako želi da krene putem bezakonja, on ima slobodu da to uradi. I zato u Tori piše: "Eto čovek posta kao jedan od nas znajući šta je dobro a šta zlo" (I Knjiga Mojsijeva, 3:22). To znači da je ljudska vrsta jedinstvena jer u svetu nema takve žive vrste osim nje. Naime, čovek može da razluči dobro od zla korišćenjem sopstvene inteligencije i razuma i ne postoji niko ko ga može sprečiti da čini ono što je dobro, ili ono što je zlo. A pošto stvari tako stoje (morao je biti izgnan iz raja) "da ne pruži ruke svoje i ubere sa drveta života i okusi te doveka živi" (I Knjiga Mojsijeva, 3:22).

2. Alahá. Nemojte uzimati za ozbiljno opasku koju obično izgovaraju budale među narodima sveta i većina nerazumnih Izraelićana da u trenutku začeća čoveka Sveti, neka je blagosloven, određuje ko će biti pravedan, a ko zao. To nije tačno. Svako ljudsko biće može postati pravedno kao Mojsije, naš učitelj, ili zao kao Jerovoam; mudar ili budalast, milostiv ili okrutan; škrt ili velikodušan, i tako dalje, kada su u pitanju svi kvaliteti koje čovek ima. Ne postoji niko ko čoveku može odrediti šta treba da radi, ili ga prisiliti da pođe bilo kojim od dva moguća puta. Svaka osoba, spontano i sopstvenom voljom, bira put koji želi. Zato je Jeremija rekao: "Ne dolazi li i zlo i dobro iz usta Višnjega?" (Pláč Jeremijin, 3:38). To znači da Tvorac ne određuje da li će čovek biti dobar ili zao. Grešnik je taj koji svojoj duši zadaje ranu i on treba da žali zbog zla koje joj je naneo. Ovo je izraženo u sledećem stihu: "Zašto se žali čovek živ, jak čovek, na svoje grehe?" (Pláč Jeremijin, 3:39). Prorok dalje objašnjava: pošto je slobodan izbor u našim rukama i mi smo svesno počinili zlo, ispravno je da se okrenemo pokajanju, da napustimo stazu zla jer imamo snage za preokret. Ova misao je izražena u sledećem stihu: "Pretražimo i razgledajmo pute svoje i povratimo se Gospodu" (Pláč Jeremijin, 3:40).

3. Alahá. Ovo učenje predstavlja važan princip, stub Zakona i Zapovesti, jer je rečeno: "Gle, iznesoh danas preda te život i dobro, smrt i zlo" (V Knjiga Mojsijeva, 30:15). Takođe piše: "Gle, iznosim danas pred vas blagoslov i prokletstvo" (V Knjiga Mojsijeva, 11:26). To znači da je izbor u vašim rukama i da je u ljudskoj moći da učini bilo koje od ljudskih dela, dobrih ili zlih. Stoga je rečeno: "O, kad bi

im srce bilo svagda tako" (V Knjiga Mojsijeva, 5:29), što pokazuje da Tvorac niti prisiljava niti zahteva da ljudi čine dobro ili zlo, nego izbor u potpunosti leži na njima samima.

4. Alahá. Da je Bog unapred odredio da osoba treba da bude pravična ili zla, ili da postoji neka imanentna sila u prirodi koja je neodoljivo vuče da krene određenim putem, da napreduje u određenoj oblasti znanja, da ima određene poglede, ili da se bavi određenim aktivnostima, kao što budalasti astrolozi, prateći sopstvenu maštu, žele da prikažu, zašto bi nas Bog preko proroka opominjao: "Čini ovo, nemoj da činiš ono!" Ili: "Popravite puteve svoje i nemojte hoditi za zlom vašim", kada je od početka postojanja čoveka njegova sudbina već određena, ili kada ga njegova priroda neodoljivo vuče ka onome čemu ne može da se odupre? Kakvog tu onda mesta ima za Toru? Kakvo merilo pravde bi onda Bog trebalo da primenjuje da bi kaznio zle, ili nagradio pravednike? "Zar neće Sudija svega na zemlji suditi pravedno?" (I Knjiga Mojsijeva, 18:25).

Nemojte se, dakle, pitati kako čovek može da uradi sve što želi i kako može da deluje prema svom nahođenju. Da li bilo šta na ovom svetu može biti urađeno bez Gospodareve volje i Njegove želje? Sama Tora kaže: "Što god hoće, sve Gospod čini na nebesima i na zemlji" (Psalmi, 135:6). Znajte, dakle, da se sve odigrava prema Njegovoj želji uprkos tome što su naša dela u našoj moći. Kako to? Kao što je bila volja Tvorca da se vatra i vazduh izdignu, zemlja i voda spuste, da se naša planeta okreće ukруг, i da sve druge stvari u univerzumu, kako je On želeo, postoje na sebi svojstven način, tako je Njegova želja bila da čovek treba da ima slobodu volje, da sva njegova dela treba da budu prepuštena njegovom nahođenju, da ga ništa ne sme ograničavati, prisiljavati ili usmeravati osim njega samog i sopstvenog razuma koji mu je Bog podario. Zato mu se sudi prema njegovim delima. Ako čini dobro, dobro mu se vraća, a ako čini zlo, zlo dobija nazad. Tako prorok kaže: "To je delo ruku vaših" (Malahije, 1:9). "Oni su izabrali puteve svoje" (Isaija, 66:3). Slično kaže Solomon: "Raduj se, mladiću, u mladosti svojoj... ali znaj da će te za sve to Bog izvesti na sud" (Knjiga Propovednikova, 11:9), čime se hoće reći - shvati da je sve što radiš u tvojoj moći, ali da ćeš za svoja dela položiti račun.

5. Alahá. Neko može da se zapita: "Zar Svemogući ne zna sve i pre nego što se to desi?" On ili zna da će ova osoba biti pravedna ili zla, ili to ne zna. Ako zna da će ova osoba biti pravedna, nemoguće je da ona to ne bude, a ako kažete da On zna da će osoba biti pravedna pa ipak je moguće da ona bude zla, onda On ne vidi stvari jasno. Znajte da je odgovor na ovo pitanje poput stiha: "...duže od zemlje, šire od mora" (Jov, 11:9). Mnogi veliki i temeljni principi i uzvišene zamisli počivaju na ovome. Vama je, međutim, dovoljno da znate i shvatite ono što ću vam reći. U drugoj glavi Zakona koji se tiču temeljnih principa Tore, već smo objasnili da Božje znanje nije Njemu spoljašnje kao kod ljudskih bića čija su znanja razdvojena od njihovog ja, nego je On, neka je blagosloveno Njegovo Ime, jedno sa Njegovim znanjem. Ljudski intelekt ne može ovo jasno obuhvatiti. I kao što nije u ljudskoj moći da obuhvati ili otkrije pravu suštinu Tvorca jer je rečeno: "Jer nema čoveka koji će Me videti i živeti" (Izlazak, 33:20), tako nije u ljudskoj moći da obuhvati ili otkrije znanje Tvorca. Zato prorok kaže: "Jer Moje misli nisu vaše misli, niti su Moji putevi vaši putevi" (Isaija, 55:8). Pošto stvari tako stoje, nama nedostaje sposobnost da znamo kako Bog poznaje sva stvorenja i njihova dela. No ipak znamo bez sumnje da su dela ljudskih bića u njihovim rukama i da Svemogući niti vodi niti određuje da se ljudi moraju ponašati ovako ili onako. Mi ne crpimo to znanje isključivo iz religijske tradicije. To nam je poznato ne samo kroz nasleđe vere, nego takođe kroz jasne dokaze koje pruža mudrost. Zato u proročkim spisima piše da će čoveku biti suđeno za sva dela prema delima, bilo da su dobra ili zla. I to je postojelo na kojem su zasnovane sve reči naših proroka.

VI POGLAVLJE

1. Alahá. Postoje mnogi stihovi u Tori i Prorocima koji kao da protivreče ovom suštinskom učenju. Ti stihovi mogu izazvati smutnju jer mnogi ljudi misle da Bog određuje da li će osoba činiti dobro ili zlo, kao i da čovek nije gospodar svog srca koje usmerava

putem kojim želi da krene. Zato ću izložiti važan princip koji će vas podučiti pravom značenju ovih stihova. Kada pojedinac ili građani jedne države zgreše i to učine svesno i svojom voljom, kao što je napred opisano, ispravno je da budu kažnjeni. Bog poznaje način na koji kazna treba da bude izvršena. Pravda zahteva da za neke prestupe čovek podnese kaznu na ovom svetu; telom ili imovinom, ili preko svoje male dece. Mala deca koja još nemaju sopstveno razumevanje i nisu dostigla godine kada su religijski punoletna,²² smatraju se očevom imovinom. Stih "Svaki čovek²³ za svoj greh neka gine" (V knjiga Mojsijeva, 24:16), znači da se osoba ne smatra lično odgovornom dok ne odraste.

Postoje, dakle, prestupi kad pravda zahteva da se kazna podnese u Svetu koji dolazi, te prestupnika ne stiže kazna u ovom životu. No ima grehova za koje se kazna podnosi i u ovom svetu i u Svetu koji dolazi.

2. Alahá. Sve napred izloženo važi samo u slučaju da se grešnik nije pokajao. Ali ako se pokajao, pokajanje služi kao štit protiv kazne. I kako neko greši potaknut sopstvenim razumom i iz slobodne volje, tako se i kaje, takođe potaknut sopstvenim razumom i slobodnom voljom.

3. Alahá. Čovek može počiniti tako veliki greh, ili tako brojne grehe, da će izvršenje pravde zahtevati od Sudije Istine da dosuđena kazna za svesno i svojom voljom počinjene grehe bude takva da mu bude uskraćeno pokajanje i sloboda da se odvrati od svog bezakonja kako bi umro i nestao u grehu koji je počinio. Tako je Bog rekao kroz Isaiju: "Učini da odeblja srce tom narodu, i uši da im otežaju, i oči im zatvori da ne vide očima svojim i ušima svojim da ne čuju i srcem svojim ne razumeju i ne obrate se i ne iscele" (Isaija, 6:10). I zato je rečeno: "Nego se rugahu glasnicima Božjim, i ne marahu za

---

²² Devojčice postaju religijski punoletne sa 12, a dečaci sa 13 godina (prim.prev).

²³ Svaki čovek, ali ne i dete.

reči Njegove, i smejahu se prorocima Njegovim, dokle se ne raspali gnev Gospodnji na narod Njegov, te ne bi leka" (II Knjiga Dnevnika, 36:16). To znači da su ljudi svesno grešili i do te mere umnožavali bezakonja da im je pokajanje, koje je lek za greh, bilo uskraćeno. Stoga u Tori piše: "I otvrdnuću faraonovo srce" (Izlazak, 4:21). Zato što je faraon svesno grešio i loše postupao sa Izraeliđanima koji su nastanjivali njegovu zemlju, a rećeno je : "Nego hajde mudro da postupamo sa njima..."(Izlazak, 4:21), pravda je zahtevala da mu pokajanje bude uskraćeno sve dok ga nije pogodila odmazda. Stoga je Sveti, neka je blagosloven, otvrdnuo njegovo srce. Pitanje je zašto je Bog preko Mojsija poslao poruku faraonu: "Oslobodi Izraeliđane i pokaj se," kada mu je već rekao da ih neće osloboditi jer u Tori piše: "A ti i sluge tvoje znam da se još nećete bojati Gospoda Boga" (Izlazak, 9:30). "Ali te ostavih da pokažem na tebi silu Svoju i da se propoveda Ime Moje po svoj zemlji" (Izlazak, 9:16).

Ućinio je to da bi podućio stanovnike sveta da kada Svemogući uskrati pokajanje grešniku, on se ne može vratiti nego će umreti u svom bezakonju koje je poćinio po sopstvenoj volji. Tako je Sihonu zbog njegovih prestupa uskraćeno pokajanje jer je rećeno: "Jer Gospod Bog ućini te otvrdnu duh njegov i srce njegovo posta uporno da bi ga predao u tvoje ruke, kao što se vidi danas" (V Knjiga Mojsijeva, 2:30). Bog je takođe uskratio pokajanje Kanaancima zbog gnusoba koje su ćinili sve dok nisu zapoćeli rat protiv Izraela jer je rećeno: "Jer od Gospoda bi, te otvrdnu srce njihovo da izađu u boj na Izrael, da bi ih potro" (Jošua, 11:20). Isto se desilo i sa Izraeliđanima u vreme Elijaua jer su mnogo grešili. Bog je uskratio pokajanje onima koji su mnogo puta zgrešili jer je rećeno: "Jer si obratio srca njihova" (I Knjiga o Kraljevima, 18:37). Ovo se tumaći: "Jer si im uskratio pokajanje." Bog, dakle, nije odredio da faraon loše postupa sa Izraelom, ili da Sihon sagreši u svojoj zemlji, ili da Kanaanci ćine gnusobe, ili da se Izrael klanja idolima. Svi su oni grešili iz slobodne volje i svi zajedno doveli do toga da im bude uskraćeno pokajanje.

4. Alahá. I zato proroci i pravednici zaklinju Svemogućeg u svojim molitvama da im pomogne na njihovom putu istine kao što je

David rekao: "Nauči me, o, Gospode, putevima Tvojim kako bih hodio u istini Tvoj" (Psalmi, 86:11). To znači: "Ne dozvoli da me moji gresi udalje od istine od koje ću saznati Tvoj put i jedinstvo Imena Tvoga." Slična je njegova molitva: "Učini mi, Bože, čisto srce i duh prav ponovi u meni" (Psalmi, 51:10), koja se tumači: "Dozvoli mom duhu da čini volju Tvoju i neka me gresi moji ne rastave od pokajanja. Dopusti da izbor ostane na meni dok se ne pokajem i shvatim i spoznam stazu istine."

Svaki stih sličan ovome tumači se na isti način.

5. Alahá. Šta znači stih koji izgovara David: "Dobar je i pravedan Gospod, toga radi pokazuje put grešnicima. Upućuje krotke istini, uči krotke hoditi putem Njegovim" (Psalmi, 25:8). On se odnosi na činjenicu da je Bog poslao proroke grešnicima da bi ih naučili putevima Gospodnjim, da bi im pružili priliku da se vrate kao pokajnici i da ih je obdario sposobnošću da uče i razumevaju. Jer svakom ljudskom biću je svojstveno da dok je okrenuto putevima mudrosti i pravednosti žudi i hita ka njima. Zato mudraci kažu: "Ko god dođe da se pročisti pomoći će mu se" tj. pomoći će mu se u tom njegovom naporu. Ali zar u Tori ne piše: "...da će seme tvoje biti došljaci u zemlji tuđoj, pa će joj služiti i ona će ih mučiti..." (I Knjiga Mojsijeva, 15:13). Zar iz toga ne sledi da je Svemogući odredio da će Egipćani činiti zlo? Takođe piše: "A narod ovaj ustavši činiće preljubu sa tuđim bogovima one zemlje" (V Knjiga Mojsijeva, 31:16). Zar Bog nije odredio da će Izrael služiti idolima? Zašto ih je onda kaznio? Odgovor je da On nije odredio nijednom pojedincu da baš on bude taj koji će skrenuti sa puta. Ko god da je skrenuo sa puta i služio idolima postao je takav po sopstvenom izboru. Tvorac je jedino obavestio Mojsija kakav će biti budući tok istorije. Sa čim se ovo može uporediti? Sa nekim ko kaže: "Ovi ljudi će imati pravednike i zle među sobom." Zao čovek nema prava da kaže da je unapred određeno da će biti zao, jer je Svemogući obavestio Mojsija da će među Izraeliđanima biti zlih ljudi. Rečenica "jer neće biti bez siromaha u zemlji" (V Knjiga Mojsijeva, 15:11) ne znači da će svaki pojedinac biti siromašan. Isto važi i za Egipćane. Svaki Egipćanin koji je ugnjetavao i loše postupao sa Izraeliđanima mogao je da se uzdrži

ako stvarno nije želeo da ih povredi. Jer Bog nije postavio ukaz koji se tiče svakog pojedinca, nego samo obavestio Avrama da će njegovo seme služiti u zemlji koja nije njihova. Već smo rekli da je iznad čovekove moći da razume način na koji Bog zna buduće događaje.

VII POGLAVLJE

1. Alahá. Pošto svako ljudsko biće poseduje slobodnu volju, čovek treba da nastoji da se pokaje, da usmeno prizna svoje grehe i da se udalji od svojih prestupa kako bi mogao da umre kao pokajnik i tako zavredi život u Svetu koji dolazi.

2. Alahá. Čovek treba da gleda na svoju smrt kao na nešto neminovno, razmišljajući o tome da može umreti svakog trenutka, dok je još grešan. On treba da se pokaje odmah zbog svojih grehova, a ne da kaže: "Kad ostarim pokajaću se" jer može umreti pre nego što ostari. Tako je Solomon u svojoj mudrosti rekao: "Svagda neka su ti haljine bele, i ulja na glavi tvojoj nek ne nedostaje" (Knjiga Propovednikova, 9:8).

3. Alahá. Nemojte reći da osoba treba da se pokaje jedino zbog prestupa kao što su blud, pljačka i lopovluk. Kao što čovek treba da se pokaje zbog ovih dela, tako treba i da se pokaje kada u njemu preovladaju mane kao što su preka narav, mržnja, ljubomora, zavist, izrugivanje, jurnjava za materijalnim dobrima ili počastima, nezasićenost u jelu, itd. Ovi prestupi su teži od onih koji sadrže čin jer kada osoba postane ovisna o njima, teško ih se odriče. I zato je rečeno: "Nek bezbožnik ostavi put svoj i nepravednik misli svoje" (Isaija, 55:7).

4. Alahá. Neka pokajnik ne misli da će se zbog svojih prestupa i grehova nalaziti daleko od mesta na kojem stoje pravednici. Nije tako. On je i dalje voljen i mio Tvorcu i željen kao da nikada nije grešio.

Štaviše, njegova nagrada je velika jer je okusio greh i odvratio se od njega savladavši svoje zle strasti. Mudraci kažu: "Na mestu na kojem stoje pokajnici ne mogu stajati ni potpuni pravednici." To znači da je stupanj koji su dosegli pokajnici iznad onog na kojem se nalaze

osobe koje nikada nisu zgrešile, jer su prvi morali da ulože mnogo veću snagu da bi ukrotili svoje nagone.

5. Alahá. Svi proroci su nalagali ljudima da se pokaju. Jedino kroz pokajanje će Izrael biti iskupljen, a Tora je već dala garancije da će se Izrael na kraju svoga izгона konačno pokajati i zatim smesta biti iskupljen jer je rečeno: "A kad dođe na tebe sve ovo, blagoslov i kletva koje iznesoh preda te, ako ih se opomeneš u srcu svom, gde bi god bio među narodima, u koje te izagna Gospod Bog tvoj. I obratiš se ka Gospodu Bogu svojemu i poslušáš glas Njegov u svemu što ti Ja zapovedam danas, ti i sinovi tvoji, iz sveg srca svojega i iz sve duše svoje. Tada će Gospod Bog tvoj povratiti roblje tvoje i smilovaće se na tebe i opet će te sabrati između svih naroda, po kojima te bude rasejao Gospod Bog tvoj" (V Knjiga Mojsijeva, 30:1-3).

6. Alahá. Veliko je pokajanje jer ono ljude privodi bliže Božanskoj Sveprisutnosti jer je rečeno: "Vrati se, o Izrailju, ka Gospodu Bogu svome" (Hošea, 14:2). Takođe je rečeno: "Ali se ne vratiste k Meni, govori Gospod" (Amos, 4:6). Dalje: "Ako ćeš se vratiti Izraelu, veli Gospod, k Meni se vrati" (Jeremija, 4:1). Ovo se tumači na sledeći način: ako se vratiš kao pokajnik, uz Mene ćeš prionuti. Pokajanje dovođi blizu one koji su udaljeni. Još juče je ova osoba bila omražena pred Bogom, gadna i otuđena, gnusna Bogu. Danas je ona voljena, mila i bliska, prijatelj Bogu. Vidljivo je da isti jezik kojim Bog udaljava Sebe od grešnika, On koristi da pokajnike približi Sebi, bilo da je reč o pojedincima bilo da je reč o zajednici. Umesto da im kaže: "Niste moj narod, reći će im vi ste deca Boga živoga" (Hošea, 2:1). O Jehoniu dok je bio zao rečeno je: "Zapišite da će taj čovek biti bez dece i da neće biti srećan za dana svojih" (Jeremija, 22:30). "Iako je Jehoniu, sin Jeojakima, cara Judina, bio prsten pečatni na Mojjoj desnoj ruci, i odande bih ga otrgnuo" (Jeremija, 22:24). Ali pošto se u izgonu pokajao rečeno je za njegovog sina Zerubavela: "U to vreme govori Gospod nad vojskama uzeću tebe Zerubavele, sine Šaltiel, slugu Mog, i postaviću te kao pečat, govori Gospod nad vojskama" (Hagaj, 2:23).

7. Alahá. Koliko je samo uzvišen stepen pokajanja! Sinoć je prestupnik bio odvojen od Gospoda, Boga Izraelovog, kao što je rečeno: "Prestupi vaši rastaviše vas sa Bogom vašim" (Isaija, 59:2).

On glasno plače i ne dobija odgovor jer je rečeno: "I kad množite molitve, Ja neću čuti" (Isaija, 1:15).

On ispunjava Božje zapovesti, ali uzalud jer je rečeno: "Ko ište to od vas da gazite po Mom tremu" (Isaija, 1:12).

"O, da postoji makar jedan među vama koji bi zatvorio vrata da ne možete paliti oganj na Mom oltaru uzalud. Niste mi mili, veli Gospod nad vojskama, i neću primiti dara iz ruke vaše" (Malahi, 1:10).

"Žrtve svoje paljenice sastavite sa prinosima svojim i jedite meso" (Jeremija, 7:21). Danas je pokajnik priljubljen uz Svetu Božju Sveprisutnost jer je rečeno: "A vi koji se držaste Gospoda Boga svoga, vi ste svi živi danas" (V Knjiga Mojsijeva, 4:4).

On vapije i biva mu smesta odgovoreno jer je rečeno: "I pre nego poviču, Ja ću se odazvati" (Isaija, 65:24).

On ispunjava Božje zapovesti i čini njegove bivaju prihvaćene sa zadovoljstvom i radošću jer je rečeno: "Jer je Bog već prihvatio dela tvoja" (Knjiga Propovednikova, 9:7). Štaviše, njegova dela se sada željno iščekuju jer je rečeno: "I ugodan će biti Gospodu prinos Judin i jerusalimski, kao u staro vreme i kao pređašnjih godina" (Malahi, 3:4).

8. Alahá. Ispravan put za pokajnike jeste taj da budu izrazito ponizni i blagi. Ako ih budale uvrede podsećajući ih na prošla dela i kažu im: "Ali prošle noći si se ponašao tako i tako, prošle noći si govorio to i to", te reči ne treba da ih kosnu, nego treba da ih slušaju i da se raduju shvatajući da će im to biti upisano u zasluge. Jer kada se stide dela učinjenih u prošlosti i kada se zbog njih osećaju poniženi-ma, njihova zasluga raste, a oni se uzdižu. Težak greh predstavlja, međutim, reći pokajniku: "Seti se prethodnih dela", ili ih pominjati u njegovom prisustvu da bi ga osramotili, ili pominjati slične događaje da bi ga podsetili šta je uradio. Sve je to zabranjeno i potpada pod kategoriju mučenja drugoga rečima, protiv čega nas Tora upozorava u stihu: "Zato ne zadavajte jade jedni drugima" (III Knjiga Mojsijeva, 25:17).

VIII POGLAVLJE

1. *Alahá*. Dobro namenjeno pravednicima je život u Svetu koji dolazi - besmrtnan život, dobro bez zla. Zato u Tori piše: "Da bi ti dobro bilo i da bi ti se produžili dani" (V Knjiga Mojsijeva, 22:7). Usmeno predanje tumači ovaj stih na sledeći način: "Da bi ti bilo dobro" - odnosi se na svet koji je sveukupno dobar. "Da bi ti se produžili dani", odnosi se na svet bez kraja, na Svet koji dolazi. Nagrada za pravednike je postizanje blaženstva i udeo u tom dobru, kazna za zle je *karet* i smrt. Osoba koja ne zasluži život u Svetu koji dolazi biće mrtva i više nikada neće živeti nego će biti odsečena u svom zlu i nestati kao divlja životinja. Ovo je kazna *karet* o kojoj govori Tora jer je napisano: "Neka se istrebi ova duša, bezakonje je njezino na njoj" (IV Knjiga Mojsijeva, 15:31). Ovaj stih se tradicionalno tumači kao "odsečen u ovom svetu", "sasvim odsečen u onom svetu". To znači da duša nakon razdvajanja od tela, na završetku njegovog postojanja na zemlji, neće dostići život u Svetu koji dolazi, nego će biti odsečena od tog Sveta.

2. *Alahá*. U Svetu koji dolazi ne postoji ništa telesno i nikakav fizički oblik; postoje samo bestelesne duše pravednika nalik anđelima koji služe. I pošto u tom Svetu nema tela, nema ni potrebe za jelom i pićem, niti želja koje ljudska bića imaju na zemlji. Ništa se tamo ne dešava od onoga što je svojstveno fizičkom telu u ovom svetu, kao što je sedenje, stajanje, spavanje, umiranje, tuga, veselje itd. Drevni mudraci su rekli: "U životu nakon ovoga nema jela ni pića, braćnih odnosa, nego pravednici sede sa krunama na glavama i uživaju u isijavanju Šehina."²⁴

Ovaj odeljak jasno pokazuje da u budućem svetu nema ni jela ni pića ni fizičkog tela. Izraz "pravednici sede" je alegorija i znači da duše pravednika postoje tamo bez rada i napora. Izraz "njihove krune na njihovim glavama" odnosi se na znanje koje su dosegli i zbog kojeg su zadobili život u Svetu koji dolazi. To je njihova kruna u istom smislu kao kada Solomon govori: "Pod krunom kojom ga mati njegova

²⁴ Božanska Sveprisutnost (prim.prev).

okiti na dan svadbe njegove" (Pesma nad pesmama, 3:11). I kao što u stihu: "I večna će radost biti nad glavom njihovom" (Isaija, 35:10), ta radost ne treba da se shvati kao materijalna stvar koja je doslovno položena na njihove glave, tako i "kruna" o kojoj mudraci govore ne treba da se shvati doslovno, nego se odnosi na znanje. A koji je smisao izjave mudraca "da uživaju u isijavanju Šehina?" To znači da će pravednici postići znanje i shvatiti istinu o Svetom, neka je blagosloven, koji nisu mogli znati dok su boravili u mračnom i ograničenom telu.

3. Alahá. Kad god se duša pominje u ovom smislu onda se ne misli na dušu kojoj je potrebno telo, nego na "oblik duše" identičan sa znanjem, koja je kadra da shvati Tvorca prema svojim sposobnostima i da pojmi druge apstraktne ideje i stvari. To je "oblik" čiju smo prirodu opisali u Četvrtom poglavlju Zakona koji se tiču temeljnih principa Tore i koji u vezi sa ovim nazivamo Dušom. Ovaj život, takav kakav jeste, besmrtn, pri čemu je smrt svojstvena samo telu koje ne postoji u onom svetu, zove se "svežanj života" jer je rečeno: "Duša će gospodara mojega biti vezana u svežnju živih..." (I Knjiga Samuilova, 25:29). To je nagrada od koje nema veće: blaženstvo sa kojim se ništa ne može uporediti. I za njim su čeznuli svi proroci.

4. Alahá. Koliko je samo metafora upotrebljeno da se opiše Svet koji dolazi: "Gora Gospodnja" (Psalmi, 24:3), "Njegovo sveto mesto" (isto), "Put svetinje" (Isaija, 35:8), "Sveti put" (isto), "Predvorja Gospodnja" (Psalmi, 65:5, 92:14), "Milina Gospodnja" (Psalmi, 27:4), "Šator Gospodnji" (Psalmi, 15:1), "Hram Gospodnji" (Psalmi, 5:8), "Dom Gospodnji" (Psalmi, 27:4), "Dveri Gospodnje" (Psalmi, 118:20)! Mudraci ovo blaženstvo metaforički nazivaju "Gozba", što se odnosi na Svet koji dolazi.

5. Alahá. Najstroža kazna iznad koje nema veće je ta da će duša biti odsečena i neće zaslužiti život u Svetu koji dolazi, kao što je rečeno: "Neka se istrebi ona duša; bezakonje je njezino na njoj" (IV Knjiga Mojsijeva, 15:31). Istrebljenje duše mudraci metaforično zovu "Jama uništenja" (Psalmi 55:24), "Avadon"²⁵ (Psalmi, 88:12), "To-

---

²⁵ Truljenje, uništenje (prim.prev).

fet"²⁶ (Isaija, 30:33), "Leeh"²⁷ (Priče Solomonove, 30:15), koristeći i druge izraze koji označavaju nestanak i uništenje zato što je to krajnje uništenje nakon kojeg nema obnove, i gubitak koji se ne može nadoknaditi.

6. Alahá. Moguće je da vi o ovoj blagodeti (Svetu koji dolazi) razmišljate površno i zamišljate da je za ispunjavanje religijskih propisa i za dosledno koraćanje putevima istine, jedina nagrada uživanje u dobroj hrani i piću, odnos sa "prelepim oblicima", oblaćenje u lepe haljine i brokat, boravak u palatama od belokosti, gošćenje sa zlatnih i srebrnih poslužavnika, i slično, kao što zaista i zamišljaju ovi budalasti Arapi koji vode raskalašan život. Mudri i pametni, međutim, znaju da su sva ova zadovoljstva preuveličana i prazna i da od njih nema koristi. Ona se smatraju velikim blagodetima zato što smo mi telesna bića i imamo telesni omotač kojem su sve te stvari potrebne. Duša žudi za ovim stvarima samo zato što su one neophodne telu jer mu omogućavaju da zadovolji potrebe i održava svoje zdravlje; a kad telo prestane da postoji, one postaju nevažne. Što se tiče stanja blaženstva u kojem se nalazi duša u Svetu koji dolazi nema načina da shvatimo ili saznamo nešto o tom stanju sve dok boravimo u ovom svetu. Jer mi u ovoj zemaljskoj egzistenciji posedujemo samo znanje o fizičkom zadovoljstvu i čeznemo za njim. Ali blaženstvo onostranog života je ogromno i može se upoređivati sa zemaljskim uživanjima jedino preko metafora. U stvarnosti, međutim, nema poređenja između blaženstva duše u Svetu koji dolazi i udovoljavanja zemaljskom telu hranom i pićem. Duhovno blaženstvo je nedokučivo i van svake mogućnosti poređenja. Tako je David rekao: "Kako je mnogo u Tebi dobra koje čuvaš za one koji Te se boje" (Psalmi, 31:19).

7. Alahá. Kako je David čeznuo i žudeo za životom u Svetu koji dolazi jer je rečeno: "Zar nisam verovao da ću videti dobrotu Gospodnju na zemlji živih"... (Psalmi, 27:13). Drevni mudraci nas uče da je čoveku nemoguće da pojmi blaženstvo u Svetu koji dolazi. Niko

²⁶ Oganj (prim.prev).

²⁷ Pijavica (prim.prev).

sem Boga ne zna Njegovu veličajnost, lepotu i moć. Sve blagodeti koje su proroci prorekli Izraelu odnose se samo na materijalne stvari koje će Izrael uživati u danima Kralja Mesije, kada Izrael povratu suverenost. Ali što se tiče blaženstva Sveta koji dolazi, ništa ne može biti upoređeno sa tim ili biti slično tome. Proroci ga nisu opisali da ga ne bi omalovažili svojom zamišljenom predstavom. Zato je Isaija rekao: "Nijedno oko ne vide, o, Bože, osim Tebe, šta si pripremio za one koji Te čekaju" (Isaija, 64:3).²⁸ Blaženstvo koje nije videlo niti oko proroka niti bilo čije oko, to je Bog učinio za one koji Ga čekaju. Mudraci kažu: "Svi proroci su samo govorili proročanstva koja se tiču mesijanskog vremena." Ali Svet koji dolazi: "Nijedno oko ne vide, o, Bože, osim Tebe."

8. Alahá. Mudraci su to blaženstvo nazvali "Svet koji dolazi" ne zato što on sada ne postoji, nego će nastati tek onda kada ovaj svet nestane. Svet koji dolazi postoji i sada jer je rečeno: "Kako je mnogo u Tebe dobra koje čuvaš za one koji Te se boje, koje daješ onima koji se u Te uzdaju pred sinovima čovečijim" (Psalmi, 31:19-20). Zovu ga Svetom koji dolazi samo zato što će ljudska bića zakoračiti u njega u vremenu koje sledi posle života na ovom svetu, svetu u kojem postojimo sa telom i dušom - a to postojanje je sada, ono dolazi prvo.

IX POGLAVLJE

1. Alahá. Zakonom je propisano da nagrada za ispunjavanje zapovesti i dobro koje ćemo zadobiti ako se držimo puteva Gospodnjih je život u Svetu koji dolazi jer je rečeno: "Da bi ti dobro bilo i da bi ti se produžili dani" (V Knjiga Mojsijeva, 22:7). Kazna za zle koji su napustili puteve pravедnosti propisane u Tori je *karet* jer je rečeno: "Neka se istrebi ova duša, bezakonje je njezino na njoj" (IV Knjiga

---

²⁸ Doslovan prevod glasi: "Nijedno oko ne vide, o, Bože, osim Tebe, šta je pripremio onima koji Ga čekaju." U biblijskom hebrejskom, kada se govori o Bogu, veoma je čest prelaz sa drugog lica jednine na treće lice jednine (prim.prev).

Mojsijeva, 15:31). Kakvo je onda značenje stiha koji se može naći svuda u Tori da "ako poslušate desiće vam se to i to, ako ne poslušate desiće se drugačije". Sve što je navedeno odigrava se u ovom svetu: rat i mir, vlast i podjarmljenost, prebivanje u Obećanoj zemlji i izgon, napredak ili nazadak u onom što čovek radi, i ostalo predskazano rečima Zaveta (III Knjiga Mojsijeva, odeljak 26; V Knjiga Mojsijeva, odeljak 28). Sva obećanja su se ostvarila jednom i opet će. Kada ispunjavamo zapovesti Tore dolaze nam sve dobre stvari ovog sveta. Međutim, kada prekršimo propise snalaze nas sva zla zapisana u Tori. Ali bez obzira na to, niti su dobre stvari konačna nagrada za ispunjavanje zapovesti, niti su zla konačna kazna namenjena onom koji ih krši. Ovo se mora razumeti na sledeći način: Sveti, neka je blagosloven, dao nam je Toru - drvo života. Ko god ispunjava ono što je u njoj zapisano i poznaje to sa potpunim i ispravnim znanjem zadobiće život u Svetu koji dolazi. Veličina dela i napredak znanja su mera u kojoj ćemo zadobiti taj život. Sveti, neka je blagosloven, dao je još jedno obećanje u Tori. Ako radosno i dobre volje poštujemo i održavamo zapovesti i neprekidno razmišljamo o mudrosti Tore, On će otkloniti prepreke koje bi mogle da nas spreče u ispunjavanju tih zapovesti, prepreke kao što su bolest, rat, glad, oskudica i druge velike nesreće. Nadalje, On će nas darivati materijalnim blagodetima kao što su obilje, mir, napredak u srebru i zlatu, da bi nam pružio bolje uslove za ispunjavanje propisa. Neće nas po ceo dan zaokupljati briga kako da zadovoljimo telesne potrebe, nego ćemo imati slobodnog vremena da proučavamo mudrost i ispunjavamo zapovesti i tako zadobijemo život u Svetu koji dolazi. Iz tog razloga (nakon što se materijalno obezbedimo) rečeno je u Tori: "I biće nam pravda ako uzdržimo i ustvorimo sve zapovesti ove pred Gospodom Bogom svojim, kako nam je zapovedio" (V Knjiga Mojsijeva, 6:25). On nas je takođe naučio u Tori da ako namerano izneverimo Zakon i ako se okrenemo svetovnim ispraznostima kao što stih kaže: "Ali se Ješurun (Izrael) ugoji pa se stade ritati" (V Knjiga Mojsijeva, 32:15), pravi Sudija će one koji su Ga izneverili lišiti svih materijalnih blagodeti. Lišiće ih jer su služile samo da ih ohrabre da budu neposlušni i da se jogune. Poslaće na njih velike nesreće koje

će im onemogućiti da zadobiju život u Svetu koji dolazi, tako da će nestati u svom zlu. To je rečeno u Tori u stihu: "Zato što nisi služio Gospodu Bogu svojem u radosna i vesela srca u svakom obilju, služićeš neprijatelju svojem kojega će Gospod poslati na tebe u gladi i žeđi, u golotinji i svakoj oskudici" (V Knjiga Mojsijeva, 28:47-48). Iz tog razloga, svi blagoslovi i kletve treba da se objašnjavaju na sledeći način: ako ste služili Boga i sledili Njegov put sa radošću, On će vas darivati ovim blagoslovima i udaljiti od vas ove kletve kako biste imali vremena da postanete mudri poznavaoци Tore, da bi se bavili njome i zadobili život u Svetu koji dolazi. Onda će vama biti dobro u Svetu koji je čisto blaženstvo i uživacete u danima u Svetu koji je večit. Tako ćete uživati u oba sveta - srećan život na zemlji koji vodi do života u Svetu koji dolazi. Jer ako u ovom svetu ne steknete mudrost i ovde ne činite dobra dela nećete imati ništa čime biste zaslužili ono što dolazi posle jer je rečeno: "Jer nema rada, ni mišljenja, ni znanja, ni mudrosti u grobu u koji ideš" (Knjiga Propovednikova, 9:10). Ali ako izdate i napustite Gospoda i ako grešite u jelu i piću, činite blud i slične stvari, On će spustiti na vas sve kletve i uskratiti vam sve blagoslove dok ne okončate dane zbunjeni i u strahu. I neće vam srce biti slobodno ni telo zdravo da biste mogli ispunjavati zapovesti, pa ćete podnositi prokletstvo u Svetu koji dolazi i tako izgubiti oba sveta - jer kada je osoba u ovom životu opterećena bolešću, ratom ili glađu, ona ne može da se usredsredi na dostizanje mudrosti, ili na ispunjavanje propisa Tore kojima se zadobija život u Svetu koji dolazi.

2. Alahá. Zato su svi Izraelićani i njihovi proroci i mudraci, da bi se oslobodili tiranije koja ih je sprećavala da se na ispravan način posvete proućavanju Tore i poštovanju zapovesti, ćeznuli za mesijanskim vremenom nadajući se predahu u kojem bi mogli da se posvete sticanju mudrosti i tako zadobiju život u Svetu koji dolazi. Jer u tim danima porašće znanje, mudrost i istina jer je rećeno: "Jer će zemlja biti puna poznanja Gospoda" (Isaija ,11:9). I rećeno je: "I neće više ućii prijatelj prijatelja i brat brata govoreći Źpoznajte Gospoda jer će me znati svi od maloga do velikoga', govori Gospod" (Jeremija, 31:34). Još je rećeno: "I izvadiću kameno srce iz mesa vašega i daću

vam srce od mesa" (Ezekiel, 36:26). Jer će kralj koji će se izdići iz semena Davidovog imati više mudrosti od Solomona i biti veliki prorok, blizu Mojsiju, našem učitelju, on će učiti ceo jevrejski narod i uputiti ga u Božje puteve i svi narodi će dolaziti da ga čuju jer je rečeno: "I na kraju vremena biće gora doma Gospodnjega utvrđena kao vrh planina" (Miha, 4:1, Isaija, 2:2). Poslednja i savršena nagrada, konačno blaženstvo koje neće biti prekinuto niti će nestati, je život u Svetu koji dolazi. Mesijanska era, s druge strane, biće ostvarena u ovom svetu koji će nastaviti da se kreće već utvrđenim putem, s tim što će Izraelu biti vraćeni nezavisnost i suverenitet. Drevni mudraci su već rekli: "Jedina razlika između sadašnjosti i mesijanskog vremena je ta što će u mesijanskoj eri nestati politički pritisak."

X POGLAVLJE

1. Alahá. Neka čovek ne kaže: poštovaću propise i utonuću u mudrost Tore da bih zadobio sve njene blagoslove ili život u Svetu koji dolazi; uzdržaću se i odoleću da ne činim prestupe na koje nas Tora upozorava da bih bio sačuvan od njenih prokletstava, da me ne bi stigla kazna da budem odsečen od života u Svetu koji dolazi. Nije u redu da Boga služimo na ovaj način, jer ko god tako radi služi Mu iz straha. To nije služenje kakvo nalažu proroci i mudraci. Samo neobrazovani služe Boga na taj način; žene i decu učimo da služe iz straha dok im znanje ne naraste do te mere da počnu da služe iz ljubavi.

2. Alahá. Ko god služi Bogu iz ljubavi, predan je proučavanju Tore, ispunjavanju zapovesti i koračanju stazom mudrosti. Tada služenje nije potaknuto nikakvim spoljnim motivom, strahom, nesrećom ili željom za materijalnim dobrima; čovek čini ono što je istinski pravo zato što je to istinski pravo, i sreća koja mu na kraju dolazi jeste rezultat takvog ponašanja. To je zaista vrlo visoko dosegnuće i nije svaki mudrac bio kadar da ga zasluži. Tako se ponašao praotac Avram koga je Bog opisivao kao "onaj ko Me ljubi" jer je služio isključivo iz ljubavi. To je dosegnuće koje nam Bog nudi preko Mojsija jer je rečeno:

“Zato ljubi Gospoda Boga svojega” (V Knjiga Mojsijeva, 6:5). Kada osoba voli Boga pravom ljubavlju, ona će odmah iz ljubavi ispoštovati sve zapovesti.

3. Alahá. Koja je ljubav prema Bogu dolična? Kada volimo Večnog velikom i krajnjom ljubavlju, tako snažnom da je naša duša tesno svezana u ljubavi prema Bogu. Osoba koja tako voli je neprestano ushićena tom ljubavlju, kao čovek bolan od ljubavi jer njegov um nije nijednog trenutka slobodan od strasti koju oseća prema određenoj ženi, pomisao na nju ispunjava njegovo srce u svakom trenutku, kada leže i ustaje, kada jede i pije. U srcima onih koji Ga vole, ljubav prema Njemu je snažnija od ljubavi prema ženi. Ova ljubav gospodari ljudima kao što nam je zapovedio u stihu: “Svim srcem svojim i svom dušom svojom” (V Knjiga Mojsijeva, 6:5). Solomon je ovo osećanje izrazio alegorijom u stihu: “Jer sam bolan od ljubavi” (Pesma nad pesmama, 2:5). Cela Pesma nad pesmama je zaista alegorija kojom je opisana ova ljubav.

4. Alahá. Drevni mudraci su rekli: “Možda ćete reći žučiću Toru da bih postao bogat, da bi me zvali rabinom, da bih dobio nagradu u Svetu koji dolazi’. Zato je rečeno žvoleti Gospoda’. Međutim, šta god da činite, činite to samo iz ljubavi.” Stih: “Srećan je čovek koji se boji Gospoda, kome su veoma omilele zapovesti Njegove” (Psalmi, 112:1), mudraci objašnjavaju na sledeći način: omilele Njegove zapovesti, a ne nagrada za Njegove zapovesti. Najveći mudraci su jedino svoje najbolje učenike koji su pokazivali izvanredno razumevanje upućivali u sledeću istinu: “Ne budite kao sluge koje služe svog gospodara da bi za to primile nagradu, nego Ga služe zato što je On gospodar i valja Mu služiti” (Etika Otaca, 1:3), što znači da Mu služe iz ljubavi.

5. Alahá. Ko god se bavi proučavanjem Tore da bi dobio nagradu, ili da bi izbegao nesreću, ne uči Toru radi nje same. Ko god da se posveti Tori ne iz straha niti zbog očekivane nagrade, nego isključivo iz ljubavi prema Gospodu, čija je zemlja sva i koji je tako naložio, posvećen je Tori radi nje. Mudraci su, međutim, rekli: “Osoba treba da se posveti učenju Tore čak i ako to nije radi nje same; jer onaj ko tako

počne završice učenje radi same Tore. Dakle, kada upućujemo mlade, žene, ili neuke, učimo ih da služe Boga iz straha, ili zbog nagrade, dok njihovo znanje ne naraste i mudrost se umnoži. Onda im postepeno otkrivamo skrivenu tajnu i vežbamo ih da savlađuju stepenik po stepenik sve dok tu tajnu ne shvate i spoznaju i počnu da služe Boga iz ljubavi.

6. Alahá. Izvesno je da se ljubav prema Bogu ne može ugnezditi u ljudskom srcu sve dok čovek nije stalno i potpuno zaokupljen njome, dok ne ostavi sve ostalo na svetu radi nje; kao što nam je Bog zapovedio: "Sa svim srcem svojim i dušom svojom..." (V Knjiga Moj-sijeva, 6:5). Osoba voli Boga znanjem kojim Ga poznaje. Prema znanju je i ljubav. Ako prvog ima malo ili mnogo, i drugog će biti malo ili mnogo. Zato čovek treba da se posveti razumevanju i shvatanju onih nauka i učenja koja će mu dati znanje o njegovom Gospodaru, do mere do koje je čovek obdaren sposobnošću da razume i shvati, kao što smo i objasnili u Propisima o temeljnim principima Tore.

Neka je blagosloven Premilostivi Koji pomaže ...

Ovim je uz pomoć Svemogućega završena I Knjiga, Knjiga Znanja.

Broj poglavlja u ovoj knjizi je 46.²⁹

Propisi o Temeljnim principima Tore - 10 poglavlja.

Propisi o moralnim vrlinama - 7 poglavlja.

Propisi o učenju Tore - 7 poglavlja.

Propisi o idolatriji - 12 poglavlja.

Propisi o pokajanju - 10 poglavlja.

---

²⁹ Misli se na prvi tom knjige *Mišne Tora* (prim.prev).

MAJMONID
Rabi Moše Ben Majmon - Rambam

OSAM POGLAVLJA
UVOD U ETIKU OTACA

S engleskog prevela

Maja Mišanije

KNJIŽEVNO DRUŠTVO PISMO
ZEMUN
5760/2000

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This not only helps in tracking expenses but also ensures compliance with tax regulations.

In the second section, the author provides a detailed breakdown of the company's revenue streams. This includes sales from various product lines and services. The data shows a steady increase in revenue over the past year, which is attributed to strategic marketing efforts and product diversification.

The third section focuses on the company's operational costs. It details the expenses related to manufacturing, distribution, and administrative functions. The analysis reveals that while production costs have remained relatively stable, distribution and administrative expenses have seen a slight increase due to inflation and higher operational demands.

Finally, the document concludes with a summary of the overall financial performance. It highlights the company's strong profitability and its ability to manage costs effectively. The author expresses confidence in the company's future growth and suggests areas for further optimization.

The following table provides a summary of the key financial metrics discussed in the report.

Metric	Q1 2023	Q2 2023	Q3 2023	Q4 2023
Total Revenue	\$1,200,000	\$1,350,000	\$1,400,000	\$1,500,000
Operating Expenses	\$800,000	\$850,000	\$880,000	\$900,000
Net Profit	\$400,000	\$500,000	\$520,000	\$600,000
Gross Profit	\$600,000	\$650,000	\$680,000	\$750,000

Majmonid

OSAM POGLAVLJA
UVOD U ETIKU OTACA

S engleskog prevela
Maja Mišanije

PRVO POGLAVLJE

LJUDSKA DUŠA I NJENE SNAGE

Moraš razumeti da je ljudska duša jedinstvena celina koja ima mnogo različitih delatnosti. I stvarno, neke od njih su same nazivane dušama, što je navodilo ljude da pogrešno misle da čovek ima više duša. Lekari, na primer, veruju u ovu mnogobrojnost duša, i najistaknutiji među njima¹ tvrdi, u uvodu u svoju knjigu, da postoje tri duše: fizička, vitalna i psihološka.

Delatnosti duše su takođe nazivane *funkcijama* ili *delovima*, i izraz *delovi duše* je uobičajen i često korišćen od filozofa. Doduše, kada filozofi govore o delovima, oni ne misle da je duša bukvalno podeljena na delove delovima tela. Oni, jednostavno, nabrajaju različite delatnosti duše kao vidove celine, koji zajedno čine dušu.

Trebalo bi da znaš da unapređenje karakternih crta proističe iz lečenja duše i njenih aktivnosti. Lekar koji namerava da leči ljudsko telo mora da bude do u detalje upoznat sa anatomijom i fiziologijom tela. Mora da zna šta uzrokuje bolest i šta treba izbegavati, i mora da zna šta će izlečiti pacijenta i šta treba slediti. Slično, izlečitelj duše koji želi da unapredi karakter neke osobe, mora razumeti celokupnu dušu i njene delove. Mora da zna šta je čini bolesnom, a šta joj može vratiti zdravlje.

Stoga ću početi s nabranjem funkcija delova duše.

---

¹ Hipokrit (oko 460/377 p. n. e.), grčki antički lekar koji je poznat kao otac medicinskih nauka.

PET FUNKCIJA DUŠE

Duša ima pet funkcija: vegetativnu, ili funkciju rasta; funkciju osećaja, funkciju imaginacije, funkciju volje i funkciju intelekta.

Zapamti da se ono o čemu govorimo odnosi samo na ljudsku dušu, jer vegetativna funkcija putem koje se čovek hrani nije ista kao ona koja pripada magarcu ili konju. Čovek se održava u životu putem vegetativne funkcije ljudske duše; magarac se hrani putem vegetativne funkcije njegove magareće duše, i orao se razvija zahvaljujući vegetativnoj funkciji njegove orlovske duše. Iako koristimo termin *vegetativna funkcija* za sva ova bića, njegovo značenje nije isto za sve. Na isti način, termin *osećanja* pripisujemo bez razlike i ljudima i životinjama, ali pri tom ne mislimo da su osećanja jedne vrste ista kao i ona druge vrste. Svaka vrsta ima svoju specifičnu dušu, koja se razlikuje od svake druge. Posledično, svaka duša vrši delatnosti koje su isključivo njene. Moguće je da aktivnost jedne duše može izgledati slično aktivnosti neke druge, tako da neko može da pomisli da su obe iste. Ali to nije tako.

Putem analogije možemo da zamislimo da su tri mračna mesta različito osvetljena: jedno suncem, jedno mesecom i jedno svećom. Svetlo je prisutno na svakom od ovih mesta, ali sunčevo svetlo je samo u jednom. Drugo ima mesečevu svetlost, a treće svetlost sveće. Tako je i s osećanjima i njihovim uzrocima. Kod čoveka, osećanja se rađaju u ljudskoj duši; kod magarca, osećanja se rađaju u magarećoj duši, a kod orla, u orlovskoj. Ova osećanja nemaju ničeg zajedničkog, osim da je isti izraz upotrebljen za sve. Zapamti ovu tvrdnju jer je vrlo važna. To je koncept koji je bio kamen spoticanja mnogim filosofima, i koji je doveo do mnogih pogrešnih ideja i zaključaka.²

---

² Jedan takav zaključak je da čovek nije superioran u odnosu na životinje.

VEGETATIVNA FUNKCIJA

Vrativši se predmetu funkcija duše želim da kažem da se vegetativni deo sastoji od sledećih funkcija:

Opskrbljivanja hranom svih delova tela;

Snage koja zadržava hranu dok se ova ne svari;

Varenja hrane;

Izbacivanja štetnih materija;

Rasta i razvoja ljudskog tela;

Sposobnosti razmnožavanja;

Razdvajanja hranljivih sokova, neophodnih za održavanje života, od materija koje se moraju odstraniti.

Detaljna rasprava o ovih sedam pojava pripada medicinskoj nauci. U okviru naše rasprave nema potrebe da detaljno govorimo o njihovoj prirodi i da opisujemo kako funkcionišu: u kojim delovima tela se pojavljuju, gde su uvek prisutni³ i koje nestaju posle izvesnog vremena.⁴

FUNKCIJA OSEĆAJA

Funkcija osećaja može biti označena sa pet poznatih čula: vida, sluha, ukusa, mirisa i dodira. Za razliku od ostala četiri čula, čulo dodira postoji duž cele površine tela; nije ograničeno ni na jedan određeni organ.

FUNKCIJA IMAGINACIJE

Imaginacija je funkcija putem koje stičemo utiske primljene od uma, pošto su nestali iz receptorskih čula. Putem svoje imaginacije čovek povezuje neke utiske i razdvaja ostale. Radeći to on stvara nove ideje od predstava koje su sačuvane u njegovom sećanju i izmišlja vizije o kojima

---

³ Funkcije ishrane su uvek prisutne.

⁴ Funkcije rasta i razmnožavanja postoje u ograničenom vremenskom periodu.

nikada nije čuo, niti je ikada mogao da ih zamisli. Na primer, osoba može da zamisli metalni brod kako plovi nebom, čoveka čija glava doseže nebo i čije noge stoje na zemlji, životinju sa hiljadu očiju. Mnoge druge takve nemoguće stvari mogu biti tvorevine čovekove imaginacije ili fantazije njegovih snova. U pogledu ovog su *mutakalimuni*⁵ napravili ozbiljnu i sramotnu grešku. Njihove pogrešne teorije čine kamen-temeljac filosofije koja deli svet na neophodno, moguće i nemoguće. *Mutakalimuni* veruju, ili su naveli druge da veruju,⁶ da je sve što osoba zamisli moguće. Oni ne shvataju da ljudska imaginacija ima moć da pripiše postojanje stvarima koje nikada ne bi mogle da postoje.

FUNKCIJA VOLJE

Funkcija volje je moć putem koje osoba ili živo želi nešto, ili to prezire. Ona motiviše čoveka da učini sve što je u njegovoj moći da postigne željeno i odbaci prezireno. Volja mu pomaže da izabere ono što mu se sviđa i da izbegne ono što mu se ne sviđa stimulisanjem osećaja ljutnje i afekcije, straha i hrabrosti, svireposti i saosećajnosti, ljubavi i mržnje, kao reakcija na različite situacije. Ova osećanja su onda aktualizovana putem različitih delova tela. Na primer, ruka poseže za onim što je željeno, noga odlazi od onog što je neželjeno, oko se zadržava na onom što je obožavano i izbegava što je neprijatno, srce bodri hrabrost i doprinosi kukavičluku. Slično, svi delovi tela, bilo spoljašnji ili unutrašnji, instrumenti su volje.

---

⁵ *Mutakalimuni* su bili arapska sekta filozofa koji su pokušavali da usklade muslimansku teologiju s aristotelijanskom filosofijom. Kalam je arapski naziv za reč i *mutakalimun* znači mudraci reči. U *Vodiču zabludelih* (More Nevuhim) 1:71/76 Rambam žučno opovrgava njihove stavove i metode.

⁶ Moguće je da oni sami nisu verovali u ovaj koncept, ali su naveli druge da poveruju u njega, putem svojih spisa.

FUNKCIJA INTELEKTA

Funkcija intelekta je svojstvena samo čoveku. Čini ga sposobnim da shvati, razmatra i stiče znanje nauka, i da razlikuje dobro od lošeg. Neke od funkcija intelekta su praktične, dok su druge teorijske. Opet, praktične funkcije su ili mehaničke ili intelektualne. Putem svoje teorijske moći, čovek poznaje stvari onakve kakve zaista jesu; to su nauke koje same, po svojoj prirodi ne dovode do njegove promene.⁷ Čovekova mehanička moć je njegova sposobnost da nauči zanat kao što je stolarstvo, uramljivanje, medicina, ili moreplovstvo. Intelektualna moć je ona putem koje čovek razmišlja o onom što želi da ostvari i vaga da li je to ostvarljivo. Kada odluči da jeste, razmatra na koji način da to ostvari.

Smatram da je ovo sve što bi trebalo reći o duši.

OBLIK DUŠE

Trebalo bi da shvatiš da se čovekova duša, ta jedinstvena celina čije smo delove i funkcije već opisali, može uporediti sa materijom, i da je moć razumevanja njen završni oblik. Sve dok je duša pasivna i ne stiče oblik iz znanja, ona je beskorisna i postoji uzalud. Solomon je rekao: „*Kad je duša bez znanja, nije dobro*“ (Priče Solomunove 19:2).^{*} To znači da ako duša nije stekla oblik i ostaje bez inteligencije, njeno postojanje nije dobro. Ali ovo nije mesto za raspravu o obliku, materiji, inteligenciji, različitim vrstama znanja i kako ih steći, niti je to važno za ono što želimo da kažemo o predmetu morala. Ova rasprava je prikladnija *Vodiču zabludelih*.

Sada završavam ovo poglavlje i počinjem sledeće.

---

⁷ Ove uključuju takve prirodne pojave kao što su planete, zvezde i galaksije, ili prirodne zakone koji utiču na čovekovo postojanje na Zemlji.

^{*} Navodi iz Biblije su preuzeti iz prevoda Đ. Daničića.

DRUGO POGLAVLJE

PREPOZNAVANJE FUNKCIJA DUŠE KOJE SU UZROK DOBRIH I LOŠIH KARAKTERNIH CRTA.

PRESTUPI I DRŽANJE ZAPOVESTI

Pobuna protiv zakona Tore ili izvršavanje njenih zapovesti ukorenjeni su u samo dvema od pet funkcija duše: funkciji osećaja i funkcija volje. Ove dve funkcije same uzrok su svih prestupa ili držanja zapovesti.

Vegetativna funkcija i funkcija imaginacije nisu povezane sa čovekovim izvršavanjem zapovesti ili njihovim kršenjem, jer čovek nema kontrolu nad ovim funkcijama i ne može da utiče na njih. Drugim rečima, čovek ne može da zaustavi njihovo funkcionisanje,⁸ niti da spreči njihovo dejstvo. Dokaz za ovo je da vegetativna funkcija i funkcija imaginacije nastavljaju da funkcionišu i za vreme sna,⁹ što nije slučaj ni sa jednom od preostalih funkcija duše.

U vezi s funkcijom intelekta postoji neslaganje među filosofima,¹⁰ ali tvrdim da prestupi i držanje zapovesti mogu takođe da vode poreklo iz intelekta. Tako, na primer, osoba koja veruje u lažna učenja čini prestup, dok ona koja prihvata istinite principe (kao, na primer, postojanje Svevišnjeg), ispunjava zapovest. Ipak, vera po sebi ne dovodi do delovanja, i izraz *misva*, zapovest, ili *avera*, prestup, obično označava delo. Stoga

---

⁸ Snage prehrane i imaginacije su automatske funkcije.

⁹ Kada čovek spava, vegetativna funkcija nastavlja da doprinosi procesu varenja i rasta, dok funkcija imaginacije proizvodi čovekove snove.

¹⁰ Nejasno je da li konkretne *misvot*, zapovesti i prestupi mogu biti svrstani pod apstraktno mišljenje i veru.

mogu da kažem da samo funkcije osećaja i volje imaju za posledicu prestup ili ispunjenje zapovesti.

VRLINE I POROCI

Što se tiče vrlina, postoje dve vrste: moralne¹¹ i intelektualne,¹² s odgovarajućim vrstama poroka.

Intelektualne vrline, koje su deo duševne funkcije intelekta, uključuju mudrost, koja je spoznaja direktnih i indirektnih uzroka, i razum, koji se sastoji od 1) urođenog, teorijskog razuma, ili aksioma,¹³ 2) stečenog intelekta,¹⁴ o kojem ne moramo da raspravljamo ovde i 3) briljantnosti, sposobnosti da se razume materija i da se ideja shvati brzo, ili čak trenutačno. Poroci vezani za ovu snagu duše suprotnosti su ovim vrlinama.

Moralne vrline pripadaju samo funkciji volje. U tom svetlu, osećaj igra samo ulogu pomoćnika.¹⁵ Mnogo vrlina je sadržano u ovoj funkciji duše: smotrenost, pod kojom mislim na strah od greha; širokogrudost; iskrenost; skromnost, tolerancija; zadovoljstvo onim što čovek ima i što Mudraci nazivaju bogatstvom, kao kada kažu: „*Ko je bogat? Onaj ko je srećan s onim što ima*“ (Avot 4:1), hrabrost, vernost, i druge slične vrline. Poroci ove funkcije postaju očigledni kada neko počne da zalazi u krajnosti.

¹¹ Ove uključuju zadovoljstvo, samokontrolu, širokogrudost, skromnost i slično.

¹² Ove uključuju mudrost, prodornost i moć rasuđivanja.

¹³ Ovi osnovni principi su, bukvalno, prvi utisci. Njima ne treba nikakav dokaz i objašnjavaju se zdravim razumom. Na primer: dva je više od jedan, celina je veća od dela i dve stvari jednake istoj stvari su jednake međusobno.

¹⁴ Ovaj aspekt razuma se stiže putem učenja, samotreniranja i vrednoće.

¹⁵ Oko, videvši nesreću siromašnog čoveka, raspiruje u duši saosećanje i nagoni telo da pomogne. Uho, čuvši molbe nesrećnih ljudi, bodri srce na hrabrost, što osobu navodi da brzo izbavi nesrećnike od njihovih tlačitelja. Isto tako, kada oko vidi neki primamljiv ali zabranjen predmet, srce počinje da proizvodi želju i telo se žuri da ga dosegne, čineći pri tom prestup.

Vezano za vegetativne funkcije i imaginaciju, ne može se reći da tu ima vrlinâ ili porokâ. Sve što se o njima može reći jeste da rade ispravno, ili neispravno. Na primer, može se reći da je varenje neke osobe dobro ili loše, ili da je nečija imaginacija zbrkana ili jasna. Ipak, ovo uistinu ne znači da te funkcije imaju vrline ili poroke.

To je sve o čemu sam hteo da raspravim u ovom poglavlju.

TREĆE POGLAVLJE

BOLESTI DUŠE.

BOLESNA DUŠA

Rani filosofi su rekli da duša, kao i telo, može biti zdrava ili bolesna. Duša je zdrava kada njeno stanje i stanje njenih funkcija deluju tako da uvek radi ono što je ispravno. Duša je bolesna kada njeno stanje i stanje njenih funkcija uvek deluju tako da radi ono što je pogrešno i neispravno.

Medicinska nauka proučava zdravlje tela. Ljudi koji su fizički bolesni imaju poremećen ukus i zbog toga misle da gorke stvari imaju sladak ukus, i obrnuto. Umišljaju da su zdrave stvari nezdrave i imaju neutoljiv apetit i požudu ka stvarima kao što su prašina i ugajl, ali i ka vrlo oštroj i kiseloj hrani, koje se zdravi ljudi gnušaju jer ne uživaju u njoj i mogu je čak smatrati štetnom. Na isti način, ljudi čije su duše bolesne - zli i korumpirani ljudi - smatraju da je zlo dobro i da je dobro loše.¹⁶ Zao čovek neprestano žudi za preterivanjem, koje je štetno, ali on, zbog bolesti svoje duše, veruje da je to korisno.

---

¹⁶ Uporedi sa „Ah, oni koji zlo zovu dobrim i dobro zlim; koji predstavljaju mrak kao svetlo i svetlo kao mrak" (Isaija 5:20).

IZLEČITELJI DUŠE

Kada ljudi koji nisu upoznati s medicinskom naukom shvate da su bolesni, oni se obrate lekaru koji im kaže šta treba da rade. On ih upozori da ne jedu određene stvari koje oni greškom drže za korisne, i prepíše im stvari koje oni mogu smatrati gorkim i neprijatnim. Lekar to radi zato da bi se njihova tela vratila u zdravo stanje i da bi ponovo izabrali dobro i prezreli loše.

Slično, ljudi čije duše postanu bolesne trebalo bi da se posavetuju sa Mudracima, koji su izlečitelji duše i koji će ih upozoriti da se ne bave zlim stvarima koje oni greškom drže za dobre. Na ovaj način, o čemu ću raspravljati u sledećem poglavlju, mogu se izlečiti veštinom koja leči čovekove moralne osobine. Ipak, ako osoba koja je moralno bolesna, ne shvati da je bolesna već umišlja da je zdrava, ili ako shvata da je bolesna ali ne pokušava da se izleči, onda će njen kraj biti isti kao i osobe koja pati od fizičke bolesti i nastavlja da se bavi stvarima, i ne traži lek. Ona će sigurno umreti.

Oni koji znaju da su bolesni ali se svejedno prepuštaju svojim zadovoljstvima, precizno su opisani u Tori. Tragalac za zadovoljstvom kaže: „*Biću miran ako uzidem za onijem što u srcu svom smislim, dodajući pijanstvo žeđi*“ (V *Knjiga Mojsijeva 29:19*), misleći da zadovolji svoju žeđ (zadovo-ljavajući svoju požudu) ali je time samo pojačava.

Osobu koja ne shvata da je bolesna opisao je kralj Solomon: „*Bezumniku se čini prav put njegov, ali ko sluša savjet, mudar je*“ (*Priče Solomunove 12:15*). Solomon kaže da su oni koji slušaju savet Mudraca mudri, jer Mudraci podučavaju putu koji je u potpunosti ispravan, a ne putu koji osoba pogrešno vidi kao ispravan. Solomon takođe kaže: „*Neki se put čovjeku čini prav, a kraj mu je put k smrti*“ (*Priče Solomunove 14:12*). Opet, u vezi s onima koji su moralno bolesni i ne znaju šta je štetno a šta korisno, Solomon kaže: „*A put je bezbožnički kao mrak, ne znaju na što će se spotaknuti*“ (*Priče Solomunove 4:19*).

O umetnosti lečenja duše govoriću u sledećem poglavlju.

ČETVRTO POGLAVLJE

LEČENJE BOLESTI DUŠE

SREDNJI PUT

Dobra dela su uravnotežena dela, dakle sredina između dve podjednako loše krajnosti: suviše, preterivanje¹⁷ i premalo, nedostatak.¹⁸

Vrline su karakterne crte, i urođene i stečene, koje leže na pola puta između dve krajnosti, preterivanja i nedostatka.¹⁹ Dobra dela su neposredne posledice ovih karakternih crta.

Primer: samokontrola leži na pola puta između neumerene strasti i potpunog nedostatka osećanja za ovozemaljska uživanja. Samokontrola je ispravno ponašanje, i karakterna osobina koja dovodi do samokontrole moralne je prirode. Ali neumerena strast, koja je jedna krajnost, i potpuno odsustvo ovozemaljskih uživanja, koje je druga krajnost, podjednako su prekora zaslužne. Karakterne osobine iz kojih proizlaze ove krajnosti - neumerena strast iz neumerenosti i nedostatak osećanja iz neosetljivosti - moralno su nesavršene osobine.

Slično, velikodušnost je srednji put između škrtosti i razbacivanja; hrabrost između nesmotrenosti i kukavičluka; dostojanstvenost između oholosti i neotesanosti. Dostojanstvo je kada se neko nosi ponosito i ne ponižava se; oholost je kada neko zahteva više poštovanja nego što mu pripada; neotesanost je kada neko radi neprikladne stvari. Prijateljska nastojanost je srednji put između agresivnosti i pokoravanja.²⁰ Poniznost

¹⁷ Primer za preterivanje je osoba koja se razbacuje novcem.

¹⁸ Primer za nedostatak je cicija.

¹⁹ Rambam je zasnovao ovu tvrdnju srednjeg puta (takode poznatu kao *Zlatna sredina*) na Tori, Prorocima i hagiografijama.

²⁰ Rambam ovde koristi jednu staru špansku reč koja označava pasivnost. Ova osobina proističe iz indiferencije i letargije, i suprotna je agresivnosti, koja proističe iz nervoze i posedovanja usijane glave.

je srednji put između uobraženosti i samoponižavanja; zadovoljstvo između pohlepe i lenjosti; i dobrota između zloće i ekstravagancije. Dobar čovek je onaj koji je spreman da čini dobro drugima, pružajući im ličnu pomoć, savet i novac onako kako najbolje može, ali ne da šteti ili sramoti sebe. To je srednji put. Zao čovek, s druge strane, ne želi da pomogne drugima, čak i ako on sam time neće pretrpeti nikakav gubitak, teškoću ili štetu. Ekstravagantan čovek, s druge strane, zalazi u krajnost velikodušnosti, čak u toj meri da trpi ličnu štetu, sramotu, teškoću i gubitak.

Tolerancija je srednji put između ljutnje i nezainteresovanosti. Osećajnost je srednji put između nadobudnosti i stidljivosti. Prema mišljenju naših Mudraca: „*Stidljiva osoba ne može da uči*“ (*Avot 2:6*); oni nisu rekli: „Osećajna osoba ne može da uči.“ Takođe su rekli: „*Osećajni idu u Edenski vrt*“ (*Avot 5:24*), a nisu rekli: „Stidljivi idu u Edenski vrt.“ Radi toga sam osećajnost učinio poželjnim ciljem, a stidljivost nepoželjnom krajnošću. Isto je i sa drugim osobinama. Moramo ih definisati izrazima oko kojih će se svi složiti, tako da bi ove ideje bile jasno shvaćene.

ZABLUDE

Često, ljudi pogrešno shvataju ove osobine. Oni misle da je jedna od krajnosti dobra, i da je vrlina. Ponekad smatraju da je preterivanje vrlina, verujući, na primer, da je smelost plemenita i da su ljudi koji neustrašivo rizikuju svoje živote heroji. Kada ljudi vide osobu koja namerno trči prema opasnosti i namerno rizikuje svoj život, izbegavši smrt samo slučajem, oni je hvale do neba i zovu herojem. S druge strane, nekad se krajnost nedostatka smatra dobrim, i tako ljudi kažu za apatičnu osobu da je spora na ljutnju; za lenju osobu da je srećna s onim što ima. Čovek može biti toliko bezosećajan da ne oseća nikakvu radost ni prema skrupuloznoj i bogobojažnoj osobi. Na isti način, preterano trošenje ili obilna velikodušnost pogrešno su uzvišene kao odlične osobine. Sve ovo je greška. Ono što je stvarno za pohvalu jeste srednji put. To je put koji bi svaka osoba trebalo da sledi, uvek pažljivo vagajući svoja dela tako da može da dostigne ispravni, srednji put.

LEK ZA BOLESTI DUŠE

Dobre, kao i loše karakterne crte mogu se steći, ili postati delom duše, jedino ako osoba neprekidno čini dela koja proizlaze iz ovih karakternih osobina u toku dužeg vremenskog perioda. Ako su ova dela dobra, osoba stiče vrline, ali ako su loša, osoba je poročna.²¹ Niko nije rođen s urođenim vrlinama ili manama, kao što ću objasniti u osmom poglavlju, i svačije ponašanje, od detinjstva pa nadalje, nesumnjivo je pod uticajem ponašanja rođaka i zemljaka.

Posledično, osoba može da ima čistu dušu zbog toga što je pratila srednji put u ponašanju. Takođe je moguće da njena dela mogu da teže jednoj ili drugoj krajnosti, kao što smo već raspravili; u tom slučaju njegova je duša bolesna. Ako je to slučaj, on bi trebalo da traži lek, baš kao što bi ga tražio da je fizički bolestan. Kada je ravnoteža nečijeg fizičkog zdravlja poremećena, moramo utvrditi u kom pravcu se kreće da bismo je naterali na suprotan pravac, dok se ne vrati u svoje ispravno stanje. Kada je stvar ispravljena, prestajemo sa lečenjem i hranimo pacijenta hranom koja će održati fizičku ravnotežu. Moramo koristiti isti metod da bismo korigovali moralnu ravnotežu osobe.

Kao primer uzmimo slučaj čoveka koji ima osobinu škrtosti i koristi je da bi sebi uskratilo svako uživanje u životu. To je oštećenje duše koje će se završiti nemoralnim delima, kao što smo objasnili. Ako želimo da izlečimo ovu bolesnu osobu, nije dovoljno da joj naredimo da čini velikodušna dela; to bi bilo isto tako nedelotvorno kao kada bi lekar pokušavao da izleči pacijenta sa jakom groznicom blagim lekovima, koji uopšte ne bi služili svrsi. Umesto toga, moramo ohrabriti ciciju da troši svoj novac velikodušno, svaki put iznova, dok tendencija koja je dovela do njegovog poroka sasvim ne nestane. Onda, kada dostigne tačku gde on skoro postaje troškadžija, moramo staviti tačku na njegovo razbacivačko trošenje i narediti mu da nastavi sa velikodušnim delima, posmatrajući ga pažljivo

---

²¹ Kao što Mudraci kažu: „Kada osoba jednom zgrehši i ponovi isti greh, on za nju postaje dozvoljen čin“ (Joma 86b).

sve vreme, da bismo se uverili da neće zapasti ni u ekstravaganciju ni u škrtost.

S druge strane, ako je osoba troškadžija, moramo joj narediti da štedi novac i ponavlja dela škrtosti. Ipak, nije neophodno da praktikuje gramzivost onoliko puta koliko bi škrt čovek morao da praktikuje razbacivačko trošenje. Ova originalna ideja, koja je uspostavljeno pravilo i tajna nauke o lečenju duše, govori nam da je lakše troškadžiji da postane velikodušan davalac nego ciciji da prihvati naviku velikodušnosti. Slično, lakše je osobi koja je indiferentna prema uživanju da postane pobožna i uzdrži se od greha, nego što je za čoveka koji gori od strasti da ukroti svoje požude. Zbog toga, tragalac za uživanjem mora biti naveden da praktikuje uzdržavanje, više nego što bi nezainteresovan čovek morao biti nagovaran da uživa u svojim zadovoljstvima. Slično, kukavica mora biti izložena opasnostima češće nego što bi nemiran čovek morao da praktikuje mirovanje. Zao čovek mora pratikovati ljubaznost mnogo više nego preterano velikodušna osoba zloću. Ovo je osnovno pravilo nauke lečenja loših karakternih osobina.

PUT POBOŽNIH

Pobožni ljudi nisu održavali svoje karakterne osobine u najboljoj ravnoteži, već su ih puštali da osciluju od preterivanja do nedostataka, kao mera predostrožnosti i zaštita od zalaženja u krajnosti. Tako, na primer, pri apstiniranju oni bi naginjali preteranom uzdržavanju od svih uživanja; kada bi junaštvo bilo u pitanju, naginjali bi nesmotrenosti; njihova velikodušnost se graničila sa rasipanjem; njihova skromnost je težila samoponištavajućoj poniznosti, i tako dalje. To je ono na šta su rabini mislili kada su rekli: „Radi više nego što strogo slovo Zakona zahteva“ (Bava Mecia 35a).

Kada bi neko od ovih pobožnih ljudi povremeno zašao u krajnost posteći, ostajući budan cele noći, uzdržavajući se od jedenja mesa i pijenja vina, obavljanja bračnih dužnosti, nošenja vunene i krznene odeće, živeći u planinama i osamljujući se u divljini, oni su to radili ne bi li sprečili suprotnu žudnju i povratili zdravlje svojih duša, kao što sam već gore

pomenuo. Oni su takođe osećali da bi bili izloženi uticaju nemorala svojih sugrađana. Kada su pobožni ljudi uvideli da bi zbog druženja sa lošim ljudima i prihvatanja njihovih dela mogli da postanu izopačeni, pobjegli su u divljinu. Bojeći se da bi njihove moralne vrednosti mogle biti uprljane od onih koji su ih okruživali, uklonili su se od loših ljudi, kao što je prorok Jeremija rekao: „*O, da mi je u pustinji stanak putnički! Da ostavim narod svoj i da otidem od njih, jer su svi preljubočinci, zbor nevjernički*“ (Jeremija 9:1).

Kada su neuki ljudi pokušali da se izjednače s ovim svetolikim ljudima, oni nisu shvatali svoja dela kao oblik terapije za dušu, već su ih smatrali hvalevrednim same po sebi, i slepo su podražavali dela verujući da će ih njihovo podražavajuće ponašanje preobratiti u svetolike ljude. Mučili su svoja tela raznim mukama misleći da tako dostižu savršenstvo i moralnu čvrstinu, i da se time približavaju Gospodu, kao da On mrzi ljudsko telo i želi da ga uništi. Nije im nikada palo na pamet da su ova dela loša i da uzrokuju moralno nesavršenstvo duše. Ovi se ljudi jedino mogu uporediti sa nekim ko je neupućen u medicinske nauke a koji gleda lekare kako leče osobe na samrti lekovima kao što su *Colokvintina* tj. gorka tikva, *Convolvulus scammonia* tj. povojnica (ili promutljiv), aloje i slično, i ne daju im da jedu - tretman koji efektivno leči pacijente. Glupan zaključuje da ako ove stvari leče bolest, onda mora biti da čine čuda u održavanju zdravlja i produžavanju života. Ali ako bi osoba stalno uzimala ove stvari i tretirala sebe kao bolesnu, ona bi se na kraju stvarno razbolela. Na isti način, oni koji su duhovno zdravi ali uzimaju jake lekove nepotrebno, postaju moralno bolesni.

IDEAL UMERENOSTI

Tora, koja je savršena, vodi nas k savršenstvu, kao što je posvedočio onaj koji je to dobro znao: „*Zakon je Gospodnji savršen, krijepi dušu, daje mudrost nevejštome*“ (Psalmi 19:7). Ali Tora ne pominje preterivanja kao što su mučenje samog sebe ili izlaganje nedaćama, osim u slučaju Jom haKipurim (Dan pokajanja). Naprotiv, njene pozitivne i negativne zapovesti su stvorene da bi čovek živeo umerenim životom, u skladu sa prirodom.

Svako bi trebalo da jede i pije umereno, bude umeren u bračnim odnosima i živi trezvenom umerenošću u svetu, odnoseći se iskreno i pošteno prema ljudima. Čovek ne bi trebalo da živi u divljini, niti u planinama, ne bi trebalo da nosi odeću od vune i krzna, ili da na neki drugi način muči svoje telo. U stvari, Tora, kako su je protumačili Mudraci, u poglavlju koje se bavi nazirima,²² upozorava nas da se klonimo takvih radnji. Ona kaže: „I sveštenik neka zgotovi žrtvu za grijeh (za nazira) jer je zgriješio protiv duše svoje“ (IV Knjiga Mojsijeva 6:11). Rabini se pitaju: „Protiv čije duše je on zgrešio? Protiv svoje sopstvene, jer je uskratio sebi uživanje u vinu.“ Odavde možemo izvući logičku analogiju (*kal va-homer*, zaključivanje od lakšeg ka težem): „Ako osoba koja je sebe lišila uživanja u vinu mora da prinese žrtvu za greh, koliko više to treba da učini osoba koja se lišila svih uživanja“ (Nedarim 10a).

Reči naših proroka i Mudraca ukazuju na to da su oni težili umerenosti iz brige prema svojim telima i dušama, u skladu sa zapovestima Tore. Gospod o ovome govori kroz Svog proroka Zahariju, odgovarajući onima koji su pitali da li bi trebalo da se nastavi sa postom jednom u godini dana.²³ Pitali su Zahariju: „*Hoćemo li plakati petoga mjeseca (Av) odvajajući se, kako činismo već toliko godina*“ (Zaharija 7:3). Odgovor je bio: „Kad postiste i tužiste petoga i sedmoga mjeseca za sedamdeset godina, eda li meni postiste? A kad jedete i pijete, ne jedete li i ne pijete li sami?“ (Zaharija 7:5-6). Nakon toga ih je bodrio da čine pravdu i budu moralni, umesto da poste. „*Ovako govori Gospod nad vojskama: sudite pravo i budite milostivi i žalostivi jedan drugom. I ne činite krivo udovici ni siroti, inostrancu ni siromahu, i ne mislite zlo jedan drugom u srcu svom*“ (Zaharija 7:9-10). „*Ovako veli Gospod nad vojskama: post četvrtoga mjeseca i post petoga i post sedmoga i post desetoga obratiće se domu Judinu u radost i u veselje i u praznike vesele; ali ljubite istinu i mir*“ (Zaharija 8:19).

²² Nazir je neko ko se zakune da neće piti vino ili jesti grožđe i groždice. Ne sme da šiša kosu i ne sme da dolazi u dodir sa mrtvacima za sve vreme svoje zakletve.

²³ To je post *Tiša be-Av*. Kada su se Jevreji vratili u Jerusalim i izgradili Drugi Hram, pitali su da li bi trebalo da nastave sa postom koji obeležava uništenje Prvog Hrama.

Primeti da se istina odnosi na intelektualne vrline, jer su one neizrecivo istinite, kao što sam objasnio u drugom poglavlju, a mir odražava moralne vrline, jer od njih zavisi svetski mir.

Da se vratimo našoj temi: ako oni Jevreji koji podražavaju ne-Jevreje - a ja jedino o njima i govorim - tvrde da muče svoja tela i uskraćuju sebi svako uživanje samo da bi usavršili svoje duše zalazeći pomalo u krajnosti, kao što je ispravno i kao što sam preporučio u ovom poglavlju,²⁴ tvrdim da greše, i sada ću objasniti zašto greše. Tora nam je dala pozitivne i negativne zapovesti da bi nas usmerila na jednu stranu centra. Tako smo dobili zabranu jedenja različitih vrsta hrane, zabranu nedozvoljenih seksualnih odnosa, prostitucije, ali i zapovest o obredu venčanja. Seksualni odnosi nisu uvek dozvoljeni, na primer za vreme menstruacije i posle porođaja. Kasnije su Mudraci dodatno zabranili odnose u toku dana, kao što sam objasnio u raspravi *Sanhedrin*.²⁵ Gospod nam je dao mnogo zapovesti ne bi li nas sprečio u preteranom bavljenju našim čulnim potrebama, i čak da nas usmeri malo u pravcu samoodricanja, tako da se osobina umerenosti čvrsto usidri u našu dušu.

ZAPOVESTI KOJE NAS PODUČAVAJU UMERENOSTI

Isto ovo važi za sve zapovesti iz Tore,²⁶ kao na primer davanje desetka, zabrana pabirčenja po žetvi (*leket*), zaboravljeno snoplje (*šiheha*), kupljenje zrna grožđa (*peret*) i nezrelih grozdova (*alelot*). Tu su uključene i zapovesti Subotnje godine (*šemat šemita*) i Oprosne godine (*jovel*) i propis o davanju milostinje u skladu sa čovekovim potrebama. Sve ove zapovesti teže preteranoj velikodušnosti i trebalo bi ih praktikovati tako da

---

²⁴ Mudraci koji su zalazili u jednu krajnost, radili su tako jer su u sebi videli sklonost ka drugoj krajnosti. Da nisu videli tu sklonost u svom karakteru, ne bi zalazili u krajnost. Onima koji tvrde da muče svoja tela ne bi li se primakli malo jednoj strani, umesto zato što imaju mana, Rambam kaže da nas je Tora već usmerila van centra.

²⁵ Vidi Rambamov komentar na *Mišna, Sanhedrin 7:4*.

²⁶ Zapovesti vezane za davanje onog što smo dužni Bogu i siromašnima.

izbegnemo drugu krajnost, tj. škrtost. Tako ohrabrujući našu veliku dušnost, možemo dostići tačku gde osobina postaje čvrsto ukorenjena u naš karakter. Posmatraj većinu zapovesti sa ovog stanovišta i shvatićeš da su sve stvorene da disciplinuju i prilagode funkcije duše. Tako Tora zabranjuje osvetu, mržnju u srcu, postajanje krvnim osvetnikom i kaže: „*Ne budi osvetljiv i ne nosi srdnje na sinove naroda svojega*“ (III Knjiga Mojsijeva 19:18). „*Ako vidiš gdje je nenavidniku tvojemu pao magarac pod teretom svojim, nemoj da ga ostaviš, nego mu pomози*“ (II Knjiga Mojsijeva 23:5). „*Kad vidiš magarca ili vola brata svojega gdje je pao na putu, nemoj ih proći, nego ih podigni s njim*“ (V Knjiga Mojsijeva 22:4). Ove zapovesti bi trebalo da ublaže snagu ljutnje i besa. Slično, zapovest: „*Kad vidiš ovcu ili vola brata svojega gdje luta, nemoj proći mimo njih nego ih vrati bratu svojemu*“ (V Knjiga Mojsijeva 22:1) data je da bi otklonila osobinu pohlepe. Takođe zapovesti: „*Pred sjedom glavom ustani, i poštuj lice starčevo*“ (III Knjiga Mojsijeva 19:32), „*Ne odstupi od onoga što ti kažu ni nalijevo ni nadesno*“ (V Knjiga Mojsijeva 17:11) date su s namerom da odstrane neposlušnost i da ojačaju skromnost.

Da bismo se izborili protiv preterane stidljivosti, Tora nas podučava delima koja će otkloniti ovu osobinu i pomoći nam da ostanemo na srednjem putu. „*Slobodno iskaraj bližnjega svoga*“ (III Knjiga Mojsijeva 19:17), i „*Ne bojte se nikoga*“ (V Knjiga Mojsijeva 1:17).

Ipak, ako neko, najčešće glupan, pokušava da unapredi ove zapovesti dodatnom strogošću - odričući se hrane i pića više nego što to Tora zahteva, ograničavajući bračne odnose više nego što je propisano, dajući siromašnima više nego što može da priušti - onda takav čovek nesvesno čini loše delo. On ide u krajnost i napušta srednji put. U vezi s ovim, nikada nisam čuo ništa bolje rečeno nego što je pasus iz Talmuda (Jerušalmi, *Nedarim* 9) gde rabini kritikuju one koji se zaklinju u toj meri da postaju zarobljenici sopstvenih predanosti. Rabini ih prekoravaju na sledeći način: „*Rabi Idi je rekao u ime rabi Isaka: 'Nije li ti ono što Tora zabranjuje dovoljno, nego moraš da preuzimaš na sebe dodatne zabrane?'*“ Ova pronicljiva izreka sažeto predstavlja ideju koju sam pokušao da prenesem.

Iz svega što sam rekao u ovom poglavlju, jasno je da osoba treba da teži srednjem putu u svim svojim delima i da ne zastranjuje u jednu ili u

drugu krajnost. Samo u slučaju kada treba da izleći svoju dušu, ona može da naginje osobini suprotnoj od one od koje njena duša pati. Čovek koji je upoznat sa medicinskom naukom i primeti malu promenu nagore u svom zdravlju, ne bi ostao ravnodušan i ne bi dozvolio svom zdravlju da propada do tačke kada bi morao da primeni vrlo jake lekove. Slično, čovek koji primeti da mu nešto nije u redu sa jednim od udova, on bi ga pažljivo lečio i uzdržavao se od stvari koje bi mu štatile. On bi stavljao sve lekove koji bi izlečili bolesni ud, ili bar sprečili pogoršanje njegovog stanja. Na isti način bi moralan čovek trebalo da preispituje svoje moralne osobine, vaga svoja dela i ispituje osobine svoje duše svakog dana. Ako bi u bilo koje doba otkrio da mu duša teži nekoj od krajnosti, morao bi odmah da primeni pravilnu kuru. On ne bi smeo da dozvoli nekoj lošoj osobini da zaživi kroz ponavljanje. Takođe bi trebalo da bude svestan mana u svom karakteru i da čini sve da ih otkloni, kao što sam već rekao, jer nije moguće da neko bude sasvim bez mana. Filozofi kažu da se vrlo retko i teško nalazi čovek koji je po prirodi savršen u svim svojim osobinama, i moralnim i intelektualnim. Ova misao je često izrečena u Prorocima: „*Gle slugama svojim ne vjeruje, i u anđela svojih nalazi nedostatka*“ (Jov 4:18); „*I kako će čovjek biti pravedan pred Bogom? I kako će čist biti rođeni od žene?*“ (Jov 25:4). Solomon to kaže jasno: „*Doista nema čovjeka pravedna na zemlji koji tvori dobro i ne griješi*“ (Knjiga Propovjednikova 7:20).

Ti, takođe, znaš da je Gospod rekao Mojsiju, našem učitelju,²⁷ gospodaru nad svim autoritetima: „Što Mi ne vjerovaste i ne proslaviste Me pred sinovima Izrailjevim, zato nećete odvesti zbora toga u zemlju koju Sam im dao“ (IV Knjiga Mojsijeva 20:12). „Jer ne poslušaste zapovjesti Moje na vodi od svađe (Meriva)“ (IV Knjiga Mojsijeva 20:24). „Što Me ne proslaviste među sinovima Izrailjevim“ (V Knjiga Mojsijeva 32:51).

²⁷ Rambam tvrdi da je čak i Mojsije, naš učitelj, ispoljavao loše karakterne osobine. Na primer, kada Jevreji nisu imali vode u pustinji, žalili su se Mojsiju koji se molio Bogu. Gospod je podučio Mojsija da govori steni iz koje će zatim poteći voda. Umesto toga, Mojsije je udario stenu štapom i zbog toga je bio strogo kažnjen. Komentatori nisu sigurni da li da razumeju Mojsijev greh na ovaj način. Rambam smatra da je njegov greh bio ispoljavanje neopravdane ljutnje, koja ga je nagnala da udari stenu umesto da joj govori.

Mojsijev greh je bio to što je skrenuo sa puta strpljenja u krajnost ljutnje kada je povikao: „Slušajte odmetnici“ (IV Knjiga Mojsijeva 20:10). Gospod je smatrao greškom da čovek poput njega pokaže ljutnju pred celim Izraelom, kada je ona neopravdana. To je bio Hilul ha Šem (obesvećenje Božjeg imena) jer su se ljudi ugledali na Mojsija i na njegovo ponašanje i reči, iz želje za dostizanjem sreće na ovom i na dolazećem svetu. Oni nisu bili u stanju da shvate kako je Mojsije mogao da ispolji ljutnju, štetnu karakternu osobinu koja proizlazi iz loše crte duše. Zbog toga Božje reči: „Pobunio si se protiv Moje riječi“ mogu biti objašnjene na sledeći način: Mojsije nije govorio neukim i bezvrednim ljudima, već zboru čije su žene, kako naši Mudraci kažu, u najmanju ruku bile na nivou proroka Jezekilja ben Buzija (Mehilta, Šemot 25:2). Kad god bi Mojsije nešto uradio ili rekao, ljudi bi pažljivo proučavali njegove reči i dela, i kada su videli da se razbesneo, rekli su: „On sigurno nema moralnih nedostataka. Da nije znao da je Gospod ljut na nas zbog toga što smo tražili vodu i zbog toga što smo prouzrokovali Božju ljutnju, on se ne bi naljutio na nas.“ „Ipak, mi ne nalazimo da je Gospod bio ljut na nas kada je govorio sa Mojsijem o ovoj stvari, umesto toga On je rekao: 'Uzmi štap, i sazovite zbor... i napojićeš zbor i stoku njihovu.'“

Skrenuo sam sa glavne teme ovog poglavlja ne bih li rešio jedno od najtežih poglavlja kojima su se bavili mnogi komentatori koji su pitali „Šta je bio greh koji je Mojsije počinio?“ Uporedi šta su drugi rekli, sa mojim mišljenjem, i istinito tumačenje će prevagnuti.

Da se vratimo našoj temi. Ako osoba uvek pažljivo vaga svoja dela i teži ka srednjem putu, ona će dostići najviši stepen savršenstva dostižan ljudskom biću. Na ovaj idealan način ona će se približiti Bogu i uživace u Njegovom blaženstvu. Mudraci su imali ovo u vidu kada su napisali (Sota 5b) „Onaj koji je oprezan na putu je vredan da vidi spasenje Božje“, kao što kaže: „I koji je putem na opazu - Ja ću mu pokazati spasenje Božje“ (Psalmi 50:23). Ovo je, u stvari, ideja koju sam objasnio u ovom poglavlju.

Mislim da je ovo sve što treba da se kaže o ovoj temi.

PETO POGLAVLJE

BAVI SE PRIMENOM LJUDSKIH FUNKCIJA DUŠE NA DOSTIZANJE JEDNOG KRAJNJEG CILJA

KRAJNJI CILJ

Moraš dozvoliti funkcijama svoje duše da budu upravljane intelektom, kao što smo raspravili u prethodnom poglavlju. Stalno usmeravaj svoje misli na jedan jedini cilj: postizanje saznanja o Bogu u meri u kojoj je ljudskom biću to moguće. Sva ljudska dela i reči, bilo na poslu, bilo u časovima dokolice, trebalo bi da budu usmerena ka ovom zadatku, tako da nijedna radnja nije bez smisla. Bilo da osoba jede, pije, upražnjava bračne odnose, spava ili je budna, kreće se ili miruje, glavni zadatak bi trebalo da joj bude da očuva fizičko zdravlje. A razlog za očuvanje zdravlja je da se ostvari zdravo okruženje za dušu, tako da čovek može da stiče mudrost, dobre karakterne osobine i zdrav intelekt, pri čemu su svi usmereni ka jednom krajnjem cilju.²⁸

U skladu s tim, ne bi trebalo da se koncentrišeš na telesna uživanja, birajući hranu i piće i druge stvari, samo zato što uživaš u njima. Radije, trebalo bi da izabereš najzdraviju hranu, a ako se desi da je ukusna, tim bolje. Ali, ako se desi da je neukusna, i dalje treba da je jedeš. Ipak, dešava se ponekad da ukusno jelo može da bude lekovito; na primer, kada osoba pati od gubitka apetita, jako začinjeni delikatesi i slana hrana mogu da stimulišu apetit. Slično, osoba koja pati od depresije može da se bori protiv nje slušajući pevanje ili divnu muziku, šetajući kroz lepe parkove i građevine, gledajući divne slike ili druge stvari koje uzbuđuju misli i otklanjaju sumorno raspoloženje. Cilj svega ovog je da se povrati zdravlje, ali je glavni zadatak u očuvanju zdravlja sticanje mudrosti. Na isti način, kada je u pitanju imućnost, trebalo bi da trošiš iz dobrotvornih razloga, kao i da

---

²⁸ Krajnji cilj je spoznaja Boga.

održavaš svoje telo u dobrom zdravlju, ne bi li proživeo dug život i stekao što više znanja o Bogu.

U ZDRAVOM TELU ZDRAV DUH

Gledano iz ovog povoljnog položaja, medicinska nauka je važna jer nam pomaže da steknemo ispravne moralne i mentalne stavove potrebne za spoznaju Boga i sticanje duhovne sreće. Zbog toga, medicinska struka i učenje medicine predstavljaju uzvišeni religijski cilj, i ne bi ih trebalo ubrajati u zanate kao što su tkanje i stolarstvo. Kroz medicinsku nauku čovek uči da vaga svoja dela i obraća ih u humana dela puna vrline. Čovek koji se predano bavi ukusnom hranom prijatnog mirisa, iako ona može biti štetna za njegovo zdravlje, i čak uzrok ozbiljne bolesti ili nagle smrti, jeste, po mom mišljenju, kao životinja. On se ne ponaša kao ljudsko biće jer je ljudsko biće obdareno razumevanjem. On se ponaša kao životinja, kao što je rečeno: „*Izjednačiće se sa stokom koju kolju*“ (Psalmi 49:12). Čovek se ponaša kao ljudsko biće onda kada jede zdravu hranu, štaviše, izbegavajući ukusna jela i jedući neukusne obroke ako je to potrebno za njegovo zdravlje. Takva osoba je vođena razumom i time se izdvaja od ostalih stvorenja. Isto tako, ako čovek ima bračne odnose svaki put kada ima želju, bez obzira na štetne ili korisne posledice, on se ponaša kao zver, a ne kao ljudsko biće.

Moguće je usmeravati sopstvena dela u skladu sa praktičnim i pragmatičnim obzirima održavanja fizičkog zdravlja ili preventive protiv bolesti. Ipak, takva osoba ne zaslužuje da se zove pobožnom. Baš kao što je on uskih pogleda u svojoj želji da bude zdrav, neko drugi može imati sličnu fiksaciju u uživanju u hrani ili u bračnim odnosima. Ali nijedna od ovih radnji ne dovodi do istinitog cilja. One su ispravne jedino u slučaju kada je tvoj interes da sačuvaš zdravlje i produžiš životni vek, u tome da sačuvaš instrumente svoje duše. Telo mora biti u savršenom stanju da duša ne bi bila sprečena u svome traganju za moralnim i intelektualnim vrlinama.

Tako i ti moraš da koristiš sve nauke i znanje koje stičeš. Neke od njih vode pravo do viših ciljeva. Druge oblasti znanja, kao matematika, ko-

nični preseći,²⁹ mehanika, geometrija i hidraulika ne vode direktno do višeg cilja, ali bi ih trebalo proučavati zbog izoštravanja uma i uvežbavanja intelekta. Time se stiču veštine induktivne logike i zaključivanja, a ove neminovno vode ka razumevanju biti Svevišnjeg.

Isto važi za razgovore. Uzvišena je ona osoba koja govori samo o onim stvarima koje doprinose njenoj duši i telu, ili je udaljavaju od onog što donosi štetu. To mogu biti razgovori o nauci ili vrlinama, hvaljenje vrlini ljudi, ili ispoljavanje prezira prema porocima i prekoravanje sramnih ljudi. Odbacivanje ljudi koji se ponašaju sramotno i osuđivanje njihovih dela je dužnost i delo vredno hvale - ako je usmereno ka njihovom nipoštašavanju u očima drugih ljudi, koji će, kao rezultat, izbegavati takvo ponašanje. Kao što nam Tora kaže: „Nemojte činiti što se čini u zemlji Misirskoj, u kojoj ste živeli“ (III Knjiga Mojsijeva 18:3). Priča o ljudima iz Sodome (I Knjiga Mojsijeva 13:13) i drugi pasusi u Tori koji bacaju ljagu na pokvarene i hvale dobre, imaju samo jednu svrhu, kao što sam pomenuo: da ohrabre ljude da idu putem pravednih i da mrze puteve poročnih.

ULEPŠAVANJE ŽIVOTA

Ako imaš na umu traganje za mudrošću, napustićeš svoje uobičajene aktivnosti i govorićeš mnogo manje.³⁰ Ko god se pridržava ovih preporuka, neće ukrasiti svoje zidove zlatnim ukrasima, ili doterati svoju odeću zlatnim resama, osim ako ti luksuzi nisu tu sa namerom da razdragaju dušu i odagnu bolest, tako da ona opet postane čista i sposobna da prima mudrost.

To je ono na šta su Mudraci mislili kada su rekli: „Ispravno je da čovek učen u Tori ima divno boravište, lepu ženu i udobnosti doma“ (Šabat 25b), jer se osoba zamori i njen um postane zamućen od stalne mentalne koncentracije na teške probleme. Baš kao što se telo izmori od teškog fizičkog posla i potrebno mu je obnavljanje snaga kroz odmor i dokolicu,

---

²⁹ Ove je opisao Apolonijus, grčki matematičar koji je živio 400. god. p.n.e.

³⁰ Vidi *Hilhot Deot* 2:4/5 za više o ovoj temi.

tako i um treba da se opusti posmatrajući umetnička dela i druge lepe objekte. U ovom duhu je napisano: „*Kada se rabini izmore učeći, bave se laganim razgovorima*“ (Šabat 25b). S ove tačke gledišta možemo reći da slike i vezovi nisu nemoralni ili suvišni kada služe da ulepšaju čovekov dom, nameštaj i odeću.

TEŽNJA KA UZVIŠENOM CILJU

Živeti u skladu s ovim standardom predstavlja veoma visok nivo savršenstva, koji je teško dostići. Samo su malobrojni uspeli da dostignu ovaj nivo, i samo nakon upornog truda. Takvo dostignuće iziskuje od čoveka da koristi sve funkcije svoje duše stremeći ka jedinom idealu - spoznaji Boga. Bilo šta da radi, malo ili veliko, i šta god da kaže, mora biti usmereno, direktno ili indirektno, višoj duhovnoj svrsi. Takav čovek razmatra unapred, pre nego što učini neko delo, da li će ga ono približiti toj svrsi, i nastavlja da deluje samo ako je odgovor pozitivan. Ako negde postoji čovek koji je dostigao ovaj stupanj predanosti, ja bih ga smatrao jednakim sa prorocima.

Takva težnja je ono što Svevišnji traži od nas kada kaže: „*Ljubi Gospoda Boga svojega iz sveg srca svojega i iz sve duše i iz sve snage svoje*“ (V Knjiga Mojsijeva 6:5), to jest, sa svim funkcijama duše. Drugim rečima, ispuni svaku osobinu svoje duše ljubavlju prema Bogu. Proroci nas slično požuruju ka ovom cilju govoreći: „*Na svijem putovima svojim imaj Ča na umu*“ (Priče Solomonove 3:6), čemu Mudraci dodaju ovo objašnjenje: „*Čak i ako moraš da napraviš prestup*“ (Berahot 63a).³¹ Mudraci su imali na umu da bi trebalo zadati sebi zadatak istinitosti pri svakom delu, čak i ako ono može da znači prestup.

Naši Mudraci su kratko i precizno sumirali ideju ovim etičkim savetom: „*Neka sva tvoja dela budu zarad Neba*“ (Avot 12:17). Kada uzmeš u obzir kako su oni saželi veliku i značajnu ideju u nekoliko reči, dok

---

³¹ Jezekilj je prestupio kada je podigao oltar i prineo žrtvu van Hrama ne bi li ubedio narod da je Gospod istinit Bog.

su drugi pisali knjige o njoj ali je nisu adekvatno objasnili, shvataš da su Mudraci, bez sumnje, govorili sa Božanskim nadahnućem.

Ono što sam izložio u ovom poglavlju dovoljno je da posluži kao uvod.

ŠESTO POGLAVLJE

RAZLIKA IZMEĐU ISTINITOG SVETCA I OSO-BE KOJA JE SAVLADALA SVOJE PRIRODNE NA-GONE I PRAKTIKUJE SAMOUZDRŽAVANJE.

STAV KRALJA SOLOMONA

Filosofi tvrde da je osoba koja kontroliše svoje osnovne instinkte neko ko iznutra žudi za nemoralnim, iako može biti da čini mnoga pohvalna dela. Ona prevazilazi svoje strasti boreći se aktivno protiv potreba prouzrokovanih emocijama, željama i prirodnim nagonima. Ali čak i kada se ponaša moralno, ova osoba je mučena svojim unutrašnjim konfliktom. S druge strane, svetac je čovek čija su dela vođena njegovim unutrašnjim porivom da čini dobro. Njegove potrebe i želje su da čini dobra dela.

Filosofi se jednoglasno slažu da je svetac bolji i savršeniji nego osoba koja mora da sputava svoje strasti, iako su oboje u mnogim stvarima isti. Uglavnom, osoba koja mora da savladava svoje strasti mora biti rangirana niže nego svetac, jer želja da čini zle stvari gori u njegovom srcu. I, iako on zapravo ne čini zlo, njegova simpatija prema zlu ukazuje na to da mu je duša puna mana.

Kralj Solomon je izrazio ovu ideju kad je rekao „*Duša bezbožnikova želi zlo*“ (Priče Solomunove 21:10). O radosti koju svetac oseća kada čini dobro i mučenju koje oseti onaj koji deluje moralno, ali nije sasvim pravedan, kralj Solomon kaže: „*Radost je pravedniku činiti što je pravo, a strah onima koji čine bezakonje*“ (Priče Solomunove 21:15). Ono što je rečeno u Tanahu poklapa se sa načelima filozofa.

MIŠLJENJE RABINA

Proučavajući pisana rabinska dela o ovoj temi, nalazimo da oni vrednuju osobu koja kontroliše svoje impulse da greši, više nego onu koja nema nikakvu potrebu za grehom i zato ne mora da se bori da se uzdrži od zla. Oni čak idu tako daleko da kažu da što je čovek savršeniji i više vredan hvale, to je njegova potreba da greši veća, i jači je njegov nemir kada kontroliše svoju potrebu da greši. „Što je čovek veći, veće je i njegovo naginjanje ka zlu“ (Suka 52a). I ako ovo nije dovoljno, oni dodaju da je nagrada za čoveka koji savlada svoje porive za zlom srazmerna patnji kroz koju prolazi zbog svog uzdržavanja. Po rečima rabina: „Nagrada je proporcionalna patnji“ (Avot 5:26). I više od toga, oni te obavezuju na svest o svojim željama i o svojoj potrebi da ih savladaš, zabranjujući ti da kažeš: „Sve i da Tora to nije zabranila, moja priroda je takva da ne bih imao poriva da napravim taj-i-taj prestup.“ Rabi Šimon Ben Gamliel je to ovako formulisao: „Ne bi trebalo da kažeš: 'Ja nemam želju da jedem mleko sa mesom; ne želim da nosim odeću od mešavine vune i lana; ne priželjkujem da uđem u nedozvoljen brak, već bi trebalo da kažeš: 'Ja, u stvari, želim da činim ove stvari, ali su moje ruke vezane jer je moj Otac na Nebesima to zabranio.'“

POMIRENJE SUPROTNIH STAVOVA

Ako uporedimo mišljenja filozofa sa mišljenjima rabina, ona nam se mogu učiniti protivrečnim. Ipak, to nije tako. Ne samo da su oba ispravna, već među njima ne postoji nikakvo neslaganje. Kada filozofi opisuju osobu koja nema nikakvu potrebu da čini zlo kao superiornu u odnosu na onu koja ima, ali savladava svoje strasti, zla o kojima govore su ona za koja bi većina rekla da su nemoralna, kao ubistvo, krađa, prevara, povreda nekog ko nije učinio nikakvo zlo, uzvratanje dobročinstva zlonamernošću, prezir prema roditeljima i slično. O ovim zapovestima rabini su rekli: „Da već nisu zapisane u Tori, bilo bi ispravno uključiti ih“ (Joma 67b). Neki od naših

kasnijih Mudraca, koji su bili pod uticajem pogrešnih teorija *mutakalimuna*,³² nazivali su ih *sihliot*.³³

Jasno, duša koja žudi da čini ova nedela jeste iskvarena. Plemenita duša nema baš nikakvu potrebu da počini bilo koji od ovih prestupa, i nije ometena u uzdržavanju od njih. S druge strane, kada rabini hvale onu koja savladava požudu kao vredniju i zaslužnu za veću nagradu nego onu koja ne vodi tu bitku, oni se odnose samo na otkrivene zakone.³⁴ To je tako, jer da nije Tora, ovi se nikada ne bi smatrali prestupima. Zbog toga rabini kažu da možeš da dozvoliš svojoj duši da žudi za njima, imajući na umu da te jedino Tora sprečava u njihovom sprovođenju u delo. Obrati pažnju na mudrost mudraca. Oni nisu rekli: „Čovek ne bi trebalo da kaže: 'Ja ne žudim da ubijem, kradem i lažem', radije reci: 'Ja imam želju za ovim stvarima, ali šta mogu kada je moj Otac na Nebesima to zabranio.'“ Svi primeri koje oni navode su iz *misvot šimijot*, predane zapovesti, kao što je jedenje mlečne i mesne hrane zajedno, nošenje odeće od vune i lana i upuštanje u zabranjene seksualne odnose. Ove i slične zapovesti su ono što Tora naziva *hukim*. Rabini su objasnili da su *hukim* „zakoni koje sam vam Ja (Gospod) doneo i koje vi nemate pravo da kritikujete“. *Hukim* su zakoni koje narodi sveta napadaju, a Satan prezire, na primer zakoni vezani za crvenu kravu, žrtveno jagnje i slično (*Joma* 67b). Prestupi koje su kasniji autoriteti³⁵ zvali *sihliot*, *racionalni zakoni*, Tora zove *misvot*, kao što su rabini objasnili (*Makot* 23b).

Iz ove rasprave trebalo bi da shvatiš one prestupe za kojima plemenita osoba ne žudi, a manje plemenita osoba mora da im se odupire. Takođe bi trebalo da bude jasno koji su prestupi njihove suprotnosti.

---

³² Rambam je dosledno kritikovao *mutakalimune*, muslimanske filozofe koji su pokušavali da usklade svoju teologiju s aristotelijanskom filozofijom.

³³ Rabin Saadja Gaon podelio je zapovesti na *sihliot* (racionalne) i *šemujo*t (otkrivene) (*Emunot ve-deot* 3:2). Prema Rambamu, moralna dela su *misvot* a otkriveni zakoni *hukim*.

³⁴ To su *misvot šemujo*t zapovesti koje su morale biti otkrivene jer ih čovek nikada ne bi otkrio svojim intelektom i svojim osećajem za moralno.

³⁵ Rabenu Saadja Gaon, 882/942.

Zapanjujuće je da su ova dva mišljenja³⁶ u stvari u skladu jedno s drugim, i tekst sadrži istinitost našeg objašnjenja.

Ovim završavam raspravu vezanu za temu ovog poglavlja.

SEDMO POGLAVLJE

BAVI SE PREPREKAMA IZMEĐU BOGA I ČOVEKA, I NJIHOVIM ZNAČAJEM.

PREPREKE BOGOSPOZNAJE

Mnogi pasusi u Midrašu, Agadi i Gemari opisuju kako su proroci videli Svevišnjeg kroz neku vrstu prepreke³⁷ koja je bila gusta ili providna, u zavisnosti od blizine proroka Bogu i stepena njegove proročke moći. Rabini kažu da je Mojsije, naš učitelj, video Boga kroz jednu jedinu providnu pregradu. Kao što su rekli: „*On je gledao kroz aspaklaria hameira, delimično providno staklo*“ (Joma 49b). *Aspaklarija* je termin za ogledalo načinjeno od providne supstance, kao kristal ili staklo, kao što je objašnjeno na kraju traktata *Kelim* (30:2).

Ono što sledi jeste moje objašnjenje o ovoj temi. U drugom poglavlju sam govorio o tome da vrline mogu biti intelektualne ili moralne. Slično, poroci mogu biti intelektualni - budalaština, neznanje i glupost - ili mogu biti moralni: preterana osećajnost, ponos, generalna odbojnost, ljutnja, bezobrazluk, pohlepa, i mnogi drugi. Definisao sam ih i nabrojao u četvrtom poglavlju. Svaka od ovih mana je prepreka između čoveka i Boga, blagosloveno Mu Ime. To je ono na šta je prorok mislio kada je rekao:

---

³⁶ Mišljenja filozofa i rabina.

³⁷ Prorok je video Boga kroz slojeve koji su učinili njegovu viziju nejasnom i senkovitom.

„Nego bezakonja vaša rastaviše vas s Bogom vašim“ (Isaija 59:2), naši gresi koji su poroci jesu ono što nas razdvaja od Boga.

ODLIKE PROROKA

Obrati dobro pažnju na to da nijedan prorok nije bio obdaren proroštvom a da nije imao sve intelektualne osobine i većinu moralnih. Kao što su rabini rekli: „Proroštvo pada u udeo samo onom koji je mudar, jak i bogat“ (Šabat 92a). Oni koriste izraz mudar da označe nekog ko ima sve intelektualne odlike, i bogat da obuhvate moralne osobine zadovoljstva, jer oni zadovoljnog čoveka zovu bogatim. I zaista, kada definišu reč bogat, oni kažu: „Ko je bogat? Onaj ko je zadovoljan onim što ima“ (Avot); drugim rečima, neko ko je zadovoljan onim što mu sudbina donosi i koji nije zabrinut zbog onog što nema. Slično, biti jak je moralna karakterna osobina, i jak čovek je onaj kojem intelekt i razum kontrolise želje, kao što sam objasnio u petom poglavlju. Rabini kažu: „Ko je jak? Onaj koji savladava svoje požude“ (Avot 4:1).

Nije neophodno da prorok ima sve moralne kvalitete i da bude oslobođen svake mane. Na kraju krajeva, postoji pasus koji ukazuje na to da je kralj Solomon bio prorok: „I javi se Gospod Solomunu u Gavaonu“ (I Carevi 3:5); ipak, mi znamo, iz činjenice da je imao puno žena, da je njegov moralni nedostatak bio požuda, slabost koja proističe iz preterane želje za uživanjem. I Sveto pismo nedvosmisleno kaže: „Nije li tijekom zgriješio Solomun car Izrailjev“ (Nemija 13:26).

Slično, David prorok koji je rekao: „Meni govoraše stijena Izrailjeva“ (II Samuilo 23:3) imao je karakternu osobinu okrutnosti. Iako je David koristio svoju okrutnost da uništi idolopoklonike i nevernike i bio je milostiv prema Izraelu, ipak, u Knjizi Dnevnika jasno je rečeno da mu Gospod nije dozvolio da sagradi Hram. To ne bi bilo prikladno s obzirom da je David prouzrokovao smrt mnogih ljudi. Gospod mu je rekao: „Nećeš ti sazidati doma Imenu Mojemu, jer si mnogo krvi prolio na zemlju preda Mnom“ (I Dnevnici 22:8).

Smatramo da je Elijahu bio sklon ljutnji. Iako je on ispoljavao svoju ljutnju jedino prema neverniciima, naši Mudraci kažu da ga je Gospod uklonio sa ovog sveta zbog toga što nije bio podesan da vodi ljude i bude im sveštenik, jer: „*Ko god ima onoliko revnosti koliko i ti, uništiće ih.*“³⁸ Slično, vidimo da se Samuilo bojavao Šaula,³⁹ i da se Jakov bojavao da sretne Esava.⁴⁰

Ove i slične karakterne osobine bile su prepreka između proroka i Boga. Za bilo kojeg proroka koji je skrenuo sa srednjeg puta zbog dve-tri osobine, kao što sam objasnio u četvrtom poglavlju, kaže se da je Boga video nejasno.

Nemoj se iznenaditi što saznaješ da nekoliko moralnih nedostataka umanjuje proročku inspiraciju. U stvari, nalazimo da neki moralni nedostaci čak sasvim sprečavaju proroštvo. Ljutnja može da bude jedan od njih, kao što naši Mudraci kažu: „*Ako se prorok razljuti, njegovo ga proroštvo napušta*“ (Pesahim 66b). Njihov dokaz u prilog ovoj tvrdnji jeste slučaj Jelisije čije se proroštvo udaljilo od njega kada je postao razjaren.⁴¹ Nije se vratilo sve dok se nije umirio, pri čemu je uzviknuo: „*Nego sada dovedite mi gudača*“ (II Carevi 3:15).

Žalost i strepnja takođe mogu da spreče proroštvo, kao što je bio slučaj sa našim praocem Jakovom. Za vreme kada je oplakivao Josefa, **RUAH HAKODEŠ, DUH SVETINJE** se udaljio od njega sve dok nije primio vesti da mu je sin živ. Tek tada: „*Tada oživje duh Jakova oca njihova*“ (I Knjiga Mojsijeva 45:27), što Onkelus prevodi kao: „*I duh proroštva se vrati da počiva na njihovom ocu Jakovu.*“

Rabini takođe kažu: „Duh proroštva ne pada u udeo onom ko je lenj, niti onom koji je tužan, već jedino osobi koja se raduje“ (Šabat 30b; Pesahim 117a).

³⁸ Tana de Be Elijahu Zuta 8, Jalkut Šimoni Melahim 217, Sanhedrin 113a.

³⁹ Kada ga je Gospod poslao da pokaže Davida za kralja, Šemuel je rekao: „*Kako da idem? Jer će čuti Šaul, pa će me ubiti*“ (I Samuilo 16:2).

⁴⁰ „A Jakov se uplaši jako i zabrinu se“ (I Mojsijeva 32:7), a strah je karakterna mana.

⁴¹ Naljutio se na Jehorama, sina Ahavovog (II Carevi 3:14).

MOJSIJE PROROK

Kada je Mojsije, naš učitelj, otkrio da ne postoji nikakva prepreka između njega i Boga, i da je dostigao savršenstvo putem sticanja svih mogućih moralnih i intelektualnih osobina, pokušao je da shvati Božansku suštinu. I tako se molio: „*Molim te, pokaži mi slavu Svoju*“ (II Knjiga Mojsijeva 33:18). Ali Bog mu je stavio do znanja da je ovo nemoguće, jer je on, kao ljudsko biće, još uvek imao intelekt vezan za fizičke stvari. U stvari, Gospod je rekao: „*ali nećeš moći vidjeti lica Mojega, jer ne može čovjek Mene vidjeti i ostati živ*“ (II Knjiga Mojsijeva 33:20). I tako je ostala jedna providna prepreka koja je razdvajala Mojsija od njegovog razumevanja istinite suštine Boga, a to je njegov ljudski intelekt koji je još uvek bio povezan sa materijom. Bog je, ipak, uslišio Mojsijevu molbu podarivši mu više znanja o Božanskom nego što je ranije imao, ali je njegov krajnji cilj ostao van njegovog ljudskog dometa.

Istinито shvatanje Njegove suštine definisano je kao „gledanje u Božansko Lice“⁴² jer kada vidiš crte lica, one se urežu u tvoje sećanje tako da nikada nećeš pomešati ovo lice s onim. Ali, ako vidiš samo leđa, možeš, ali ne moraš biti u stanju da razaznaš jedna leđa od drugih. Slično, istinito shvatanje Boga leži u shvatanju stvarnosti Njegovog postojanja, što je nemoguće bilo kom biću. Nemoguće je čak i čoveku da dostigne ovaj visok nivo shvatanja, iako je Mojsije došao vrlo blizu. To je ono na šta se odnosi pasus: „*I vidjećeš Me s leđa*“ (II Knjiga Mojsijeva 33:23). Nameravam da se ovom temom opširnije bavim u Vodiču zabludelih.

Mudraci su znali da ove dve vrste poroka - intelektualni i moralni - razdvajaju Gospoda od ljudi, i odlučuju o nivou proročke inspiracije. Zbog toga su Mudraci rekli o svojim kolegama koji su se odlikovali mudročću i dobrim osobinama: „*Oni zaslužuju da Šehina (Božanska sveprisutnost) bude na njima, kao što je bila na Mojsiju, našem učitelju*“ (Suka 28a, Bava Batra 134a). Ali, nemoj se zbuniti ovom izrekom. Mudraci jesu smatrali da se njihove kolege mogu porediti s Mojsijem u nekim pogledima, ali ih nisu

---

⁴² „A lice se Moje ne može vidjeti“ (II Knjiga Mojsijeva 33:23).

smatrali jednakim Mojsiju.⁴³ Na isti način su povezivali druge rabine sa Jošuuom, sinom Nunovim.

Ovo je ono što sam nameravao da objasnim u ovom poglavlju.

OSMO POGLAVLJE

BAVI SE UROĐENOM ČOVEKOVOM PRI-RODOM.

NAVIKA POSTAJE DRUGA PRIRODA

Nemoguće je da se neko rodi sa dobrim ili lošim osobinama, kao što je nemoguće da neko bude uspešan zanatlija od rođenja. Ipak, osoba može da ima prirodnu težnju ka određenoj vrlini ili poroku od rođenja, tako da jedna vrsta aktivnosti dolazi lakše od druge. Na primer, lakše je osobi čiji je mozak bistar i sadrži samo malu količinu tečnosti⁴⁴ da uči, pamti i razume stvari, nego što je flegmatičnom čoveku, čiji je mozak preplavljen tečnošću. Ali, ako neko ko ima ovaj prirodni dar, propusti da stimuliše svoj talenat, on će sigurno ostati neznalica. S druge strane, ako se jedna sasvim dosadna i flegmatična osoba podučava i prosvetljuje, ona će sticati znanje i razumevanje, ali sa velikim poteškoćama. Na identičan način, osoba čija je krv toplija nego kod ostalih ljudi ima potencijal da postane hrabar čovek. Ako se ovaj čovek vaspitava da bude hrabar, postaće drsko odvažan za vrlo kratko vreme. Neko drugi, čiji je temperament hladniji od ostalih ljudi, prirodno je skloniji kukavičluku i strahu. Ako se odgaja da bude strašljiv, vrlo brzo će postati kukavica. Ali, ako se formira da bude neustrašiv, jednog

---

⁴³ Tora kaže: „Ali ne usta više prorok u Izrailju kao Mojsije“ (V Knjiga Mojsijeva 34:10).

⁴⁴ Galen, grčki lekar iz II veka, razvio je teoriju da je ljudska osobenost određena putem četiri osnovne telesne tečnosti, ili temperamenta: krv, flegma, crna žuč i žuta žuč. Preovladavanje jedne nad drugom čine čoveka veselim (toplim, prijatnim), flegmatičnim (sporih kretnji, apatičnim), melanholičnim (depresivnim, tužnim), i holeričnim (vreloug temperamenta).

dana on će dostići hrabrost, iako će za to biti potrebno mnogo teškog rada. Uprkos njegovoj predispoziciji, on može dostići junaštvo, pod uslovom da dobije prikladno vaspitanje.

POGREŠNA TEORIJA O PREDODREĐENOSTI

O ovome sam opširno govorio kako ne bi pao u zabludu da poveruješ glupostima kojima astrolozi lažu ljude. Oni lažno tvrde da položaj, konstelacija zvezda u vreme nečijeg rođenja odlučuje o tome da li će osoba imati dobre ili loše karakterne osobine, tako da su njene radnje predodređene. Mi, s druge strane, verujemo u princip, koji je predupređen i Torom i grčkom filosofijom i koji je potvrđen pouzdanim dokazima: da je čovekovo ponašanje sasvim u njegovim rukama i da ga nijedna spoljašnja sila ne nagoni na dobro ili loše.

Jedini izuzetak od ovog pravila jeste da osoba može da bude pre-disponirana određenim stvarima svojom urođenom naravi, kao što sam objasnio, i tako joj može biti teško ili lako, u zavisnosti od slučaja, da radi određene stvari. Ali, sasvim je netačno da je neka spoljna sila tera da deluje ili da se uzdrži od neke radnje. Ako bi zvezde mogle da utiču na nečije radnje, onda bi pozitivne i negativne zapovesti Tore bile sasvim besmislene, i sama Tora bila bi lažna; ljudi ne bi imali izbor slobodne volje. Po istom principu, bilo bi beskorisno, u stvari sasvim uzaludno i bespredmetno za osobu da uči, podučava i stiče veštine, s obzirom da spoljna sila, koja je kontroliše, može da joj onemogući uspeh. Nagrada i kazna bi takođe bili nepravedni, i u slučaju društva koje kažnjava kriminalca i u slučaju Boga koji kažnjava čoveka. Uzmi za primer slučaj gde je Šimon ubio Ruvena. Zašto bi Šimon bio kažnjen kada je bio prisiljen da ubije i kad je Ruven bio predodređen da bude ubijen. Kako bi Bog, blagosloven bio, koji je pravedan i pravdoljubiv, mogao da kazni Šimona za delo koje ovaj nije mogao da izbegne, bez obzira koliko jako se trudio.⁴⁵

---

⁴⁵ Naprotiv, on bi zaslužio nagradu zbog izvršenja onog što mu je bilo naloženo. Ovo se može uporediti sa slučajem čoveka koji je unajmio dva radnika,

Ako bi ova teorija bila tačna, sve pripremne mere, kao što su izgradnja kuće, zarađivanje novca, izbegavanje opasnosti, i slično, bile bi sasvim beskorisne, jer šta god da je predodređeno da se desi, neizbežno će se i desiti. Doktrina predodređenosti je u potpunosti netačna, pada u vodu pred zdravim razumom, i u suprotnosti je sa našim iskustvom.⁴⁶ Ona poriče osnovne principe Tore i pripisuje nepravdu Gospodu, Blagoslovenom, i daleko od toga da je od Njega!

ISTINITA DOKTRINA

Istina je da čovek u potpunosti kontroliše svoja dela. Ako želi nešto da uradi, on to i radi; ako ne želi, on to ne radi, bez ikakve spoljašnje sile koja ga prisiljava na jedno, ili drugo. Zbog toga je prikladno da Bog zapovedi čoveku: „*Gle iznesoh danas preda te život i dobro, smrt i zlo... Zato izaberi život*“ (V Knjiga Mojsijeva 30:15-19). On nam daje slobodu izbora, i posledice koje snosimo rezultat su toga izbora. Kazna je odmerena onom koji je neposlušan, a nagrada onom koji sluša, kao što je rečeno: „*Blagoslov, ako uzaslušate*“ i „*Prokletstvo, ako ne uzaslušaste*“ (V Knjiga Mojsijeva 11:27-28).

Učenje i podučavanje su neophodni, kao što potvrđuju svi pasusi koji se bave proučavanjem zapovesti: „*I učite ih sinove svoje*“ (V Knjiga Mojsijeva 11:19) i „*Da ih naučite (zakone) i držite ih i tvorite*“ (V Knjiga Mojsijeva 5:1). Tora takođe zahteva da čovek preduzme mere zaštite: „*Kad gradiš novu kuću, načini ogradu oko strehe svoje, da ne bi navukao krvi na*

---

jednog da gradi kuću, drugog da je uništi. Preduzimač radova bi morao da plati obojici, i onom koji je gradio i onom koji je rušio (Rabenu Saadja Gaon, *Emunot ve-Deot, Knjiga verovanja i mišljenja* 4:4).

⁴⁶ Čovek zna da on sam kontroliše svoje akcije. On može da govori, ili da čuti po svojoj želji; da uzima ili da daje ako tako želi. Rabenu Saadja Gaon kaže: „*Gospod se ne meša u ljudska dela. On ih ne prisiljava da služe, niti da se pobune*“ (*Knjiga verovanja i mišljenja* 4:4).

dom svoj" i „Da ne bi poginuo u boju“ (V Knjiga Mojsijeva 22:8; 20:5).⁴⁷ „U čem će spavati“⁴⁸ i „Niko da ne uzima u zalogu žrvnja gornjega ni donjega, jer bi uzeo dušu u zalogu“ (II Knjiga Mojsijeva 22:25; V Knjiga Mojsijeva 24:6). Postoji još mnogo pasusa u Tori i prorocima vezanih za mere predostrožnosti.

SVE JE U RUKAMA NEBA

Ono što su rabini rekli: „Sve je u rukama Neba, osim straha od Neba“ (Megila 25a) istina je i slaže se s onim što sam rekao o čovekovoju slobodi izbora. Ipak, ljudi često pogrešno zasnivaju iz ove izreke veru da im je dela, koja su svojevolejno izabrali, neko nametnuo, kao na primer brak s određenom ženom, ili zaradu određene svote novca. Ova pretpostavka je sasvim netačna.

Ako se čovek oženi izvesnom ženom ugovorom i obredom, ona mu postaje zakonita žena, i on je time ispunio zapovest „budi plodan i razmnožavaj se“. Gospod ne određuje unapred da li će neko ispuniti obavezu. U obrnutom slučaju, ako se čovek upusti u zabranjene seksualne odnose, napravio je prestup. Ali Bog ne odlučuje o tome da li će neko zgrešiti. Dalje, pretpostavimo da čovek otme drugom čoveku novac, bilo putem prevare, ili putem pljačke, i onda pod zakletvom poriče to delo. Ako kažemo da je Gospod predodredio da ovaj novac pređe u vlasništvo drugog, tvrdili bismo da je predodredio grešno delo. Ovo nije moguće. Istina je, radije, da su sva čovekova dela pod njegovom kontrolom, i podređena njegovoj slobodnoj volji. Ova dela uključuju i držanje zapovesti i njihovo kršenje; jer kao što

---

⁴⁷ Ovo se odnosi na vojnika koji je sagradio kuću, zasadio vinograd, ili se verio. Pre bitke njemu se kaže da se vrati kući „Da ne bi poginuo u ratu i drugi čovek živeo u njegovoj kući...“ Da je bilo predodređeno da ne živi u svojoj kući, ili da se ne oženi svojom verenicom, ovaj nalog ne bi imao nikakvog smisla. Da mu je sudbina bila da umre, on bi ionako umro, a da mu je sudbina odredila da živi, on bi se vratio neozleđen sa fronta.

⁴⁸ Ovo se odnosi na zaštitu protiv pozajmice: „Ako uzmeš odelo svog susjeda u zalog, moraš ga vratiti pre zalaska sunca.“

sam objasnio u drugom poglavlju, pozitivne i negativne zapovesti Tore se odnose samo na one stvari u kojima čovek ima potpunu slobodu izbora.

LEKOVITOST POKAJANJA

Kada su rabini rekli da držanje ili nedržanje zapovesti ne zavisi od Božanske volje, već od čovekove slobodne volje, oni su bili Jeremijin eho: „*Ne dolaze li i zla i dobra iz usta Višnjega?*“ (Pláč Jeremijin 3:38). Pod „zla“ on misli na porok, a pod „dobra“ na vrlinu, u smislu da Bog ne predodređuje nijednu osobu da bude dobra ili loša. Imajući to u vidu, čovek duguje sam sebi da oplakuje svoje grehe i prestupe, s obzirom da ih je počinio svojom slobodnom voljom, kao što je Jeremija rekao: „*Zašto se tuži čovjek živ, čovjek na kar za grijehе svoje*“ (Pláč Jeremijin 3:39). Jeremija odgovara na svoje pitanje pozitivno, govoreći nam da je lek za našu bolest u našim rukama. Kao što je naš neuspeh proistekao iz naše slobodne volje, tako imamo moć da se pokajemo zbog naših loših dela. On nastavlja: „*Pretražimo i razgledajmo pute svoje i pouratimo se ka Gosподu. Podignimo srce svoje i ruke k Bogu na Nebesima*“ (Pláč Jeremijin 3:40-41).

ČUDA I ZAKONI PRIRODE

Postoji rašireno verovanje, koje se ogleda i u izrekama Mudraca i proroka, a to je da su čovekovo sedanje i ustajanje, i svi njegovi pokreti u stvari predodređeni Božanskom voljom i željom.⁴⁹ Ovo je tačno u ograničenoj meri. Kada se kamen baci u vazduh i padne, ispravno je reći da je kamen pao po Božjoj volji jer je Bog odredio da zemlju i sve što je na njoj privlači centar. Na isti način, iskre vatre se dižu u visinu po Božanskoj želji da se vatra uzdiže. Ali ovo ne znači da kada se nešto baci uvis, Bog istog trenutka želi da ono padne. Mutakalimuni se ne slažu o ovom pitanju, jer

---

⁴⁹ Na primer, „Čovek ne povredi svoj prst u svetu dole, osim ako tako nije određeno na Nebu gore“ (Hulin 7b).

sam ih čuo da kažu da je Božanska volja stalno na delu, stvarajući nove stvari i situacije svakog trenutka. Mi se ne slažemo s njima.

Mi verujemo da je Božanska volja odredila u toku šest dana Stvaranja da su sve stvari zauvek regulisane prirodnim zakonima, i da će uvek delovati u skladu sa njima, kao što je Solomon rekao: „Što je bilo to će biti, što se činilo to će se činiti, i nema ništa novo pod suncem“ (Knjiga Propoved-nikova 1:9). Mudraci su tumačili da ovo znači da sva čuda koja su iznimci prirodnim zakonima, bilo da su se već desila ili da tek treba da se obistine prema obećanju, jesu predodređena Božanskom Voljom u toku šest dana Stvaranja. U to vreme kada su prirodni zakoni ustanovljeni, u prirodi su napravljene pripreme za buduća čuda, i kada se čudo desilo u svoje vreme, ljudi su ga smatrali natprirodnom pojavom. U stvarnosti to nije bio slučaj.

Rabini su o ovome govorili u *Midraš Kohelet* i na drugim mestima. Oni, na primer, kažu: „Svet ide svojim prirodnim putem“ (*Avoda Zara* 54b). Videćeš da su Mudraci uvek izbegavali da pripisu Božanskoj volji bilo koji događaj vezan za vreme. Kada su rekli da osoba ustaje i seda u skladu sa Božjom Voljom, oni su mislili da je čovekova priroda takva da on u svakom trenutku ima slobodu volje da odluči da li da ustane ili da sedne. Oni nisu mislili da Bog želi da u ovom momentu neko ustane, ili sedne, bar ne više nego što u određenom trenutku želi da neki kamen padne na zemlju.

Da rezimiramo: mi verujemo da, baš kao što je Bog želeo da čovek stoji uspravno, bude širokih pleća i ima prste, isto je tako želeo da čovek bude u pokretu ili miruje po sopstvenoj želji. Takav čovek je slobodan da se ponaša u skladu sa sopstvenom slobodnom voljom, bez ikakve spoljašnje sile koja bi ga primoravala ili sprečavala da radi stvari po sopstvenom izboru. Istinita Tora je jasna u sledećem pasusu: „Eto, čovjek posta kao jedan od nas znajući šta je dobro što li zlo“ (I Knjiga Mojsijeva 3:22). Onkelus tumači stih *mimenu ladaat tov ve-ra* da znači da sam po sebi zna dobro i loše. On smatra Adama jedinstvenim na svetu. Osim njega nije postojalo nijedno stvorenje koje je imalo urođenu karakteristiku znanja dobra i zla *mimenu* (sam po sebi) i kroz svoju dušu, birajući šta god da je želeo, bez ograničenja. S obzirom na to, „Ali sada da ne pruži ruke i uzbere s drveta života te dovjeka živi“ (I Knjiga Mojsijeva 3:22).

S obzirom da je stvarnost čovekove prirode takva da ima slobodan izbor da čini dobro, ili zlo, on mora biti obavešten o posledicama oba. Mora biti podučan da drži zapovesti i upozoren da ne prekrši zabrane. Treba mu se ukazati na kaznu odmerenu za pobunu i na nagradu koja očekuje one koji poštuju Toru, jer će svaki od ovih izbora biti pravedno zaslužen. Osim toga, čovek bi trebalo da se navikava da čini dobra dela tako da mu dobrotu postane druga priroda. Slično, izbegavajući zlodela, on će primetiti da njegove mane postepeno nestaju. Nikada ne bi smeo da kaže da su njegovi nedostaci postali toliko ukorenjeni da se ne mogu promeniti, jer se svaka karakterna osobina može promeniti iz dobrog u loše i obrnuto; i sve to zavisi od čovekove slobodne volje.

Ovo je sve što sam nameravao da kažem o temi držanja zapovesti i njihovog kršenja.

POGREŠNO SHVAĆENI PROPISI

Ostaje nam da razjasnimo još jednu stvar vezanu za stihove iz Svetog pisma koji zbuñuju ljude. Iz pojedinih biblijskih pasusa pogrešno se izvodi da je Bog predodredio da se neki ljudi protiv Njega pobune i da ih On prisiljava na prestup. Ovo je netačno i osećam da moram da ispravim stvari jer ovi pasusi mnoge ljude dovode u zabunu. Jedan od njih je vezan za Božansko obećanje Avramu: „Znaj zacijelo da će sjeme tvoje biti došljaci u zemlji tuđoj, pa će joj služiti i ona će ih mučiti četiri stotine godina“ (I Knjiga Mojsijeva 15:13). Ukazujući na ovaj stih neki ljudi postavljaju sledeće pitanje: „Ovde se kaže da je Bog naredio Egipćanima da porobe Avramove naslednike. Zašto ih je onda kaznio? Konačno, porobljavanjem Avramovih naslednika Egipćani su jedno-stavno izvršavali Božju volju.“

Mi odgovaramo putem analogije: da je Bog odredio: „Neka ljudstvo bude sastavljeno od kršilaca zakona i zlih ljudi s jedne strane, i dobrih i pobožnih s druge“,⁵⁰ ova izjava ne bi nikoga prisilila da bude zao, bar ne više nego što bi ga prisilila da bude pun vrlina. Ako osoba želi da bude zla,

---

⁵⁰ U stvari, Bog je odredio da ljudska vrsta uključuje ova dva tipa.

ona će biti zla po sopstvenom slobodnom izboru; a ako odluči da bude moralna, ona ima priliku da to i bude i niko je ne može u tome sprečiti. Slično, ako pravedna osoba izabere da bude zla, to niko ne može da spreči. Bog nije pojedinačno izdvojio svoj proglas: „*Taj-i-taj je predodređen da bude zao*“; radije On je govorio o ljudskoj vrsti uopšteno, što ne može da ima uticaja na urođenu slobodnu volju pojedinca. Na isti način je svaki Egipćanin koji je tlačio i mučio Jevreje imao slobodnu volju da izabere da ne bude tlačitelj, jer Bog nije zapovedio nijednom određenom Egipćaninu da proganja Jevreje.

Isti odgovor se može dati onima koji su zbunjeni ovim pasusom iz Tore: „Evo ti ćeš počinuti sa ocima svojim; a narod ovaj ustavši činiće preljubu za tuđim bogovima one zemlje“ (V Knjiga Mojsijeva 31:16).⁵¹ Slično, kada se kaže: „Ko god obožava idole, zaslužuje takvu-i-takvu kaznu“, jednostavno se ukazuje na posledice prestupanja. Ako niko ne prestupi, ovo ostaje neostvarena pretnja.

Ne možemo reći da je zbog toga što je Tora odredila kamenovanje kao smrtnu kaznu za nekog ko krši Šabat, neka osoba zbog toga bila predodređena da ga i prekrši. Ovo nije istinitije nego da kažemo da su zbog toga što se izvesne kletve pojavljuju u Tori, oni koji su prokleti, kao idolopoklonici, bili predodređeni da zgreše. Naprotiv, ako se ko klanjao idolima - radio je to slobodno, i dobio je kaznu koja je bila propisana: „*To oni izabraše na putovima svojim, i duši se njihovoj mile gadovi njihovi. Izabraću i ja prema nevaljalstvu njihovu i pustiću na njih čega se boje*“ (Isaija 66:3-4).

FARAONOVA KAZNA

Ipak, u pogledu naizgled protivrečne Božje izreke: „*I učiniću da otvrdne srce faraonu*“ (II Knjiga Mojsijeva 14:4) i potom ga kazni smrću, imam mnogo toga da kažem, jer se ovde radi o Božanskom providenju.

---

⁵¹ Opet, izgleda da je implikacija da je Bog predodredio Jevreje da obožavaju strane bogove.

Dobro obrati pažnju na ono što ću reći o ovoj temi, razmišljaj i uporedi sa rečima drugih, onda izaberi ono što je najbolje.

Ovo je moje mišljenje: da faraon i njegovi savetodavci nisu počinili nijedan drugi greh osim što nisu pustili Izrael da ide, kao što im je bilo zapovedeno, priznajem da bi stvar izazvala ozbiljnu sumnju, jer Bog zaista jeste sprečio Egipćane da puste Jevreje, kao što je napisano: „*Jer sam ja učinio da oturdne srce njegovo (faraonovo) i srce sluga njegovijeh*“ (II Knjiga Mojsijeva 10:1). Ako je ovo tako, kako je onda Bog mogao da zahteva da ih faraon pošalje ako je bio prinuđen da uradi upravo obrnuto? I kako je On onda mogao da kazni faraona zbog nepuštanja Jevreja. Ovo bi bez sumnje bilo nepravedno i sasvim u suprotnosti sa svim što smo prethodno rekli.⁵² Ali to nije ono što se desilo. Faraon i njegovi savetnici su sopstvenom slobodnom voljom, i bez ikakve prinude, tlačili one koji su živeli među njima, čineći užasne svireposti, kao što to Tora jasno kaže: „*Gle, narod sinova Izrailjevijeh veći je i silniji od nas. Nego hajde mudro da postupamo s njima...*“ (II Knjiga Mojsijeva 1:9-10). Oni su delovali u skladu sa sopstvenom zlom namerom, i bili su vođeni svojim nagonom za poročnošću bez ikakvog spoljnog uplitanja. Kazna kojom je Bog kaznio Egipćane jeste ukidanje mogućnosti pokajanja, tako da kazna koju su opravdano zaslužili ne bi bila povučena. Činjenica da su bili sprečeni da se pokaju očigledna je u faraonovom odbijanju da pusti Izrael da ide. Bog je objasnio faraonu da je On želeo da sinovima Izraela omogući samo da idu, On bi jednostavno uništio faraona i njegove savetnike bez odlaganja, i tako bi oslobodio Svoj narod. Ali Bog je želeo ne samo da oslobodi decu Izraela, već i da kazni faraona zbog njihovog ugnjetavanja, kao što je obećao Avramu govoreći: „*Ali ću suditi i narodu kojemu će služiti; a poslije će oni izaći s velikim blagom*“ (I Knjiga Mojsijeva 15:14). Zbog toga što Bog nikada ne bi kaznio Egipćane da su se pokajali, pokajanje im je bilo uskraćeno. I nastavili su da drže decu Izraela u ropstvu, kao što je rečeno: „*Jer sada kad pružih ruku svoju, mogah i tebe i narod tvoj udariti pomorom, pa te ne bi više bilo na zemlji. Ali te ostavih*

---

⁵² Čovek je rođen sa slobodnom voljom, i nijedna spoljašnja sila ga ne može naterati da nešto učini, ili se uzdrži od toga.

da pokažem na tebi silu Svoju, i da se pripovjeda Ime Moje po svoj zemlji“ (I Knjiga Mojsijeva 9:15-16).

Ne možeš dovesti u pitanje moju tvrdnju da Bog ponekad kažnjava osobu time što joj oduzima moć pokajanja i ne dozvoljava joj da izabere pokajanje jer Gospod poznaje grešnike i vaga im kaznu mudro i pravedno. Ponekad On kažnjava samo na ovom svetu, ponekad na onom koji dolazi, a ponekad u oba. Takođe, njegove kazne na ovom svetu se razlikuju, ponekad pogađajući grešnikovo telo, ponekad njegove finansije, a ponekad i jedno i drugo u isto vreme. Ponekad, čovekova dela, koja su predmet njegove slobodne volje, postaju oštećena putem kazne; na primer, ruka mu je onesposobljena tako da ne može ništa da radi njome, kao što se dogodilo Jerovoamu, sinu Nebatovom (*I Carevi 13:4*),⁵³ ili oslepi, kao ljudi iz Sodome koji su se iskupili ispred Lotove kuće (*I Knjiga Mojsijeva 9:11*). Na isti način, Bog uskraćuje mogućnost pokajanja nekoj osobi tako da joj misao o pokajanju uopšte i ne dolazi u svest, i grešnik umire u svojoj grešnosti. Mi ne možemo shvatiti Božansku mudrost u kažnjavanju izvesne osobe jednom kaznom, a ne nekom drugom, više nego što možemo shvatiti zašto neka vrsta ima određeni oblik, a ne neki drugi. I nije potrebno da to razumemo. Dovoljno je da se setimo jednog, osnovnog principa - da je Bog pravedan u svim Svojim putevima, da kažnjava grešnike u skladu s njihovim gresima, i da nagrađuje moralne u skladu s njihovom dobrotom.

Možeš se zapitati zašto je Gospod neprestano pitao faraona da oslobodi Izrael, nešto što je faraon bio nesposoban da uradi s obzirom da mu je Bog oduzeo izbor po slobodnoj volji. I zašto je Gospod pretio faraonu nevoljama? Pa one su bile neizbežne s obzirom na faraonovu nesposobnost da se promeni. Ako je sve ovo bilo predodređeno, zašto je Mojsije molio faraona da saraduje i pretio mu kada ovaj ne bi pristao?⁵⁴ Ali, ovo je bio deo Božanske mudrosti. On je hteo da podučí faraona da Bog može da oduzme slobodu volje pokazujući mu kako on više nema kontrolu

---

⁵³ Kada je naredio svojim vojnicima da uhapsu proroka, ruka mu je postala nepokretna.

⁵⁴ Prevod je ovde u skladu sa komentaram rabi Avrahama Horovica (Hesed Avraham).

nad događajima, sve i kada bi hteo da promeni svoje mišljenje. Bog je rekao faraonu (kroz Mojsija): „*Ja hoću da im ti podariš slobodu; ako ihпустиš da idu, bićeš sačuvan, ali ja znam da ih ti nećeš pustiti i zato ćeš umreti.*”

Imalo bi smisla da faraon pusti sinove Izraela istog trenutka. Time bi Mojsijeve reči, kada je rekao da je faraon nesposoban da se povinuje, učinio lažnim. Ali faraon nije imao moć da se promeni, i njegova nesposobnost da uradi jednu stvar koja bi mu sačuvala život jeste čudo, kao što je rečeno: „*da se pripovjeda Ime Moje po svoj zemlji*” (II Knjiga Mojsijeva 9:16). Ljudi su se čudili Božanskoj jedinstvenoj kazni faraona, koja ga je lišila bilo kakvog izbora i čak ga upozorila na ograničenost njegove slobodne volje.

Ista se stvar desila Sihonu, kralju esevonskom. Kao kazna za ranije grehe, Gospod ga je sprečio da dozvoli Izraelu da prođe kroz njegovu zemlju. Kao rezultat, Izrael je marširao protiv njega i bio je ubijen, kao što je rečeno: „*Ali ne htje Sihon, car esevonski pustiti da prođemo kroz njegovu zemlju, jer Gospod Bog tvoj učini te oturdnu duh njegov*” (V Knjiga Mojsijeva 2:30). Mnogi komentatori su pogrešno tumačili ovaj teški stih, pretpostavljajući da je Sihon kažnjen zbog nepuštanja Izraela da prođu kroz njegovu zemlju, baš kao što su mislili da su faraon i njegovi ljudi bili kažnjeni zbog nedozvoljavanja deci Izraela da idu. Zbog toga oni pitaju: „*Kako je on (Sihon) mogao da bude pravedno kažnjen? Naposletku, on nije imao izbora u toj stvari s obzirom da mu je Gospod oturdnuo dušu i sree.*” Ove pretpostavke su netačne, i stvar je onakva kako sam je objasnio.⁵⁵

UKIDANJE SLOBODNE VOLJE

Kroz proroka Isaiju Gospod je jasno stavio do znanja da kažnjava neke od prestupnika onemogućivši im da se pokaju. On to radi poričući im slobodnu volju, kao što je rečeno: „*Učini da odeblja srce tome narodu i uši da im otežaju, i oči im zatvori da ne vide očima svojim i ušima svojim da ne čuju i srcem svojim da ne razumiju i ne obrate se i ne isejele*” (Isaija 6:10).

---

⁵⁵ Faraon i Egipćani bili su kažnjeni zbog svog tlačenja Izraela, a Sihon zbog ranijih nedela.

Značenje ovih reči je tako jasno da ne zahteva nikakvo objašnjenje, i one otvaraju mnoga vrata. Isti princip je osnova Ilijinih reči, koji je, kada je govorio o nevernicima svoga vremena, rekao: „Kad opet obratiš srca njihova“ (I Carevi 18:37). On je time mislio da ih je Gospod kaznio za prestupe koje su slobodno počinili, načinivši ih nesposobnim za pokajanje. Zbog toga što nisu mogli svojom slobodnom voljom da se pokaju, nastavljali su da vrše prestupe i da budu nevernici. Kao što kaže prorok: „Jefrem se udružio sa lažnim bogovima; ostavi ga“ (Osija 4:17), u smislu da zbog toga što je Jefrem slobodno izabrao da obožava idole, njegova kazna će biti nemogućnost da prevaziđe zavisnost od idolatrije. Osoba koja ceni suprotne ideje naći će da je ovo odlično objašnjenje.

ISAIJINA MOLITVA

Sasvim drugačije je Isaijino mišljenje kada je rekao: „Zašto si nam dao da zađemo, Gospode, s puta Tvojih? Da nam otvrdne srce da Te se ne bojimo?“ (Isaija 63:17). Ove reči nemaju nikakve veze sa prethodnim objašnjenjima, njihovo značenje se izvodi iz konteksta. Prorok oplakuje naš progon i naš život stranaca u tuđoj zemlji, kao i kraj izraelskog kraljevstva i njegovo potčinjavanje drugim narodima. Njegove reči su molitva: „O, Gospode, Bože Izraela! Kada Izrael bude video moć nevemika, zaći će s puta istine i oduratiće srce svoje od straha Tvojega, kao da si Ti razlog ovim skretanjima s puta istine.“ Ova izjava je slična Mojsijevoj, kada kaže: „Govoriće narodi koji su čuli pripovijest o tebi govoreći: Nije mogao Gospod dovesti naroda ovoga u zemlju koju im je sa zakletvom obećao, zato ih je pobio u pustinji“ (IV Knjiga Mojsijeva 15:15-16). Isaija završava moleći Boga da ne dozvoli da Mu ime bude oskrnjeno: „Vrati se radi sluga Svojih, radi plemena našljedstva Svojega“ (Isaija 63:17).

Malahija, jedan od dvanaest manjih proroka, navodi reči onih koji su pod uticajem prividnog uspeha poročnih: „Ko god čini zlo, po volji je Gospodu, i taki su mu mili; ili: gdje je Bog koji sudi?“ (Malahija 2:17). Osvrćući se na dužinu izgnanstva, prorok kaže: „Rekoste: zaludu je služiti Bogu, i kaka će biti korist da držimo što je naredio? Zato hvalimo ponosite da su

srećni" (Malahija 3:14-15). Ali, doći će vreme kada će Gospod otkriti istinu, kao što kaže prorok: „Tada ćete se obratiti i vidjećete razliku između pravednika i bezbožnika, između onoga koji služi Bogu i onoga koji mu ne služi“ (Malahija 3:18).

Ovo su zbunjujući pasusi iz Tore i ostatka Tanaha, iz kojih se može steći utisak da Gospod primorava ljude da greše. Jasno sam objasnio značenje ovih stihova, odstranjujući bilo kakve dvosmislenosti. Ako dobro proučiš moje objašnjenje, naći ćeš da je istinito.

Stoga, ostajem pri svom prvobitnom mišljenju, a to je da držanje, ili prestupanje zapovesti zavisi isključivo od čovekove slobodne volje. Čovek je gospodar svojih dela i izbor je na njemu da li će da deluje ili ne. Ipak, Bog ga može kazniti za protekle prestupe oduzimanjem slobodne volje, kao što sam objasnio. Takođe je u potpunosti u čovekovoј moći da usvoji dobre ili loše karakterne osobine. Zato bi trebalo da čini najviše što može da stekne dobre osobine, kao što Mudraci kažu u etičkim učenjima: „Ako nisam za sebe, ko će biti za mene“ (Avot 1:14)

BOŽANSKO ZNANJE UNAPRED

Želim da kažem još jednu stvar o ovoj temi, koja će upotpuniti predmet ovog poglavlja. Iako na početku nisam mislio da spomenem ovu temu, osećam da je to, ipak, neophodno. Radi se o Božanskom znanju unapred, jer je to tema koju često koriste protiv nas oni koji smatraju da je čovek predodređen da čini dobro ili zlo. Oni tvrde da čovek nema slobodu u svojim delima, jer je njegov izbor predodređen Božanskim znanjem unapred. Oni zasnivaju svoju veru na sledećem pitanju: „Da li Bog zna, ili ne zna, da li će izvesna osoba biti dobra ili loša?“ Ako odgovoriš sa „zna“, onda iz toga neophodno sledi da je čovek prinuđen da deluje u skladu sa Božanskim znanjem, u suprotnom to znanje ne bi bilo savršeno. Ako kažeš da Bog ne zna budućnost, to je apsurd koji bi umanjio osnovu vere. Zbog toga slušaj šta imam da kažem, jer je to bez sumnje istina.

MISLI O METAFIZICI

Osnovna doktrina nauke o Božanskom, pod kojom mislim na metafiziku, jeste da izrazi *znanje* i *život*, primenjena na Gospoda znači nešto sasvim drugo nego kada se odnose na čoveka. Čovek postoji nezavisno od svog znanja i znanje postoji nezavisno od čoveka; dakle oni su dva entiteta. Ali ova definicija primenjena na Boga značila bi njegov pluralitet i umnožavanje njegovog Božanstva. Svaki od Njegovih atributa bi postao Božanski objekat, postao bi Bog, Njegovo znanje, Njegovo postojanje, Njegova moć i Njegova snaga.

Ja ću navesti samo jedan jasan dokaz, koji je jednostavan da se razume i lak da se objasni, iako postoje mnogi jaki i ubedljivi argumenti koji rešavaju ovaj problem. Neosporno je da je Gospod identičan svojim atributima i da su Njegovi atributi identični Njemu. On je znanje, znalac i znan; On je postojanje, postojeći i uzrok Svog postojanja. Isto se može reći za ostale Njegove atribute. Zbog toga što je ova ideja teška za shvatanje, ne moraš se nadati da ćeš je shvatiti u potpunosti time što si pročitao dva-tri reda u ovoj raspravi.

Kao logičan ishod ovog važnog principa (da su Bog i njegovi atributi identični), hebrejski jezik ti ne dozvoljava da kažeš *hej haŠem* (život Gospoda), kao što možeš reći *hej paro* (faraonov život) (*I Mojsijeva* 42:15), gde je reč *hej* pojam⁵⁶ koji objedinjuje dve različite misli. Ali objedinjujući pojam se ne može koristiti da poveže stvar samu sa sobom. S obzirom da je Božansko postojanje ujedno i Njegova esencija, i Njegova esencija je Njegovo postojanje, i te dve stvari nisu razdvojene i različite jedna od druge. Zbog toga reč *haj* ne može biti upotrebljena u objedinjujućem obliku (*hej*). Radije, izraz *hej haŠem* (živi Bog) jeste ispravan (*I Carevi* 18:15). Takođe se pojavljuje kod Jeremije: „*Tako da je živ Gospod (hej haŠem) koji*

---

⁵⁶ To oblikuje složenicu od dve imenice. Na primer, *banim* (sinovi) spojeno sa *Jaakov* daje formu *bene Jaakov* (Jakovljevi sinovi); *bajit* (kuća) kombinovano sa *hameleh* (kralj) daje *bet hameleh* (kraljeva kuća), *iša* (žena) i *hajil* (hrabrost) formira *ešet hajil* (hrabra žena).

nam je stvorio dušu" (Jeremija 38:16). Značenje fraze *hej hašem* jeste da su Bog i Njegov život jedno.

Metafizika⁵⁷ razjašnjava ovu ideju tvrdeći da ljudski intelekt ne može u potpunosti da dokuči Božansku suštinu. To je zbog toga što je Njegova esencija savršena a ljudski intelekt nesavršen i nesposoban, i Njegova suština nam ne može biti znana na način na koji mi razumemo znanje.⁵⁸ Naš intelekt je nesposoban da Ga razume, baš kao što su naše oči nesposobne da gledaju direktno u sunce. Nesposobnost nije rezultat nekog nedostatka sunčevog svetla, već radije, neverovatne snage sunca, koja prevazilazi kapacitet našeg vida. Mudraci su često govorili o ovom i sve što su rekli sasvim je tačno. Iz onog što smo rekli sledi da ne možemo razumeti Njegovo znanje jer On je Njegovo znanje, i Njegovo znanje je On.

Ljudi koji dovode u pitanje Božansko poznanje budućnosti i čovekovu slobodnu volju, ne razumeju ovu izvanrednu ideju. Oni priznaju da je istinita Božanska suština van dometa shvatanja, ipak nastavljaju da pokušavaju da razumeju Božansko znanje i da umišljaju da mogu da ga steknu. Ovo je, naravno, nemoguće. Kad bi ljudski um mogao da shvati Njegovo znanje, bio bi takođe u stanju da shvati Njegovu suštinu, jer su oba jedno te isto. Savršeno znanje Boga znači razumevanje Njega i Njegove suštine, što znači obuhvatanje Njegovog znanja, Njegove moći, Njegove volje, Njegovog života i svih ostalih Božanskih atributa.

Da zaključimo: razjasnio sam da je svaki pokušaj shvatanja Božanskog znanja potpuna glupost. Sve što možemo da shvatimo je da Bog postoji, i da smo, dakle, svesni da zna. Kada bi neko pitao: „Šta je priroda

⁵⁷ Aristotelova (384/322 p. n. e.). Rambamova generacija bila je pod jakim uticajem Aristotelove filosofije, i mnogi su bili zbunjeni prividnim kontradikcijama između Tora i ove filosofije. Rambam je pokušavao da dokaže da se Tora i filosofija slažu u mnogim tačkama, mada su postojale neke sporne ideje. U svom *Vodiču zabludelih* Rambam navodi ove ideje: da je svet stvoren *ex nihilo*, da Bog vrši prisno nadgledanje svake osobe (*hašgaha peratit*), da čovek ima slobodnu volju i da Božansko znanje ne isključuje unapred čovekovo slobodno odlučivanje.

⁵⁸ Mi razumemo suštinu nekog postajanja proučavanjem njegovih direktnih i indirektnih uzroka. S obzirom da Gospod nema uzroka – On Sam je primarni Uzrok, Uzrok svih uzroka – ne možemo shvatiti Njegovu suštinu.

Njegovog znanja?“ mi bismo morali odgovoriti da ne znamo, ništa manje nego što znamo prirodu Njegovog postojanja. Oni koji pokušavaju da shvate Božansko postojanje prekoreni su u Svetom pismu: „*Možeš li ti tajne Božije dokučiti, ili dokučiti savršenstvo Svemogućega*“ (Jov 11:7).

Razmisli o svemu što sam rekao, naime, da čovek ima vlast nad svojim delima i da od njega zavisi da li će činiti dobro ili zlo, bez Božanske prinude da uradi ovo ili ono. Stoga, tačno je da mu je zapovedeno da drži zapovesti i da biva nagrađen i kažnjen za svoja dela. Nema sumnje u pogledu ovih stvari. Što se tiče razumevanja Božanskog znanja i toga kako On sve zna, to je van našeg shvatanja, kao što sam objasnio.

Ovo je sve što sam nameravao da kažem u ovom poglavlju. Vreme je da završim ovaj uvod i počnem sa komentarom ovog traktata.*

---

* Reč je o traktatu *Pirke Avot, Izreke otaca*. Kod nas je štampan u prevodu Eugena Verbera, Talmud, BIGZ, Beograd, 1990.

MAJMONID

Majmonid se smatra najvećim kodifikatorom i filozofom u jevrejskoj historiji. Nazvan je još i Rambam (po inicijalima njegovog imena i titule koju je nosio), **Rabenu Moše Ben Majmon** što znači “**naš rabin Moše, sin Majmona**”.

Majmonid je rođen u Kordobi, Španija, na Šabat koji je padao dan pred praznik Pesah (14. nisana 4895. godine ili 30. marta 1135. godine). Bilo mu je tek 13 godina kada je njegov rodni grad Kordoba pao u ruke Almohada, fanatičnih zelota iz Maroka koji su obnovili drevno geslo muslimanskih osvajača: “Kuran ili mač.” Pod njihovom vladavinom se nijedan Jevrejin nije usuđivao da otvoreno ispoveda svoju veru i Majmonid je bio prisiljen da sa svojom porodicom pobjegne iz Kordobe.

Lutali su Španijom od grada do grada dok se konačno, 1160. godine nisu skrasili u Fesu, Maroko. U toku tih lutanja Majmonid je započeo rad na prvom od svojih glavnih dela, **Komentaru na Mišnu**.

Muslimanski progoni su konačno sustigli Majmonida i njegovu porodicu u Fesu. Pobjegli su u Izrael 1165. godine, gde su kratko živeli u Jerusalimu i Hebronu. Smatrajući da je život u Svetoj zemlji težak, preselili su se u Egipat i nastanili u Fostatu.

U Fostatu je Majmonid nastavio da radi na svom **Komentaru na Mišnu** i konačno ga je završio 1168. godine. U 33 godini života Majmonides je zadobio ugled vodećeg rabinskog autoriteta u Egiptu i uskoro je naimenovan za glavnog rabina Kaira i duhovnog vođu svih egipatskih Jevreja. Majmonid je takođe imao značajan ugled i kao lekar pa je 1170.

godine imenovan za ličnog lekara Saladinovog velikog vezira Alfadhila. Premda je radio i kao dvorski lekar i kao iscelitelj svog naroda našao je vremena da se posveti svom drugom monumentalnom delu, kodifikaciji svih zakona Talmuda.

Majmonid je proveo 12 godina izvlačeći svaku talmudsku odluku i zakon, sistematizujući ih u zbornik od 14 tomova. Rad je konačno završen 1180 i nazvan *Mišne Tora*, ili *Zbornik propisa Tore*. Njegovo delo se takođe naziva *Jad Hazaka* ili *Čvrsta Ruka*. Reč *Jad* (ruka) se na hebrejskom piše isto kao broj 14, čime se želi ukazati na 14 tomova njegovog zbornika. Ovo delo se još naziva *Jad* ili samo *Rambam*.

Ovaj zbornik je Majmonida proizveo u vodeći jevrejski autoritet njegove generacije. U opštinama kao što je bila španska ovo delo je postalo popularno kao Biblija i praktično je svaka porodica imala primerak njegovog zbornika.

Majmonidov ugled velikana Tore rastao je istovremeno sa njegovim ugledom lekara. Učenje grčkog lekara Galena prihvatano je skoro hiljadu godina bez pitanja, često sa katastrofalnim posledicama. Majmonid je bio prvi koji je ovom učenju uputio izazov i na osnovu eksperimenata koje je izvodio razvio je mnoge nove i korenite metode izlečenja. Postao je poznat po svojoj sposobnosti da izleči bolesnika i nakon što su drugi doktori izgubili svaku nadu u njegov oporavak tako da je 1185. godine imenovan za lekara kraljevskog dvora Saladina, sultana Egipta i Sirije. Služba na dvoru ubrzo je od Majmonida učinila najvećeg lekara njegove generacije. Njegova slava stigla je čak do Engleske pa ga je Ričard Lavljeg Srca pozvao da postane njegov lični lekar. Veliki učenjak i lekar izabrao je, međutim, da ostane u Egiptu.

U toku ovog perioda Majmonid je počeo da priprema svoje treće veliko delo. Objavljeno je 1190. godine pod nazivom *Dalalat al Hairin*. Ovo delo je poznatije po svom hebrejskom imenu koje glasi *More Nevuhim* ili *Vodič za zabludele*.

U ovom delu Majmonid je sjedinio svo filozofsko znanje njegovog vremena i jasno pokazao kako je ono isprepletano sa učenjem Tore. Ovaj rad ga je učinio vodećim filozofom među jevrejskim filozofima.

Majmonida je počela da napušta snaga u starijim godinama. Umro je u sedamdesetoj godini, 20. teveta 4963. godine (13. decembra 1204. godine), u Fostatu. Oplakali su ga svi Jevreji sveta i sahranili u Tiberiji gde njegov grob do dana današnjeg predstavlja svetište.

(D. D.)

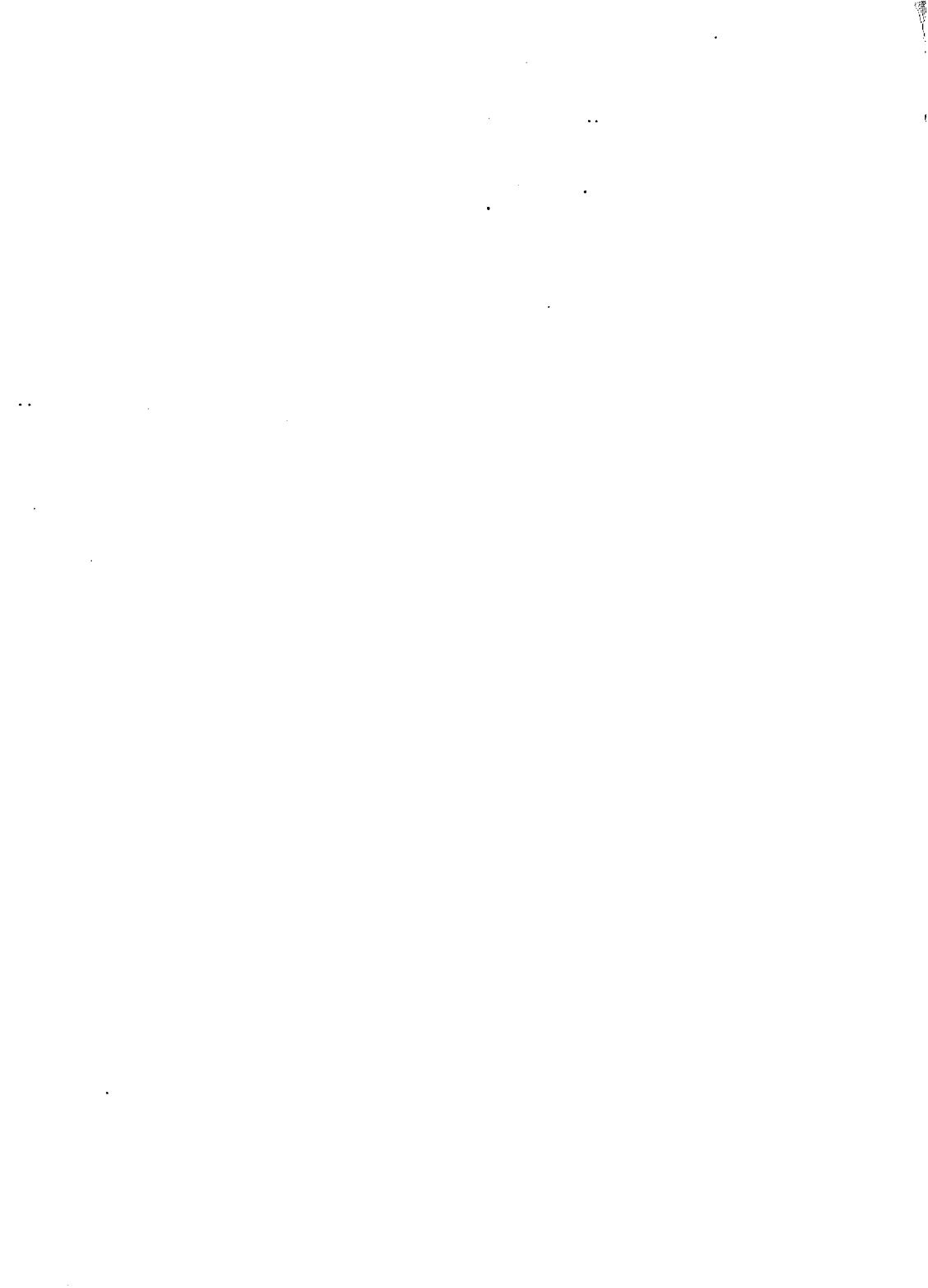
Propisi o Temeljnim principima Tore - 10 poglavlja.

Propisi o moralnim vrlinama - 7 poglavlja.

Propisi o učenju Tore - 7 poglavlja.

Propisi o idolatriji - 12 poglavlja.

Propisi o pokajanju - 10 poglavlja.

JEHUDA HALEVI

HAZARI

PRVI DEO

S engleskog prevela

Ermoza Bahar

**KNJIŽEVNO DRUŠTVO PISMO
ZEMUN
5760/2000**

Naslov originala

**THE KUZARI
(KITAB AL KHAZARI)**

Judah Halevi

Jehuda Halevi

HAZARI

S engleskog prevela
Ermoza Bahar

HAZARI

Upitaše me kako bih uzvratio na napade filozofa i sledbenika drugih vera, ali i onih (jevrejskih) otpadnika koji ustaju protiv preostalog dela Izraela; upitaše me kakve bih razloge protiv njih naveo. Ovo me podseti na nešto što sam jednom prilikom čuo o razlozima koje je neki rabin iznosio pred hazarskog kralja, kada je boravio na njegovom dvoru. Kao što znamo iz istorijskih zapisa, kralj Hazara bi preobraćen u jevrejsku veru pre približno četiri stotine leta. Pričalo se da ga je u snu pohodio anđeo, govoreći: „Tvoje su misli i namere ugodne Tvorcu, ali tvoja dela nisu.“ No, on bejaše sasvim odan hazarskoj veri i svim srcem posvećen službi u hramu i prinošenju žrtava. Bez obzira na to, anđeo mu opet dođe u san i ponovo mu reče: „Tvoje su misli i namere ugodne Tvorcu, ali tvoja dela nisu.“ Pod utiskom ovih reči, on poče pažljivo da proučava druga verovanja i religije, pa na kraju, sa još mnogo Hazara, bi preobraćen u jevrejsku veru. Razlozi ovog rabina privukoše mi pažnju - mnogi od njih u skladu su sa mojim sopstvenim pogledima - pa reših da ih zapišem tačno onako kako su bili izrečeni.

I. Pošto kralj Hazara usni onaj san, i pošto mu u istom snu bi naloženo da sve svoje misli usmeri ka bogougodnim delima, on se prvo obrati filozofu zahtevajući od ovoga da mu kaže nešto o svom shvatanju vere. Filozof mu reče:

Bogu ne može da se pripíše naklonost ili nenaklonost, zato što je On iznad svake želje i namere. Budući da ukazuje na postojanje potrebe, želja nagoveštava da onaj koji je u njenoj vlasti ne može da

bude potpun sve dok se ta potreba ne zadovolji. I sve dok taj nedostatak postoji, ova osoba ne može da bude savršena. Slično tome, On je i iznad znanja o pojedinačnim osobama, zato što se ove vremenom menjaju, dok je znanje Božije nepromenljivo. To znači da te On ne poznaje, a još manje da poznaje tvoje misli i postupke. On ne sluša tvoje molitve, On ne vodi računa o tome šta radiš. A kada filozof kaže da te je On stvorio, govori samo u metaforama, zato što je On Uzrok svih uzroka koji učestvuju u stvaranju svega što postoji, a ne zbog toga što je na početku imao nameru da stvori svet. Prema tome, On nije stvorio ni čoveka. To znači da svet uopšte nema početka, pa čovek može da nastane samo od nekog drugog čoveka koji je pre njega postojao. U svakom čoveku su sjedinjeni oblici, sposobnosti i osobine koje je nasledio od oca, majke i drugih srodnika, kao i uticaji klime, tla, hrane i vode, sfera, zvezda i njihovih konstelacija. Sve se svodi na Prvi Uzrok, a ne na volju koja bi iz ovoga proizlazila. Sve se svodi na emanaciju, iz koje proističe neki drugi, treći ili četvrti uzrok.

Kao što vidiš, uzrok i uzrokovano su suštinski povezani, budući da je njihova povezanost večna kao i sam Prvi Uzrok, i da nema početka. Svaka pojedinačna osoba na svetu ima svoj finalni uzrok. Prema tome, neka stvar koja ima savršene uzroke postaje savršena, dok neka druga stvar, čiji su uzroci nesavršeni, ostaje nesavršena. Takav je slučaj sa crncima, koji mogu da imaju samo ljudsko obličje i govor u najnerazvijenijem obliku, i ništa više od toga. Međutim, filozofi su obdareni najvišom sposobnošću. Upravo ovoj sposobnosti filozof duguje preimućstva svoga duševnog sklopa, svoju umnost i posedovanje aktivne moći, tako da u njemu nema nikakvog nedostatka koji bi ga učinio nesavršenim. Ovakve vrline postoje za sada samo apstraktno, i mogle bi da se ostvare samo uz poduku i vežbu. Samo tako bi ova najviša sposobnost mogla da postane vidljiva, sa svom svojom savršenošću i sa svim svojim nedostacima, sa svim svojim beskrajnim stupnjevima. Svetlost Božanske prirode, takozvani Aktivni Um, nalazi se u savršenom čoveku; u njemu su Aktivni i Pasivni Um tako tesno povezani da bivaju jedno. Čovek (koji se odlikuje takvom dovršenošću) vidi sebe upravo kao taj Aktivni Um, uviđajući da među

njima nema razlike. Njegovi organi - tu mislim na njegove udove - služe samo najsavršnijim svrhama. Oni deluju u najpogodnije vreme i pod najpovoljnijim uslovima, kao da su organi Aktivnog Uma a ne materijalnog i pasivnog, koji se ranije služio njima, ponekad na dobar, ali najčešće na nepriličan način. Sam Aktivan Um uvek je uspešan. Ovo je poslednji stupanj kojem teži savršeni čovek, njegov najviši cilj. Tada njegova duša postaje pročišćena, i shvata unutrašnje istine svih grana nauke. Na taj način ona postaje istovetna anđelu, zauzimajući najviši stepenik na lestvici anđeoskih bića. Ovo je stupanj Aktivnog Uma. Na njemu se nalaze oni anđeli čiji je stupanj ispod anđela povezanih sa Mesečevom sferom. Na ovom stupnju nalaze se duhovne sile, odvojene od materije i večne, poput Prvog Uzroka, i nepropadljive. Tako duša savršenog čoveka i onaj Um postaju jedno, bez obzira na raspadanje njegovog tela i njegovih organa, budući da se na ovom stupnju on ujedinjuje sa drugim savršenim ljudima. Njegova duša je radosna za svoga zemaljskog života, jer uživa u društvu Hermesa, Asklepija, Sokrata, Platona i Aristotela; svi oni postaju jedno sa Aktivnim Umom, baš kao i svako ko se nalazi na istom stupnju. Na to se misli kada se, mada samo aluzivno i uopšteno, govori o Božijem zadovoljstvu. Nastoj da ga dosegneš, baš kao i istinsko znanje o stvarima, kako bi tvoj um mogao da postane aktivan, a ne više pasivan. Drži se toga puta kada su u pitanju tvoja ličnost i postupci, i dosegnućeš istinu. Idući tim putem dobićeš potrebnu poduku i postaćeš sličan ovom Aktivnom Umu. Ovo će te dovesti do duševnog mira, poniznosti i krotkosti, kao i do ostalih hvale vrednih sklonosti. Uza sve ovo ide i poštovanje Prvoga Uzroka. Tim poštovanjem ne zadobijamo njegovu naklonost, niti odvrćamo njegov gnev, već postajemo slični Aktivnom Umu - po otkrivanju istine, po odgovarajućim opisima svih stvari, po spoznavanju njihove osnove. Sve su to odlike (Aktivnog) Uma. Ukoliko si došao do takvoga stupnja verovanja, nije važno koji će oblik da dobije tvoja poniznost, tvoja vera ili obožavanje, kojeg će oblika da budu tvoje reči, tvoj jezik i tvoji postupci. Tada bi mogao da odabereš veru koja ide putem poniznosti, služenja Bogu i blagoslova, i da na taj način upravljaš samim sobom, kao i svojom porodicom i narodom svoje zemlje, pod uslovom da tu

veru prihvati. Mogao bi da odabereš i veru koja se upravlja prema zakonima razuma koje su filozofi postavili, težeći čistoti duše. Na kraju krajeva, ako si i došao do celine znanja u njegovoj istinskoj suštini, treba da, kako znaš i umeš, tragaš za čistotom srca. Samo tako ćeš biti u stanju da ostvariš svoj cilj, odnosno jedinstvo sa ovim duhovnim ili Aktivnim Umom. Možda će i on da stupi u vezu sa tobom, kako bi ti preneo znanje o onome što se krije u istinitim snovima i vizijama.

2. Hazar mu na to reče: Tvoje su reči zaista ubedljive, ali nisu ono što bih hteo da čujem. Ja već znam da mi je duša čista i da su moji postupci vođeni namerom da ugodim Bogu. Što se ovoga tiče, dobio sam odgovor da je Bog naklonjen mojim namerama, ali ne i mojim delima. Nema sumnje da postoje dela koja su bogougodna ne samo po svojim namerama, već i po suštini. Da to nije tako, zašto bi se hrišćani i muslimani, koji među sobom dele čitav naseljeni svet, međusobno sukobljavali? Naime, i jedni i drugi sa čistom namerom služe svome Bogu, živeći u manastirima ili u pustinji, posteći i moleći se. U to ime oni se nadmeću ko će više ubistava da počini, a veruju da čine nešto veoma pobožno, i da će to da ih približi Bogu. Oni se sukobljavaju uvereni da će im raj i večno blaženstvo biti nagrada. Međutim, nije moguće da i jedni i drugi budu u pravu.

3. Filozof mu odgovori: Vera filozofa ne zna za ubijanje, jer filozofe zanima samo razvijanje uma.

4. Kralj Hazara: Koje bi od ovih verovanja, po mišljenju filozofa, bilo manje netačno - verovanje da je svet stvoren za šest dana ili verovanje po kojem je Prvi Uzrok razgovarao sa smrtnicima, da ne spominjemo ono filozofsko učenje po kojem je Prvi Uzrok iznad znanja o pojedinostima. Osim toga, moglo bi da se pretpostavi da je proročki dar uobičajena pojava među filozofima. Tako nešto mogli bismo da tvrdimo imajući u vidu njihova dela, njihovo znanje, njihovo traganje za istinom, imajući u vidu njihove napore i njihovu blisku vezu sa svim duhovnim stvarima, kao i to da su upravo oni opisivali čuda i ostale neobične stvari. Ipak, otkrivamo da su istinitim vizijama obdarene osobe koje nisu posvećene učenju i pročišćavanju duše, što nije slučaj sa onima koji su tome posvećeni. Iz ovoga se vidi da Božanski uticaj,

baš kao i Božanske duše, poseduje tajnu koja ne može da se objasni na osnovu onoga o čemu si mi govorio.

Posle ovoga razgovora, Hazar reče sebi: Potražiću odgovor i od hrišćana i od muslimana, jer jedna od ove dve vere svakako mora da bude ugodna Bogu. A što se Jevreja tiče, ubeđen sam da nemaju nikakav uticaj, da su malobrojni i prezreni.

I onda kralj Hazara pozva k sebi prvo hrišćanskog učenjaka ne bi li saznao nešto o učenju koje njegova vera propoveda, i o postupcima koje propisuje.

Učenjak mu odgovori: Verujem da su sve stvari stvorene i da je njihov Tvorac večan. Verujem da je On čitav svet stvorio za šest dana, da čitavo čovečanstvo vodi poreklo od Adama, a posle njega od Noa. Verujem da se Bog brine o svim stvorenim stvarima i da je u vezi sa čovekom. Verujem da On pokazuje bes, zadovoljstvo i sažaljenje, da govori, da se pojavljuje, da se otkriva svojim prorocima i izabranicima svojim. Verujem i u to da On prebiva među onima koji su mu dragi. Ukratko, verujem u sve što je rečeno u Tori i u zapisima sinova Izraela. Ti zapisi su neosporni, budući da od davnina postoje i da su otkriveni čitavom jednom narodu (a ne samo pojedincu - prim. prev.). Božanska suština potom se otelovila u zametku koji je bujao u materici Device, izabranoj iz najplemenitijeg roda Izraela. Ona Ga je rodila - po spoljnom obličju ljudsko biće, a po unutarnoj suštini božanstvo; po izgledu prorok, a u suštini sam Bog koji je sišao među ljude. On je Mesija i mi ga nazivamo Sinom Božijim, On je i Otac i Sin i Sveti Duh. Iako govorimo o Trojstvu, mi sažimamo Njegovu prirodu u jedno. Mi verujemo u Njega i u Njegovo prisustvo među sinovima Izraelovim. Ono im je podareno kao znak izuzetnosti, budući da ih Božanski uticaj nije napuštao sve dok se narod nije pobunio protiv Mesije i razapeo ga na krst. I onda su oni za sva vremena navukli na sebe Božanski gnev, pa se Božanska naklonost tako ograničila na nekolicinu onih koji su prišli Mesiji, i na narode koji su ih sledili. Mi spadamo među te narode. Premda nismo potomci Izraela, zaslužujemo da budemo nazvani sinovima Izraelovim budući da sledimo Mesiju i njegovih dvanaest jevrejskih pratilaca, koji su došli umesto dvanaest plemena. Mnogi

Jevreji sledili su ovu dvanaestoricu (apostole) i postali su, tako reći, kvasac hrišćanstva. Mi zaslužujemo položaj sinova Izraelovih. Sada je nama podarena pobjeda, pa smo se raširili i po drugim zemljama. Svi narodi pozvani su da pristupe ovoj veri, pozvani su da je prihvate, da se klanjaju Mesiji i krstu na kojem je On bio razapet, i slično. Naši zakoni i pravila vode poreklo od apostola Simona, kao i od propisa iz Tore, koju i mi proučavamo. Njena istina je neosporiva, baš kao i činjenica da je data od Boga. To je rečeno i u Novom zavetu: Ja nisam došao da ukinem nijedan od zakona Mojsijevih, već da ih potvrdim i proširim.

5. Na to Hazar reče: Ja ovde ne vidim nikakvu logiku. Štaviše, logika poriče većinu onoga o čemu si govorio. Ako su i pojavnost i iskustvo tako očigledni da obuzimaju čitavo srce, prisiljavajući ga na veru u nešto što razum smatra nemogućim, oni pokušavaju da samoj stvari daju privid logičnosti ne bi li u nju moglo da se poveruje. Na isti način filozofi prirode izlaze na kraj s neobičnim pojavama sa kojima su se nenadano sreli, i u koje ne bi poverovali da im je neko o njima govorio i da ih nisu svojim očima videli. A kada ih proučavaju i raspravljaju o njima, pripisuju ih uticajima zvezda ili duhova, ne opovrgavajući svedočanstva čula. Isto tako, ni ja ne bih mogao da prihvatim stvari o kojima si pričao budući da sam se sa njima neočekivano susreo, i da nisam odrastao sa njima. Zbog svega toga, dužan sam da dalje istražujem.

Onda on pozva k sebi jednog od islamskih teologa, i propitivao ga je o njegovom učenju i običajima.

Teolog mu reče: Mi priznajemo jedinstvo i večnost Boga, i da svi ljudi potiču od Adama i Noa. Mi u potpunosti odbacujemo ideju o otelovljenju. Ako se tako nešto i javlja u Spisu, može da se objasni kao metafora ili alegorija. Istovremeno, mi smo uvereni da je naša knjiga sam govor Božji. Naime, ona je čudo¹ koje prihvatamo jedino zbog njega samog, pošto još niko nije u stanju da pruži nešto što bi ličilo na nju, ili barem na neki njen stih.² Naš je prorok najznamenitiji od svih

---

¹ Muhamed je svaki stih Kurana proglasio za čudo.

² Kuran ii 21 i na drugim mestima.

proroka.³ On je ukinuo zakone koji su pre važili⁴ i pozvao je sve narode da prihvate islam. U blaženstvu raja pobožnog čoveka čeka nagrada - njegova duša vraća se telu i večno uživa u jelu, piću i ženama, kao i u svemu drugome što poželi. A neposlušni biće osuđeni na vatru pakla, i njihovoj kazni neće biti kraja.

6. Na to mu Hazar reče: Pretpostavimo da nekog čoveka treba da uputimo u Božanske stvari i da ga uverimo u to da se Bog obraća čoveku, što on smatra neverovatnim. Mogli bismo da ga u to ubedimo jedino opštepoznatim činjenicama, koje ne mogu da se odbace i koje treba da nadahnu na ono verovanje koje je Bog objavio čoveku. Tvoja knjiga možda bi mogla da se smatra čudom sve dok je na arapskom.⁵ Međutim, onaj ko nije Arapin, kao što ja nisam, ne može da shvati njenu čudesnu prirodu. Čak i da mi je čitaju, ne bih bio u stanju da je razlikujem od bilo koje druge knjige napisane na arapskom jeziku.

7. Teolog mu odgovori: Njegova čuda ne bi trebalo da se navode kao dokaz za prihvatanje Njegovog zakona.

8. Kralj Hazara: Upravo tako. Međutim, ljudski um bi mogao da poveruje da Bog stupa u vezu sa čovekom samo da bi mu se pokazalo na čuda koja menjaju prirodu stvari. I tek bi tada priznao da to može da učini samo Onaj koji je sve stvari stvorio ni iz čega. Isto tako, ova bi čuda morala da se dogode u prisustvu velikog broja ljudi, koji bi ih jasno svojim očima videli, koji bi za njih saznali na osnovu sopstvenog osvedočenja, a ne iz čuvenja i tradicije. Čak i tada, oni bi morali da nekoliko puta dobro ispitaju čitavu stvar i da otklone svaku sumnju u to da se ovde radi o plodu uobrazilje ili o mađiji. Tek tada bi um mogao da prihvati ono što mu se činilo neobičnim, naime da Tvorac ovog i onog sveta, nebesa i svetlosti, stupa u vezu sa prezira dostojnim parčetom gline, sa čovekom, da razgovara sa njim i da ispunjava njegove želje i molbe.

---

³ Ibidem, xxxiii, 40.

⁴ Ibid., 5.

⁵ Muhamed je namerno upotrebljavao termin „Arapski Kuran“.

9. Teolog: Nije li naša knjiga puna priča o Mojsiju i o sinovima Izraelovim? Ko bi bio u stanju da porekne sve ono što je On učinio Faraonu? Ko bi mogao da porekne da je On razdvojio more, da je spasao one koji su našli milost u njegovim očima, da je podavio one koji su izazvali njegov gnev? Zatim slede priče o mani, o četrdesetogodišnjim nevoljama. Naša knjiga pripoveda i o tome kako se On obratio Mojsiju na Gori sinajskoj i kako je zbog Jošue zaustavio Sunce, i kako mu je pomogao da pobedi kraljeve. U Knjizi se nalaze i priče o Potopu i o pomoru Lotovih ljudi. Nije li sve ovo tako poznato da tu ne može da bude ni govora o obmani i uobraženju?

10. Kralj Hazara: Sada sam zaista prinuđen da se obratim nekom od Jevreja, budući da su oni ostatak sinova Izraelovih. Jer kao što vidim, oni su sami po sebi svedočanstvo Božanskog zakona na Zemlji.

I onda on pozva jednog jevrejskog rabina da se raspita o njegovoj veri.

11. Rabin odgovori: Verujem u Boga Avrama, Isaka i Jakova, koji je izveo sinove Izraelove iz Egipta, znamenjima i čudima. On ih je hranio u pustinji, On im je dao zemlju, pošto su uz Njegovu pomoć na čudesan način prešli more i Jordan. On je poslao Mojsija da objavi Njegove zakone, a posle njega i stotine proroka koji su ih potvrđivali obećanjima koja se odnose na one koji se drže tih zakona, kao i pretnjama upućenim neposlušnima. Naša vera izložena je u Tori - a to je veoma široka oblast.

12. Kralj Hazara: U početku nisam ni imao nameru da se obratim nekom od Jevreja, jer svestan sam da je sada njihov položaj nizak, da su njihova shvatanja uskogrudna i da zbog svoje bede oni ne mogu više ničim da se pohvale. Nećeš li sada reći, Jevrejine, da veruješ u Tvorca sveta, koji ga vodi i upravlja njime, u onoga koji te je stvorio i koji te čuva? Ne veruješ li u i takva svojstva koja služe kao svedočanstvo za svakog od vernika, zbog kojih On ostvaruje pravdu kako bi oni bili što sličniji Tvorcu u mudrosti i pravednosti?

13. Rabin: Ti u stvari govoriš o veri koja se zasniva na spekulaciji i sistemu, koja predstavlja misaono istraživanje, otvoreno za

mnoge sumnje. Obrati se filozofima pa ćeš otkriti kako oni ne mogu da se slože ni oko jednog postupka ili principa, pošto se izvesna učenja zasnivaju na razlozima koji su nedovoljno utemeljeni i koji još manje mogu da se dokažu.

14. Kralj Hazara: Ovo što sada govoriš, Jevrejine, mnogo mi više odgovara od onoga o čemu si na početku govorio, pa bih voleo još da čujem.

15. Rabin: Upravo sam na početku izlaganja dao dokaz za koji očigledno nije potrebno navoditi nikakve dalje razloge.

16. Kralj Hazara: Kako to?

17. Rabin: Dozvoli mi, prvo, da napravim nekoliko primedaba, jer vidim da ne obraćaš pažnju na ono što govorim i da omalovažavaš moje reči.

18. Kralj Hazara: Da čujem šta imaš da kažeš.

19. Rabin: Pretpostavimo da ti neko kaže da je kralj Indije izuzetan čovek, čovek koga obožavaju, i da u potpunosti zaslužuje ugled koji ima, da se njegovi postupci ogledaju u pravednosti koja vlada njegovom zemljom, kao i u vrlini njegovih podanika. Da li bi te ovo obavezivalo da ga uvažavaš?

20. Kralj Hazara: Zašto bi me obavezivalo kad nisam siguran da je pravednost indijskog naroda zaista zasluga njegovog kralja, a ne možda njegovo urođeno svojstvo? Kako da budem siguran da možda nije u pitanju i jedno i drugo?

21. Rabin: Pretpostavimo da ti dođe glasnik i donese ti poklone za koje sa sigurnošću znaš da mogu da se nabave samo u Indiji, i to u kraljevskoj palati. Pretpostavimo da uz poklone dobiješ pismo u kojem izričito piše ko ga šalje, ali i lekove koji će da izleče tvoje bolesti i da ti sačuvaju zdravlje, kao i otrove i druga sredstva, koja treba da ti pomognu da se izboriš sa neprijateljima i da ih usmrtiš bez bitke? Da li bi ga tada uvažavao?

22. Kralj Hazara: Svakako. Time bi se otklonile moje ranije sumnje da Indijci imaju kralja. Ovo bih priznao kao dokaz njegove vladavine i moći.

23. Rabin: Pa kako bi ga opisao, ako bi to neko od tebe zatražio?

24. Kralj Hazara: Opisao bih ga rečima u koje sam potpuno siguran, a uz to bih govorio i o onome u šta sam samo na početku sumnjao.

25. Rabin: Ovim sam dao odgovor na tvoje prvo pitanje. Na isti je način Mojsije razgovarao sa Faraonom kada mu je rekao: „Bog Hebreja me posla k tebi“, naime Bog Avrama, Isaka i Jakova. Jer Avram je bio poznat i drugim narodima, i oni su znali da je Božanski duh bio u vezi sa patrijarsima, da se starao o njima i da je radi njih izvodio čuda. On nije rekao: „Bog neba i zemlje“, niti „moj Tvorac i tvoj me posla“. Na sličan način Bog se obratio okupljenom narodu Izraela. On im je tada rekao: „Ja sam Bog kojem služite, koji vas je izveo iz zemlje egipatske“, a ne „Ja sam Tvorac sveta i vaš Tvorac“. Na taj način sam i ja odgovorio tebi, kralju Hazara, kada si se raspitivao o mojoj veri. Odgovorio sam ti kako je dolikovalo i kako priliči čitavom Izraelu, kome su dobro poznate ove stvari iz ličnog iskustva, ali i na osnovu neprekinutog predanja, koje je u skladu sa tim iskustvom.

26. Kralj Hazara: Ako je tako, nije li onda vaša vera ograničena samo na vaš narod?

27. Rabin: Tako je. Međutim, i svaki ne-Jevrej koji nam se pridruži, bezuslovno će s nama da podeli naklonost sudbine, a da ne mora pri tom da nam bude potpuno istovetan. Da nas je zakon obavezivao samo zbog toga što nas je sve Bog stvorio, beli i crni ljudi bili bi potpuno jednaki, pošto je i jedne i druge Bog stvorio. Ali zakon je dat nama, budući da je upravo nas On izveo iz Egipta i vezao nas za Sebe, jer mi smo izabrani deo čovečanstva.

28. Kralj Hazara: Tvoje reči, Jevrejine, više nisu uopšte ubedljive, a malopre su mi tako privlačno zvučale.

29. Rabin: Bile one privlačne ili ne, zamolio bih te za malo pažnje, uz dopuštenje da se potpunije izrazim.

30. Kralj Hazara: Dobro, kaži već jednom to što imaš.

31. Rabin: Prirodni zakoni obuhvataju ishranu, rast i razmnožavanje, kao i moći i uslove koji su s ovima u vezi. To pogotovo važi za biljke i životinje, s izuzetkom zemlje, kamenja i elemenata.

32. Kralj Hazara: Ovo bi moglo da bude istinito, mada zahteva objašnjenje.

33. Rabin: Što se duše tiče, ona je data svim živim bićima. Rezultat toga su kretanje, snaga volje, spoljašnja i unutrašnja čula, i tome slično.

34. Kralj Hazara: I to je nesporno.

35. Rabin: Um je pravo koje je čovek samim svojim rođenjem stekao, u odnosu na sva ostala živa bića. Tako je čovek u stanju da razvija svoje sposobnosti, da radi za dobrobit svoje porodice i zemlje, da donosi državne zakone i propise.

36. Kralj Hazara: I to je tačno.

37. Rabin: Koji od najviših stupnjeva sada sledi?

38. Kralj Hazara: Stupanj velikih mudraca.

39. Rabin: Ja tu mislim samo na stupanj koji one koji se na njemu nalaze deli od telesne tačke gledišta, kao što su biljke odeljene od neorganskih stvari, a čovek od životinja. Međutim, razlike u pogledu količine jesu beskrajne, budući da su samo slučajne i da ne tvore nikakav stupanj.

40. Kralj Hazara: Ukoliko bi to bilo tako, onda među opipljivim stvarima nema višeg stupnja nego što je onaj na kojem se čovek nalazi.

41. Rabin: Ako naiđemo na čoveka koji hoda po vatri a da ga to ne povređuje, koji se već neko vreme uzdržava od hrane a da ne gladije, iz čijeg lica izbija svetlost koju oko ne može da podnese, koji nikad nije bolestan, koji ne stari sve do svoga prirodnoga kraja, koji umire isto onako kao što bi neko drugi prillegao da odspava, određenog dana i časa, koji poseduje znanje o skrivenim stvarima kao što su prošlost i budućnost - nije li stupanj na kojem se on nalazi očigledno različit od stupnja običnog čoveka?

42. Kralj Hazara: Ukoliko uopšte postoji, to bi uistinu bio Božanski i anđeoski stupanj. On pripada području anđeoskog uticaja a ne području razumskog, ljudskog ili prirodnog sveta.

43. Rabin: Ovo su neke od odlika istinskih proroka, kroz koje se Bog objavljivao i koji su obznanjivali da postoji Bog koji ih vodi onako kako On to želi, već prema poslušnosti ili neposlušnosti. On je tim prorocima otkrivao ono što je skriveno, i podučavao ih o tome kako je svet stvoren, kako generacije koje su prethodile Potopu slede jedna za drugom i kako da utvrde svoje rodoslovlje od Adama. On je opisao Potop i poreklo „sedamdeset naroda“ od Šema, Hama i Jafeta, Nojevih sinova. On je opisao i kako su se jezici odvojili i kako su ljudi tragali za prebivalištem, kako su počeli da se bave zanatima, kako su podizali gradove, kao i sled događaja u vremenu od Adama pa do današnjega dana.

44. Kralj Hazara: Čudno je da baš vi treba da utvrdite tačan sled događaja od stvaranja sveta pa nadalje.

45. Rabin: Mi svakako računamo vreme prema njemu, i u tom pogledu nema nikakve razlike između Jevreja u Hazariji i Jevreja u Etiopiji.

46. Kralj Hazara: Koji je sada datum prema vašem računu?

47. Rabin: Četiri hiljade i devetstota godina.⁶ Pojedinstvo se mogu dokazivati na osnovu života Adama, Seta i Enoša, pa sve do Noa; zatim Šema i Evera, pa sve do Avrama; a zatim Isaka i Jakova pa sve do Mojsija. Svaki od njih prikazuje suštinu i čistotu Adama s obzirom na njegovu bliskost sa Bogom. I svaki od njih imao je decu koja su samo po izgledu mogla da se porede s njima. Ona im nisu po suštini nalikovala, pa stoga i nisu mogla da budu u neposrednom jedinstvu sa Božanskim uticajem. Sled događaja u vremenu bio je uspostavljen na osnovu života ovih svetih ličnosti - oni su bili samo pojedinci, i nisu pripadali masi, sve dok Jakov nije stvorio dvanaest plemena, od kojih je svako bilo pod ovim Božanskim uticajem. Tako se Božanski element proširio na mnoštvo ličnosti, koje su dalje prenosile ono što je napisano. Vremenski sled onih koji su nekad živeli još od Mojsija se prenosi s kolena na koleno.

---

⁶ Misli se na 1140. godinu, kada je Halevijev spis Hazari ugledao svetlo dana.

48. Kralj Hazara: Ovakav red stvari otklanja svaku mogućnost da je ovde reč o neistini ili podvali. Ni desetero ljudi ne bi moglo da raspravlja o takvoj stvari bez neslaganja, otkrivajući svoje potajno drugačije mišljenje, niti bi bili u stanju da opovrgnu onoga koji pokušava da ustanovi istinu o tom pitanju. Kako je onda tako nešto moguće tamo gde je u pitanju velik broj ljudi? Konačno, period o kojem si govorio nije toliki da bi moglo da bude mesta za neistinu i izmišljotine.

49. Rabin: Upravo tako. Sam Avram je živio u periodu kada je došlo do cepanja jednog i do nastajanja mnogih jezika. On i njegovi srodnici sačuvali su jezik svoga dede Evera, po kojem je taj jezik nazvan hebrejskim. Četiri stoleća posle njega pojavio se Mojsije, u vreme kada je svet obilovao znanjima o nebu i zemlji. On se obratio Faraonu i egipatskim sveštenicima, kao i pomenutim mudracima sinova Izraelovih. Iako su se slagali sa njim, osporavali su ono što im je govorio i odbijali su da poveruju da je Bog razgovarao sa čovekom, sve dok nisu čuli Deset kazivanja.⁷ Na isti način, narod je bio na njegovoj strani, i to ne iz neznanja već upravo zbog znanja koje je posedovao. Oni su se plašili magijskih i astroloških veština i sličnih zamki koje, baš kao i svaka prevara, ne podnose bliže ispitivanje, dok Božanska moć nalikuje čistom zlatu koje blista sve većim sjajem. Kako bi onda neko mogao da zamisli pokušaj da se pokaže kako jezik kojim se govorilo pre pet stoleća nije ništa drugo do Everov sopstveni jezik koji je u Pelegovo vreme podeljen u Vavilonu? Kako bi neko mogao da zamisli pokušaj da se uđe u trag poreklu ovog ili onog naroda sve do Šema i Hama, kao i njihovih zemalja? Da li je uopšte moguće da neko danas izmisli lažne izveštaje u vezi s poreklom, istorijom i jezikom poznatih naroda, budući da su ovi poslednji stari manje od pet stotina godina.

50. Kralj Hazara: Ovako nešto nije moguće. Kako bi i bilo kada posedujemo knjige u rukopisima njihovih autora, napisane pre pet

---

⁷ Misli se na tzv. *Deset Božijih zapovesti*, koje Jevreji nazivaju *aseret adiberot*, u prevodu - deset iskaza, budući da se u njima sadrži više od deset zapovesti.

stoleća? U sadržaj knjige koja nije starija od pet stotina godina ne bi mogli da se umetnu nikakvi krivotvoreni dodaci, kao što su genealoške tabele, niti bi tu moglo da dođe do krivotvorenja jezika, i sličnih stvari.

51. Rabin: Zašto bi Mojsijevi govori morali da ostanu neosporni? Nije li i njegov sopstveni narod imao prigovore na njih, a da ne govorimo o ostalima?

52. Kralj Hazara: Njegovi govori zaveštani su potomstvu, i dobro su utemeljeni i čvrsto utvrđeni.

53. Rabin: Ne misliš li ti da su jezici večni i bez početka?

54. Kralj Hazara: Ne, ne mislim to. Neosporno je da oni imaju svoj početak, sa tim su svi saglasni. To se može videti na osnovu sklopa imenica, glagola i partikula. Oni su nastali od glasova koji potiču iz organa govora.

55. Rabin: Da li si ikada video nekog ko je izmislio neki jezik? Ili si možda čuo za takvog čoveka?

56. Kralj Hazara: Ni jedno, ni drugo. Nema sumnje da se jezik pojavio u izvesnom trenutku, a da pre toga nije postojao jezik kojim bi jedan narod, nezavisno od drugog, bio u stanju da se nekako sporazume.

57. Rabin: Da li si ikada išta čuo o narodima koji su imali različita predanja o ovoj opšte priznatoj sedmici koja počinje nedeljom a svršava se Šabatom? Da li bi bilo moguće da se kineski narod saglasi sa narodima zapadnih ostrva: da nema zajedničkog početka, sporazuma i opšte saglasnosti?⁸

58. Kralj Hazara: Tako nešto bilo bi moguće samo da su se ovi obavezali istim sporazumom. A to bi bilo neverovatno da svi ljudi ne vode poreklo od Adama, Noa ili nekog drugog pretka, od kojeg su primili ustanovljenje sedmice.

---

⁸ Ova autorova opaska o sedmodnevnoj nedelji trebalo bi da se ograniči samo na Evropu i Zapadnu Aziju, budući da je sedmodnevna nedelja bila nepoznata starim Persijancima, ali i narodima centralne i istočne Azije.

59. Rabin: Upravo sam na to i mislio. Istok i zapad slažu se u pogledu decimalnog sistema. Šta li bi ih primoralo da se drže broja deset ako ne predanje koje je potomstvu zaveštao prvi koji je to učinio?

60. Kralj Hazara: Da li bi tvoja vera bila slabija ako bi ti se reklo da Indijci imaju starine i zdanja za koja smatraju da su stara na milione godina.

61. Rabin: Moja bi vera oslabila kada bih čuo da oni imaju utvrđeni oblik vere ili neku knjigu o kojoj veliki broj ljudi ima isto mišljenje i u kojoj ne bi mogla da se pronađe nikakva istorijska protivrečnost. Međutim, takva knjiga ne postoji. Bez obzira na ovo, Indijci su razuzdan, nepouzdan narod, koji svojim trabunjanjima izaziva negodovanje sledbenika drugih vera a svojim idolima, talismanima i vradžbinama izaziva njihov gnev. Za takve stvari oni vezuju svoju veru i ismevaju one koji se ponose posedovanjem neke Božanske knjige. No, uprkos tome, oni poseduju nekoliko knjiga koje su napisane sa ciljem da zavedu slaboumne. Tu spadaju astrološki spisi, u kojima se govori o periodu koji obuhvata deset hiljada godina, kao i knjige o nabateanskoj poljoprivredi, gde se spominju imena Janbušara, Sagrita i Roanija.⁹ Veruje se da su oni živeli pre Adama, koji je bio Janbušarijev učenik, i tome slično.

62. Kralj Hazara: Da sam svoje razloge utemeljio pozivajući se na nekakav crni narod, koji nije ujedinjen zajedničkim zakonom, tvoj bi odgovor bio potpuno tačan. Reci mi sada šta misliš o filozofima koji su se posle pažljivog istraživanja saglasili da svet nema početka? Šta kažeš na to da filozofi ne govore ni o desetinama hiljada ni o milionima godina, već upravo o njihovom neograničenom broju?

63. Rabin: Za to nema opravdanja. Budući da su ovi filozofi Grci, oni nauku i veru nisu primili kao predanje. Oni su potomci Jafeta, koji je obitavao na severu; jedino bi među Šemovim potomcima, koji su

---

⁹ Nabateanci su bili aramejsko pleme koje je živelo na severozapadu Arabijskog poluostrva, poznato po visoko razvijenoj civilizaciji. Pripisuje im se delo o poljoprivredi, koje je, kako se pretpostavlja, na arapski preveo izvesni Ibn Vahšija.

bili Nojevi nastavljajući, koji su sačuvali tako reći, njihovu suštinu, moglo da se pronađe ono znanje koje dolazi od Adama i koje je potkrepljeno Božanskim uticajem. Ovo znanje oduvek je bilo povezano sa tom suštinom, i tako će uvek biti. Grci su ga dobili tek kada su postali moćni, i to iz Persije. Persijanci su ga dobili od Kaldejaca. Jedino su se u to vreme javljali veliki (grčki) filozofi. Međutim, čim su Rimljani preuzeli političku upravu, oni više nisu dali nijednog filozofa koji bi zavređivao to ime.

64. Kralj Hazara: Znači li to da Aristotelova filozofija ne zaslužuje poverenje?

65. Rabin: Svakako. On je naprezao um, budući da u svojim rukama nije imao predanje na koje bi mogao da se osloni kao na pouzdan izvor. On je meditirao o početku i o kraju sveta, ali je u teoriji o početku pronašao isto toliko teškoća kao i u teoriji o večnosti. Konačno, on je dao prednost ovim apstraktnim spekulacijama o večnosti i nije nalazio za potrebno da istražuje vremenski sled ili poreklo onih koji su živeli pre njega. Da je živeo među narodom koji je imao provereno i opšte priznato predanje, on bi svoje zaključke i razloge primenio na utemeljivanje teorije o stvaranju, ma kako teška ona bila, a ne na teoriju o večnosti, koju je uvek mnogo teže prihvatiti.

66. Kralj Hazara: Možeš li da mi navedeš bilo kakav ubedljiv dokaz za to?

67. Rabin: Gde bismo mogli da nađemo dokaz za tako nešto? Nebesa ne dopuštaju da u Bibliji postoji bilo šta što bi osporilo ono što je očigledno ili dokazano! S jedne strane, u njoj se pripoveda o čudima i o promenama uobičajenog toka stvaranja, o novim pojavama ili o preobraćanju jedne pojave u drugu. Ovo dokazuje da je Tvorac sveta sposoban da ispuni sve što želi, i kad god to želi. Pitanje o večnosti i stvaranju je nejasno, dok su dokazi uvek u skladu jedni sa drugima. Teorija o stvaranju dobija veću težinu zahvaljujući proročkoj tradiciji Adama, Noa i Mojsija, koji zavređuju mnogo više poverenja nego spekulacija. Ako bi, posle svega, neko ko veruje u Toru i otkrio da mora da prihvati ideju o večnosti i o postojanju mnogih svetova koji prethode ovom, to ne bi trebalo da oslabi njegovu veru da je ovaj svet bio

stvoren u izvesnom vremenskom periodu, i da su Adam i Noa bili prvi ljudi.

68. Kralj Hazara: Tvoji me razlozi sada u potpunosti zadovoljavaju. Da bismo mogli da nastavimo razgovor, nateraću te da navedeš još ubedljivije dokaze. Nastavi sada u duhu svoga prethodnog izlaganja o tome kako si duboko ubeđen da Tvorac duha i tela, duše, uma i anđela - On koji je toliko uzvišen, svet i veličanstven da bi um bio u stanju da ga shvati, a kamoli čula - stupa u neposredan odnos sa stvorenjima sačinjenim od niskog i prezira dostojnog materijala, što je čudesno kako to samo može da bude. I zbog najmanjeg crva On prikazuje čudesa svoje mudrosti na način koji ljudski razum ne može da shvati.

69. Rabin: Ti si već naslutio veliki deo onoga što sam name-
rao da ti odgovorim. Da li mudrost koja je očigledna u stvaranju nekog mrava (na primer) ti pripisuješ nekoj sferi, zvezdi ili bilo čemu drugom, samo ne Svemoćnom Tvorcu, koji traži pravu meru i svemu daje ono što mu pripada - ni previše, ni premalo?

70. Kralj Hazara: Ovo bi moglo da se pripíše delovanju Prirode.

71. Rabin: Šta je to Priroda?

72. Kralj Hazara: Po učenju filozofa, ona predstavlja izvesnu moć, samo što mi ne znamo šta ona u stvari jeste. Nema sumnje da bi filozofi morali to da znaju.

73. Rabin: Oni znaju isto koliko i mi. Aristotel¹⁰ je ovu moć odredio kao početak i prvi uzrok, zahvaljujući kojem se neka stvar kreće ili miruje, i to ne slučajno, već po samoj svojoj suštini.

74. Kralj Hazara: To znači da svaka stvar koja se sama po sebi kreće ili miruje ima uzrok zahvaljujući kojem se kreće ili miruje. Taj uzrok je Priroda.

75. Rabin: Ovakvo mišljenje posledica je marljivog istraživanja, kritike i razlikovanja slučajnih od prirodnih zbivanja. Takve stvari mogu

---

¹⁰ Fizika, II, i.

da izazovu divljenje, ali to je sve što ovo znanje o prirodi može da pruži.

76. Kralj Hazara: Ja vidim samo da su nas zaveli ovim imenima i prinudili nas da neko drugo biće postavimo kao jednako Bogu, govoreći o Prirodi kao mudroj i delatnoj. U tom duhu, mogli bismo da joj pripišemo čak i posedovanje umnosti.

77. Rabin: Svakako. Međutim, iako su elementi, Mesec, Sunce i zvezde obdareni moćima kao što su zagrevanje, hlađenje, vlaženje, isušivanje, itd., to ne znači da treba da im pripišemo mudrost ili da im pridamo nešto više od njihove funkcije. Međutim, oblikovanje, odmeravanje, proizvođenje, baš kao i sve ostale delatnosti koje ukazuju na postojanje namere, mogu da se pripišu jedino Svemudrom i Svemoćnom. Ne bismo pogrešili ako bismo onu moć koja uređuje materiju posredstvom toplote i hladnoće nazvali „Prirodom“, ali morali bismo da joj poreknemo svaku umnost. Tako bismo i ljudskim bićima morali da poreknemo svaku sposobnost stvaranja zametka, budući da ona samo pomažu materiji da od svog mudrog Tvorca primi ljudsko obličje. Ne smatraj neverovatnim da uzvišeni Božanski tragovi treba da budu vidljivi u ovom svetu, kada je ova materija spremna da ih primi u sebe.

78. Kralj Hazara: Kako je to moguće?

79. Rabin: Uslovi koji čoveka čine pogodnim da primi u sebe ovaj Božanski uticaj ne leže u njemu samom. On nije u stanju da proceni njihov kvantitet ili kvalitet. Čak i kad bi mu suština ovih uslova bila poznata, on ne bi mogao da otkrije ni njihovo vreme, mesto i veze. Zbog toga su mu neophodna detaljna i podsticajna uputstva. Vernik je čovek koji je nadahnut i koji se čiste duše i u svakom pogledu pokorava učenju. A nevernik je onaj koji teži da spekulacijom i dedukcijom pripremi uslove za primanje ovog nadahnuća. Nevernik je i onaj ko prizivanjem pokušava da dozove natprirodna bića ili da načini talismane, kao što se može videti u spisima astrologa. U ime spekulacije i nagađanja on može samo da prinosi žrtve i da pali mirise. Međutim, on nema pojma o tome šta bi trebalo da radi, koliko i kako, kojim sredstvima, na kojem mestu, u čijem društvu, na koji način, baš kao ni o mnogim drugim pojedinostima, čije bi nas nabranje predaleko

odvelo. On je poput neznalice koja dolazi u čekaonicu lekara čuvenog po isceljujućoj moći svojih lekova. Lekar nije kod kuće, ali ljudi dolaze po lekove. Budala im deli lekove iz posuda o čijem sadržaju nema pojma, kao što nema pojma ni koliku bi dozu svakom od njih trebalo dati. I tako ih ubija istim onim lekom koji bi trebalo da ih izleči. Da je on nekim slučajem uspeo nekoga da izleči, ljudi bi mu se vraćali, govorili da im je pomogao, sve dok neko ne bi otkrio obmanu; ili bi došli po drugi savet i pridržavali ga se, ne zapažajući da je do isceljenja došlo zahvaljujući veštini lekara koji je pripremio lek i koji je objasnio kako se taj lek prepisuje. Isto tako, on je bolesnicima savetovao šta da uzimaju od hrane i pića i preporučivao im je vežbe i odmor, promenu vazduha i sredine. Ljudi pre Mojsija, sem nekolicine njih, bili su nalik ovim žrtvama prevare. Naime, oni su bili obmanjivani astrološkim i fizičkim zakonima, lutali su od zakona do zakona, od boga do boga, ili su prihvatili više bogova u isto vreme. Oni su zaboravili na svog vodiča i gospodara, i u lažnim bogovima videli su sile koje mogu da im pomognu, iako su ti bogovi mogli da izazovu samo različite nesreće, već prema svojoj vrsti. Božanski uticaj je sam po sebi blagotvoran, dok je njegovo odsustvo samo po sebi štetno.

80. Kralj Hazara: Voleo bih da se sada vratimo našoj temi. Objasni mi sada kako je tvoja vera nastala, kako se širila i kako je zavládala, kako je došlo do toga da se suprotstavljena mišljenja ujedine i koliko je vremena bilo potrebno da vaša vera postavi temelje i da se pretvori u jaku i dovršenu građevinu. Nema sumnje da se prvi element religije pojavio među pojedincima koji su podržavali jedan drugog u potvrđivanju vere čije je širenje Bog zahtevao. Oni su postajali sve brojniji i moćniji, jer se pojavio kralj koji im je bio naklonjen i koji je prinudio svoje potčinjene da prihvate ovu veru.¹¹

81. Rabin: Na način koji si spomenuo mogu da nastanu samo razumske religije, religije ljudskog porekla. Kada čovek dođe do neke uzvišene misli koju će onda da sledi, obično se kaže da ga Bog podržava i nadahnjuje, itd. Međutim, vera Božanskog porekla nastaje neočeki-

---

¹¹ Ovde kralj Hazara aludira na sebe samoga.

vano. Bog je naredio da se ona pojavi, i ona se pojavila, kao što je bio slučaj sa stvaranjem sveta.

82. Kralj Hazara: Sada me zaista iznenađuješ, rabine!

83. Rabin: Ovo i jeste za divljenje. Sinovi Izraela su u Egiptu živeli kao robovi. Njih je bilo šest stotina hiljada duša starijih od dvadeset godina, i bili su potomci dvanaest plemena. Nijedan od njih nije se odvojio od svoga naroda, niti je izbegao u neku drugu zemlju, i među njima nije bilo nijednog stranca. Oni su se radovali obećanju koje su im precima - Avram, Isak i Jakov - dali, da će jednoga dana Zemlja Palestinska da bude njihovo nasleđe. U to vreme, ona je bila pod vlašću sedam moćnih i razvijenih naroda, dok su sinovi Izraela uzdisali u najvećoj mogućoj bedi, pod jarmom Faraona koji je naredio da se njihova deca pobiju kako im se broj ne bi povećao. Bez obzira na to što je njihov položaj bio nizak u poređenju sa tiraninovom moći, Bog posla Mojsija i Arona pred Faraona, sa znamenjima i čudima, dopuštajući im čak i da izmene tok prirode. Faraon nije mogao da izađe na kraj s njima. On nije mogao da im naškodi, a nije bio u stanju ni da se zaštiti od deset muka koje su snašle Egipćane, i koje su udarile na njihove reke, zemlju, vazduh, biljke, životinje, tela i duše. I u istom času, u ponoć, pomrla su im prvorođena muška deca - najdragoceniji i najvoljeniji članovi njihovih porodica. Nije bilo kuće u kojoj neko nije umro, a izuzetak su bili jedino domovi sinova Izraela. Ovim mukama prethodila su upozorenja i pretnje, a njihov je prestanak bio objavljen na isti način. Svako je mogao da se uveri da ih je sam Bog kaznio, On koji čini ono što želi i kada to želi. Svakom je postalo jasno da se tu ne radi o uobičajenim prirodnim pojavama, ali ni o posledicama slučaja ili konstelacije. Sinovi Izraela napustili su zemlju Faraonovog jarma kada je Bog to zapovedio, iste one noći i istoga časa kada su prvenci pomrli, i dospeli su konačno na obale Crvenoga mora. Oni su bili vođeni stubovima od oblaka i vatre i na njihovom čelu bili su Mojsije i Aron, poštovane i Bogom nadahnute starešine plemena, koji su tada imali oko osamdeset leta. Sve do tog vremena oni su imali tek nekoliko zakona, nasleđenih od Adama i Noa.

Mojsije ove zakone¹² nije ukinuo već ih je umnožio. Kada je Faraon progonio sinove Izraela, oni se nisu digli na oružje, budući da mu nisu bili vični. Međutim, Bog je razdvojio more i oni su ga prešli. Faraon i njegova vojska su se podavili i talasi su izbacivali njihova tela pred sinove Izraela, kako bi ovi mogli svojim očima da ih vide. To je duga i dobro znana priča.

84. Kralj Hazara: Uistinu, ovde se radi o Božanskoj moći, pa stoga moramo da prihvatimo s njom povezane zapovesti. Ne bismo mogli ni da pomislimo kako je sve ovo rezultat nekromantije ili proračuna, ili pak proizvod uobrazilje. Jer da je o ovom razdvajanju mora i prelasku preko njega moglo da se govori kao o proizvodu uobrazilje, slično bi moglo da se kaže i o njihovom oslobađanju iz ropstva, o smrti njihovih mučitelja i o osvajanju njihovih dobara i imovine. Tako nešto reći bilo bi gore čak i od poricanja Božijeg postojanja.

85. Rabin: I kasnije, kada su oni došli u neplodnu pustinju, On im je slao hranu koja je, sem na Šabat, svakoga dana radi njih bila stvarana, i koju su oni jeli četrdeset godina.

86. Kralj Hazara: Ne može se poreći ni ova stvar koja se četrdeset godina dešavala narodu od šest stotina hiljada ljudi. Mana je priticala šest dana u sedmici, a prestajala je da pada samo na Šabat. Ovaj događaj obavezuje narod kojem pripadam na pridržavanje Šabata, budući da je iz njega vidljiva Božija zapovest.

87. Rabin: Propis o Šabatu vodi poreklo iz ovih okolnosti, ali i iz činjenice da je svet stvoren za šest dana, kao i još nekih činjenica o kojima ćemo kasnije da raspravljamo. Mada je narod verovao u Mojsijevo poslanje, još uvek je, čak i pošto su se čuda desila, u izvesnoj meri sumnjao u to da se Bog zaista obraća smrtnicima. Takođe se pojavila sumnja da je Tora prvobitno bila ljudskog porekla, a da je tek kasnije potvrđena Božanskim nadahnućem. Oni nisu bili u stanju da povežu govor sa bilo kakvim Božanskim bićem, budući da je govor nešto opipljivo. Međutim, Bog je želeo da otkloni ovu sumnju, i naložio im je da se pripreme i fizički i moralno, i naredio im je da se drže podalje od

---

¹² Nasuprot osnivačima hrišćanstva i islama.

svojih supruža, kako bi bili pripravnici da čuju reči Božije. Narod je tako postao spreman da primi Božansko nadahnuće, pa čak i da javno čuje reči Boga. To se dogodilo posle tri dana a otpočelo je zastrašujućim pojavama kao što je sevanje munja, grmljavina, zemljotres i vatra, koja je opkolila Sinajsku goru. Vatra na planini mogla je da se vidi četrdeset dana. Oni su isto tako videli i kako Mojsije ulazi u vatru i kako se iz nje pojavljuje, i onda su jasno čuli Deset iskaza, koji predstavljaju samu suštinu Tore. Jedan od ovih bio je propis o Šabatu, koji je u početku bio povezan sa darivanjem mane. Narod ovih Deset iskaza nije primio od nekog usamljenog pojedinca, niti od kakvog proroka, već ih je primio od samog Boga. Međutim, narod nije posedovao snagu koju je Mojsije imao, i nije mogao da podnese velelepnot prizora. Od toga dana veruje se da je Mojsije u neposrednoj vezi sa Bogom, da njegove reči nisu tvorevina njegovog uma, da proročanstvo nije (kao što filozofi tvrde) samo blesak u jednoj čistoj duši koja je postala nadahnuta, sjedinivši se s Aktivnim Umom (koji se naziva još i Svetim Duhom ili Gabrijelom). Filozofi kažu da je čovek poput Mojsija imao viziju u snu, ili da je neko razgovarao s njim u periodu između sna i buđenja. Oni kažu da je čuo reči samo u mašti, ali ne i sopstvenim ušima, i da je video prikazu, ali ne svojim očima, već u mislima, i da je kasnije izjavio kako je Bog njemu govorio. Upečatljivost ovoga prizora otklanja svaku mogućnost da je tu reč o obmani. Božansku besedu pratio je i Božanski zapis. Naime, On je ovih Deset iskaza ispisao na dvema tablicama od dragog kamena, i predao ih Mojsiju. Narod je video Božanski zapis, baš kao što je prethodno bio čuo Božije reči. Mojsije je, po zapovesti Božijoj, načinio kovčeg i podigao Šator iznad njega. Kovčeg je ostao među sinovima Izraela sve dok se vreme Prorokâ nije završilo, što znači oko devet stotina godina, ili sve dok narod nije zgrešio. Onda je kovčeg nestao i Navukodonosor je osvojio Izrael i sinove Izraela proterao u izgnanstvo.

88. Kralj Hazara: Ako bi vas neko čuo kako govorite: da se Bog obratio vašem okupljenom mnoštvu i da je radi vas ispisao ploče, mogao bi da vas optuži da zagovarate teoriju otelovljenja. S druge strane, vi ste slobodni od krivice budući da ovaj veličanstveni i uzvišeni prizor, koji je videlo na hiljade ljudi, nikako ne bi mogao da se porekne.

Vi sasvim opravdano odbacujete (optužbu za) puko razumsko konstruiranje i spekulaciju.

89. Rabin: Bože nas sakloni od takve pretpostavke, koja je u protivrečnosti sa zdravim razumom. Prva zapovest koja je navedena u Deset iskaza nalaže veru u Božiju promisao. Druga zapovest sadrži zabranu obožavanja drugih bogova. Njome se zabranjuje da se bilo koje drugo biće stavi na Njegovo mesto, odnosno, da se On predstavlja kipovima, oblicima i likovima, ili da se na bilo koji drugi način otelovljuje. Kako da ne smatramo da je On iznad svakog otelovljenja kada to mislimo o mnogim njegovim tvorevinama, na primer o ljudskoj duši, koja predstavlja istinsku suštinu čovekovu. Zbog tog svog dela Mojsije - koji nam se obraćao, koji nas je podučavao i vodio - nije bio isto što i njegov jezik, njegovo srce ili mozak. Ovo su bili samo njegovi organi, dok je sam Mojsije umna, razlikujuća, otelovljena duša, koja nije ograničena mestom, ni prevelika ni premala u odnosu na bilo koji prostor, tako da u sebi obuhvata likove svih stvorenih stvari. Ako njoj pripisujemo duhovna svojstva, šta bismo tek morali da kažemo o Tvorcu svih stvari? Međutim, ne bi trebalo ni da pomislimo na odbacivanje zaključaka koji slede iz otkrovenja. Prema tome, mi kažemo da ne znamo kako je namera mogla da se otelovi i kako je nastao govor koji je dopro do naših ušiju, da ne znamo koje je nove stvari Bog stvorio iz ništavila, ni koju je od postojećih stvari u tu svrhu iskoristio. On ima više nego dovoljno moći. Mi kažemo da je On stvorio dve ploče i da je urezao u njih tekst, na isti način na koji je stvorio nebo i zvezde - samo uz pomoć Svoje Volje. Bog ih je poželeo, i istog trenutka one postadoše stvarne i u njih bi urezan tekst Deset iskaza. Isto tako mi kažemo da je On razdvojio more, napravivši od njega dva vodena stuba; te stubove On je postavio s leve i s desne strane onog naroda za koji je time načinio širok i ravan put, da bi mogao njime da ide bez straha i uznemirenosti. Ovakvo razdvajanje, građenje i uređivanje svojstveno je Bogu, kojem nije potreban ni alat ni posrednik, bez kojih ljudski rod ne može. Baš kao što je voda stala na Njegovu zapovest i oblikovala se po Njegovoj volji, i vazduh koji je dotakao prorokovo uvo poprimio je oblik glasova kojim je proroku i narodu preneto ono što je Bog imao da im saopšti.

90. Kralj Hazara: Dopada mi se to što si sada rekao.

91. Rabin: Ja ne tvrdim da su se te stvari baš tako dešavale. U svakom slučaju, ovaj problem je isuviše dubok da bih ja bio u stanju da ga dokučim. Ali neosporno je da je svako od prisutnih mogao tada da se uveri da sve to potiče neposredno od Boga. To bi moralo da se uporedi sa prvim činom stvaranja. Vera u Toru, koja je povezana sa ovim prizorima, čvrsto je utvrđena u duhu, baš kao i vera da je Bog stvorio svet, na isti način na koji je - kao što znamo - stvorio i dve tablice, manu i ostalo. Na taj način, iz duša vernika nestaje sumnja koja nastavlja da muči filozofe i materijaliste.

92. Kralj Hazara: Dobro pazi, rabine, da ne postaneš nepodnošljiv. Naime, isuviše si popustljiv prema narodu kojem pripadaš. Govoriš o njegovoj veličini zaboravljajući na neposlušnost koju je taj narod pokazao uprkos otkrovenju. Kako sam čuo, usred samog otkrovenja oni su načinili tele i klanjali mu se.

93. Rabin: To je greh koji se, zbog njihove veličine, smatra utoliko težim. Naime, veliki je onaj čijim se gresima pridaje značaj.

94. Kralj Hazara: Upravo zbog ovakvog razmišljanja postaješ krajnje nezanimljiv i pristrasan. Koji bi greh mogao da bude veći od ovoga i koja bi dela bila u stanju da ga nadmaše?

95. Rabin: Još malo me istrpi ako zaista želiš da vidiš na čemu počiva visok položaj naroda kojem pripadam. Po mom mišljenju, dovoljno je što ga je Bog od svih naroda na svetu izabrao za Svoj narod, i učinio da Njegov uticaj baš u njemu nađe uporište, što mu je dozvolilo da pristupi u Njegovu blizinu, budući da se upravo tom narodu obratio. Ovaj uticaj se proteže i na njihove žene, među kojima je bilo proročica, a od Adama pa do tada samo su pojedinci bivali njime nadahnuti. Adam je bio savršenstvo samo, budući da u delu mudrog i svemoćnog Tvorca nema nikakve greške: On ga je načinio od materijala koji je sam odabrao i koji je uobličio prema sopstvenoj zamisli. Pri tom nije bilo ograničavajućih uticaja, kao ni straha od atavizma, nije postojao problem ishrane i vaspitanja u godinama detinjstva i razvoja, kao ni problem uticaja klime, vode i tla. Naime, On ga je stvorio kao mladića savršenog tela i uma. Duša kojom ga je obdario bila je savršena, a um

mu je bio mnogo uzvišeniji nego što je sada u ljudskih bića. Osim toga, podario mu je Božansku moć posebne vrste. Ta ga je moć dovela u vezu sa Božanstvom i duhovnim bićima, i omogućila mu da shvati velike istine gotovo bez razmišljanja i bez prethodne poduke. Mi ga zovemo Božijim sinom, i sve one koji su poput njega nazivamo sinovima Božijim. On je ostavio mnogo dece, od kojih je samo Avelj mogao da dođe na njegovo mesto, budući da mu je jedino on bio sličan. Pošto ga je Kain ubio, ljubomorani zbog njegovog prvenstva, ono je prešlo na njegovog brata Šeta, koji je takođe bio sličan Adamu budući da je imao (ma šta to bilo) njegovu suštinu i dušu, dok su ostala deca bila poput praznih ljuštura. Šetova suština zatim je prešla na Enoša i sve do Noa na ovaj su način samo pojedinci nasleđivali Božanski uticaj. Svi oni su slični po duši. I budući da su podsećali na Adama, bili su nazvani sinovima Božijim. Bili su savršeni i spolja i iznutra, baš kao što su bili savršeni i njihovi životi, kao i znanje i sposobnosti koje su posedovali. Njihovi životi utvrdili su vremenski sled od Adama do Noa, kao i od Noa do Avrama. Međutim, među njima bilo je i onih koji nisu bili zahvaćeni Božanskim uticajem, kao što je to bio slučaj sa Terahom, dok je njegov sin Avram bio nastavljajući svoga dede Evera, a bio je rođen za Nojeva života. Tako je Božanski duh prešao sa dede na unuka. Avram je predstavljao Everovu suštinu, i budući da mu je bio nastavljajući, nazvan je Ivri. Ever je predstavljao Šemovu suštinu, a Šem - Nojevu. On je nasledio zemlju u umerenom pojasu, čije je središte i glavni deo bila Palestina, zemlja proroštva. Jafet je krenuo ka severu a Ham ka jugu. Avramova suština prešla je na Isaka, dok su ostali sinovi bili od toga izuzeti, pa su bili udaljeni iz zemlje, koja je samo Isaku bila namenjena. Prvenstvo Isakovo prešlo je na Jakova, dok je Esav bio poslat iz zemlje koja je pripadala Jakovu. Svi njegovi sinovi bili su dostojni Božanskog uticaja i zasluživali su zemlju koju im je Bog dodelio. Tada je prvi put Božanski uticaj prešao na određeni broj ljudi, dok je pre toga udostojavao samo pojedince. Onda ih je Bog izveo iz Egipta i učinio da se umnože i rašire, poput drveta zdravog korena koji se širi. To drvo rađa savršeni plod, koji podseća na prvi plod iz kojeg je izniklo - na Avrama, Isaka, Jakova, Josifa i njegovu braću. Iz tog su semena ponikli

Mojsije, Aron i Mirjam, Becalel, Aoliav, kao i vođe plemena, sedmorica Starešina, koji su svi bili obdareni proročkim duhom; zatim dolaze i Ošea, Kalev, Hur i mnogi drugi. Oni su onda postali dostojni Božanske svetlosti i promisli koja im je postala vidljiva. Oni koji su grešili, bili su omraženi, ali su i dalje nosili u sebi ovu suštinu, pošto su zbog svog porekla i prirode bili deo te suštine, i rađali decu istoga kova. Čak se i bezbožnom čoveku ukazivala pažnja u skladu s ono malo suštine koja mu je podarena, jer ona će se ponavljati u njegovoj deci i unucima, već prema čistoti njihovog roda. Tako gledamo na Teraha i ostale u kojima Božansko nadahnuće nije postalo vidljivo iako se ono u izvesnoj meri već nalazilo u osnovi njihove prirode, tako da su rađali potomke ispunjene ovom suštinom, što nije bio slučaj sa potomcima Hama i Jafeta. I u prirodi kao celini možemo da zapazimo istu pojavu. Mnogi ljudi liče na svoje dedove, a ne na očeve. Prema tome, ova priroda i sličnost već su skrivene u ocu iako nisu postale i spolja vidljive, baš kao što je Everova priroda bila skrivena u njegovoj deci, sve dok se napokon nije pojavila u Avramu.

96. Kralj Hazara: Zaista je velika slava onih koji vode poreklo neposredno od Adama. On je bio najplemenitiji stvor na svetu. Zato se vi i nalazite iznad ostalih naroda. Međutim, da li ste ostali povlašćeni i pošto je onaj greh bio počinjen?

97. Rabin: Svi narodi toga vremena bili su idolopoklonički. Čak i da su bili filozofi koji raspravljaju o jedinstvu Boga i o njegovoj vlasti, oni ne bi bili u stanju da se oslobode likova, i učili bi narod da neko božansko dejstvo lebdi nad ovim likom što se odlikuje nekakvim čudesnim svojstvom. Neki od njih pripisivali su to Bogu, kao što se i mi danas sa poštovanjem odnosimo prema izvesnim mestima, verujući čak i u blagotvornu moć njihovih ruševina. Drugi to pripisuju duhovnim uticaju neke zvezde ili konstelacije, talismana i sličnih stvari. Narod je više pažnje obraćao na neki opipljivi lik, u koji je verovao, nego na pojedinačne propise. Sinovima Izraela bilo je obećano da će Bog na njih da spusti nešto vidljivo, za čime bi išli, kao što su išli za stubovima od oblaka i vatre kada su izlazili iz Egipta. Na ovu pojavu mogli bi da pokažu prstom, mogli bi da joj se obraćaju i da je slave, istovremeno se

klanjajući Bogu koji je u tome prisutan. Tako su se okrenuli oblaku koji je lebdeo nad Mojsijem u trenutku dok mu se Bog obraćao, i ostali su da stoje na suprotnoj strani i da slave Boga. Kada je narod bio čuo objavljivanje Deset iskaza, Mojsije se bio popeo na planinu da bi primio ispisane ploče koje je trebalo da donese narodu i da zatim načini kovčeg, prema kome bi trebalo da se upravi pogled za vreme molitve. Ljudi su čekali na njegov povratak obučeni u istu onu odeću koju su imali na sebi kada se pred njegovim očima odvijala drama na Sinaju; nisu skidali nakit niti su se presvlačili, ostajući onakvi kakve ih je ostavio, i očekivali su da će ga svakoga časa ugledati kako se vraća. Međutim, Mojsije se zadržao četrdeset dana, iako nije bio poneo hranu sa sobom, budući da je otišao s namerom da se vrati istoga dana. Neki zloduh zavladao je delom naroda, i narod je počeo da se deli na stranke i grupe. Izražavala su se različita gledišta, izrekla su se mnoga mišljenja i neko je napokon doneo odluku da se čini isto što i drugi narodi čine; tako je odlučeno da se potraži neki predmet u koji bi narod mogao da poveruje, ali tako da se ne ugrozi vrhovna vlast Onoga koji ih je izveo iz Egipta. Naprotiv, to bi trebalo da bude nešto na šta bi mogli da pokažu kada se govori o Božijim čudima, kao što to Filistejci¹³ čine sa kovčegom kada govore da Bog u njemu obitava. I mi to činimo kada govorimo o nebu ili o nekoj drugoj stvari za koju kažemo da je pokrenuta isključivo Božijom voljom, a ne slučajnošću ili pukom željom čoveka ili prirode. Njihov greh se sastojao u pravljenju lika zabranjene stvari, u pridavanju Božanske moći sopstvenoj tvorevini, odnosno nečemu što su sami odabrali, bez Božijeg usmeravanja. Ovo bi moglo da se opravda svađom koja je među njima izbila, kao i činjenicom da je među šest stotina hiljada duša bilo tek nešto manje od tri hiljade onih koji su se klanjali teletu. Što se tiče onih koji su bili na višem položaju i uz čiju je pomoć tele napravljeno, ovaj njihov postupak mogao bi da se opravda činjenicom da su želeli da odele neposlušne od poslušnih, kako bi oni koji se klanjaju teletu bili pogubljeni. Oni su istovremeno i zgrešili, jer

---

¹³ U izvornom tekstu stoje vernici, ali na osnovu navoda iz I Sam. v. 2 postaje jasno da to treba da čitamo kao Filistejci.

je zahvaljujući njima ono što je bilo greh samo po namerama, postalo i greh po delu. Međutim, ovaj greh ne bi mogao da bude isto što i potpuno zastranjivanje, odbijanje poslušnosti Onome koji ih je izveo iz Egipta, budući da predstavlja kršenje samo jedne od Njegovih zapovesti: Bog je zabranio stvaranje likova, ali oni su načinili jedan bez obzira na tu zabranu. Oni su morali da sačekaju i nisu smeli da se klanjaju nekoj tobožnjoj sili, da joj podignu oltar i prinose joj žrtve. To su bili učinili po savetu onih koji su se među njima bavili astrologijom i magijom; po mišljenju njihovom, takvi su postupci bili ispravniji od postupaka koje Tora nalaže. Oni su bili nalik ludaku o kojem smo malopre govorili, koji je upao u čekaonicu lekara i izazvao smrt onih koji su došli po lek, nadajući se isceljenju. U isti mah, narod nije ni imao nameru da odstane od vernosti Bogu. Naprotiv, oni su bili, teorijski gledano, još vatreniji u svojoj odanosti. Zato su se i obratili Aronu, koji je učestvovao u ovom poduhvatu sa željom da obelodani njihove namere. Zbog toga ne bi trebalo da ga okrivimo za pretvaranje njihove pretpostavljene neposlušnosti u stvarnu neposlušnost. Ceo ovaj događaj čini nam se odbojnim zato što je većina savremenih naroda napustila obožavanje likova. Međutim, u ono doba to i nije bilo tako nepoželjno, budući da su tada svi narodi bili idolopoklonički. Čak i da su podizali hramove koje bi posvetili obožavanju sebe samih, čak i da su u to ime podizali oltare i žrtvenike, to ne bi bio pretežak greh: i mi danas podižemo svoja svetišta, i ukazujemo im veliko poštovanje, nadajući se zbog toga blagoslovu. Mi čak kažemo da Bog u njima obitava i da se anđeli nalaze oko njih. Kada ovo ne bi bilo od suštinskog značaja za skupove naše zajednice, za tako nešto danas ne bismo ni znali, baš kao što je bilo u vreme kraljeva, kada je narodu bilo zabranjeno da podiže svetišta koja su bila nazivana uzvišicama. Pobožni kraljevi su ih uništavali da narod ne bi slavio Boga izvan zdanja koja je sam Bog odabrao da u njima bude slavljeno onako kako to On nalaže. I nije bilo ničeg neobičnog u obliku heruvima koji je bio načinjen po Njegovoj zapovesti. Uprkos ovim stvarima, oni koji su se klanjali teletu bili su kažnjeni, i toga dana tri hiljade i šest stotina ljudi bilo je pogubljeno. Međutim, mana nije prestajala da pada kako bi oni mogli da prežive, oblak nije prestajao da ih

zasenjuje ni vatreni stub da ih vodi. Proroštvo se i dalje među njima širilo i postajalo je sve uticajnije. Ništa im nije bilo oduzeto od onoga što im je od Boga bilo podareno, sem one dve ploče koje je Mojsije razbio. Ali on je tada zamolio da se ploče dovedu u prvobitno stanje, pa su vraćene, i greh je bio oprošten.

98. Kralj Hazara: Ovim si potvrdio moje tumačenje onoga što sam video u snu, naime da čovek može da zasluži Božanski uticaj samo kada deluje prema Božijim zapovestima. Čak i da nije tako, većina ljudi bi želela da ga zadobije, pa i astrolozi, magovi, poklonici kulta vatre i Sunca, dualisti, itd.

99. Rabin: U pravu si. Naše je zakone Mojsije ispisao u Tori i dobio ih je neposredno od Boga, i zaveštao narodu okupljenom u pustinji. Nema potrebe da se pozivam na neki stariji autoritet kad je reč o pojedinim poglavljima i stihovima, kao ni kad je reč o opisu žrtava i opisu mesta i načina na koji bi trebalo da budu nuđene, ili objašnjenju o tome šta bi trebalo da se čini sa krvlju i udovima, itd. Sve je to Bog jasno saopštio, pošto bi i najmanja čestica koja nedostaje mogla da dovede u pitanje celovitost čitave stvari. Slično važi i za prirodne oblike, koji se sastoje od delova koji su tako sićušni da prkose opažanju. Ako je njihov uzajamni odnos pretrpeo i najmanju promenu, čitav bi oblik mogao da se ošteti, tako da bi biljka, životinja ili neki njihov deo mogli da postanu nesavršeni i nepostojeći. Na isti način Tora propisuje kako žrtvena životinja treba da se čereči, šta treba da se čini sa svakim delom, šta bi trebalo da se pojede a šta da se spali, ko bi trebalo da ih jede a ko da ih spaljuje, koji sveštenici treba da ih prinose a koji ne bi smeli to da čine. Ona takođe propisuje i u kojem bi stanju morali da budu, besprekorni po izgledu i po odevanju, a to se posebno odnosi na Velikog Sveštenika, kome je dozvoljeno da ulazi na mesto Božanstva, koje okružuje slava Božija i na kojem se nalaze kovčeg i Tora. Na ovo se odnose pravila o obrednoj čistoti, o raznim stupnjevima pročišćenja, posvećenja i molitve, opisivanje kojih bi nas predaleko odvelo. U pogledu svega ovoga, oni su morali da se oslone na čitanje Tore, povezano sa predanjem rabina, koje je zasnovano na Božijem saobraćanju sa Mojsijem. Na isti način, Mojsiju se na Gori pokazao i oblik Šatora, odnosno

Šator sastanka, njegova unutrašnjost, svećnjak, kovčeg i trem - sa stubovima, pokrovima i ostalim stvarima koje mu pripadaju. Po naređenju Boga, sve to je trebalo da se pred Njim pojavi u svom pravom obliku, odnosno u obličju koje je On naredio da im se da. Na isti način, Hram Solomonov bio je izgrađen po uzoru koji je otkriven Davidu. Isto će tako biti uobličeno i uređeno i poslednje svetište koje nam je obećano, a u skladu s pojedinostima koje je video prorok Jezekiel. U službi Bogu nema mesta za raspravljanje, umovanje i sporenje. Da je to bilo tako, filozofi bi, zahvaljujući svojoj mudrosti i pronicljivosti, postigli više od sinova Izraelovih.

100. Kralj Hazara: Prema tome, ljudski um može radosno i bez kolebanja da prihvati Zakon i nimalo ne treba da sumnja u to da će prorok da dođe potlačenom i porobljenom narodu i da mu obeća oslobađanje od jarma, do kojeg će da dođe u određeno vreme i bez odlaganja. Mojsije ih je odveo u Palestinu, među sedam naroda, od kojih je svaki bio jači no što su oni bili, i odredio je svakom plemenu njegov deo zemlje još pre nego što su prispeli u nju. Sve ovo se desilo za najkraće moguće vreme i bilo je praćeno čudesnim događajima. Time se dokazuje svemoć Pošiljaoca, baš kao i veličina Glasnika, i visok položaj onog naroda koji je primio poruku. Da je on rekao:¹⁴ „Poslan sam da ceo svet izvedem na pravi put“, i da je samo delimično ispunio svoj zadatak, njegova poruka ne bi bila potpuna, tako da Božanska volja ne bi mogla u potpunosti da se izvrši. Savršenstvo njegovog dela vidi se iz činjenice da je njegova knjiga napisana na hebrejskom, zbog čega je nerazumljiva narodima Sinda, Indije i Hazarije. Stoga oni nisu u stanju da primene njegove propise sve dok ne prođe nekoliko stoleća, odnosno sve dok ne budu bili spremni za tako nešto, i to osvajanjima i stupanjima u savez. Međutim, do ovoga neće da dođe zahvaljujući otkrovenju onoga proroka, ili nekog drugog, koji bi došao umesto njega i svedočio o njegovom zakonu.

101. Rabin: Mojsije je samo svoje sunarodnike i one koji govore njegovim jezikom pozvao da prihvate njegov zakon, a Bog je obećao da

---

¹⁴ Aluzija na osnivača islama.

će u svim vremenima da bude proroka koji će da ga tumače. I On je to činio sve dok pripadnici ovog naroda nisu otkrili Njegovu naklonost i nisu osetili da je On sa njima.

102. Kralj Hazara: Ne bi li možda bilo bolje da je čitavo čovečanstvo bilo izvedeno na pravi put? Nije li tako nešto primerenije Božanskoj mudrosti?

103. Rabin: Ili bi možda bilo najbolje da sve životinje budu razumna bića? Ti očigledno zaboravljaš ono što smo rekli o rodoslovu Adamovog potomstva, zaboravljaš da smo rekli da je Božansko proročanstvo bilo povlastica jedne osobe, izabrane među svojom braćom, koja je nasledila suštinu svoga oca. Upravo se u toj osobi zgusnula Božanska svetlost i ona je predstavljala jezgro, dok su ostali bili poput ljuštore koja u njemu nema udela. Međutim sinovi Jakovljevi razlikovali su se od ostalih naroda po svojoj pobožnosti, koja ih je učinila tako reći anđeoskom kastom. Prožet Božanskom suštinom, svaki od sinova Jakovljevih trudio se da dostigne stupanj proroštva, i mnogi su u tome uspevali. A oni kojima to nije polazilo za rukom, pokušavali su da Mu se približe pobožnim delima, svetošću, čistotom i razgovorom sa prorocima. Imaj na umu da čak i onaj ko samo razgovara sa prorokom, i sluša njegov govor, postaje produhovljen. On se od svoga roda razlikuje po čistoti duše, po žudnji za višim stupnjevima, po privrženosti osobinama kao što su skromnost i čistota. To je za njih predstavljalo očigledan dokaz i smatrali su to znamenjem buduće nagrade. Kao rezultat ovoga, ljudska duša će postati Božanska, i odvojivši se od materijalnih čula pridružiće se višim sferama, uživajući u viziji božanske svetlosti i slušajući Božanski govor. Takva duša ne bi trebalo da se plaši smrti, čak ni posle smrti tela. Ukoliko se nekada sretneš sa verom čije se učenje i obredi nalaze u službi dostizanja ovoga stupnja, na mestu koje je predvidela i pod uslovima koje je postavila, budi siguran da ta vera osigurava besmrtnost duše posle smrti tela.

104. Kralj Hazara: Za razliku od vas, druge crkve daju mnogo veća i opipljivija predviđanja.

105. Rabin: Nijedno se od njih ne ostvaruje pre smrti, dok za života na njih ništa ne ukazuje.

106. Kralj Hazara: Možda si u pravu, jer do sada još nisam video da oni koji veruju u ova obećanja priželjkuju njihovo brzo ispunjenje. Naprotiv, oni bi više voleli da mogu da ih odlože za hiljadu godina, i više bi voleli da ostanu u okovima ovoga života, ma kako tegoban bio.

107. Rabin: Šta misliš o onome pred kime su se odvijali svi ti veličanstveni i božanski prizori?

108. Kralj Hazara: Siguran sam da on žudi da mu se duša zauvek rastavi od materijalnih čula, kako bi mogao neometano da uživa u onoj svetlosti. To znači da je od onih koji s radošću iščekuju smrt.

109. Rabin: Naša obećanja za sada samo nagoveštavaju da ćemo biti sliveni s Božanskim uticajem, posredstvom proroštva ili nečeg sličnog, ali i posredstvom veze koju već imamo sa Božanskim sticajem. Taj se uticaj ispoljavao u velikim čudima koja izazivaju strahopoštovanje. Stoga u Bibliji i ne piše: „Ako se budete pridržavali ovoga zakona, pošto umrete odvešću vas u najlepše vrtove, gde će vas čekati najveća zadovoljstva.“ Naprotiv, u njoj stoji: „Bićete moj izabrani narod i ja ću biti vaš Bog, koji će da vas predvodi. Ko god od vas dođe preda Me i uspne se ka nebesima, biće poput onih koji još za života hode među anđelima, pa anđeli svakog od njih nazivaju sinom čovečijim kako bi sebe od njih razlikovali. Čak će i anđeli da hode među vama na Zemlji, i viđaćete ih, i pojedinačno i u mnoštvu, kako vas čuvaju i kako se bore za vas, iako vi sami ne učestvujete u toj borbi. A vi ćete ostati u onoj zemlji koja predstavlja prelaz ka anđeoskom stupnju, naime, u Svetoj Zemlji. Njena plodnost ili neplodnost, njena sreća ili nesreća zavise od Božanskog uticaja koji svojim ponašanjem treba da zaslužite, dok će ostatak sveta i dalje da ide svojim prirodnim tokom. Naime, kada je Bog među vama prisutan, uočićete kako vam je zemlja plodna i kako se plodovi više pojavljuju kada im je vreme, i pobeđivaćete neprijatelje koji su od vas brojniji, jer vaši su poslovi vođeni Božanskom Voljom a ne uobičajenim zakonima prirode. A kao posledica vaše neposlušnosti doći će vam suša, smrt i divlje zveri, čak i kada sav ostali svet živi u miru. To znači da vaše poslove uređuje neka sila koja sama po sebi predstavlja nešto više od puke prirode.“ To znači da ne treba da se plašimo

razočaranja, jer je sve ovo što zakoni u sebi obuhvataju, blisko povezano s obećanjima. Sva ova obećanja imaju isti temelj, a to je predviđanje da ćemo biti blizu Boga i njegove vojske. Kao što naša Tora jasno pokazuje, ko god je dospao do ovoga stupnja, više se ne plaši smrti. To se najbolje vidi iz sledeće parabole:

Pripadnik nekakve družine, koji je na udaljenim mestima tragao za zaštitnikom, otputovao je u Indiju. Kralj Indije mu je ukazao najviše počasti i dodelio najviša zvanja, budući da je čuo za njegove prijatelje i da je poznao njihove očeve, koji mu nekada behu drugovi. Kralj ga je natovario poklonima za prijatelje a njemu samom dao je skupocene darove. Onda ga je otpustio i poslao je članove svoje svite da mu se pridruže na putu nazad. Niko nije znao da su oni sa dvora, niti da putuju u pustinju. On je dobio činove i počasti, pa je pri povratku morao da se zakune na vernost kralju. Onda se sa svojom indijskom pratnjom vratio drugovima, i oni mu poželeše srdačnu dobrodošlicu. Oni su se trudili da im budu na raspolaganju i da im ukažu počasti. Podigli su i zamak koji je postao njihovo boravište. Od tada su često slali u Indiju izaslanike da se nađu kralju na usluzi. To je sada bilo mnogo izvodljivije, budući da su ih prvi glasnici vodili najkraćim i najpouzdanijim putevima. Tako je svima postalo jasno da je to moguće zato što su izjavili vernost kralju i ukazivali poštovanje njegovim izaslanicima. I nisu se pitali zbog čega bi ovakvo ukazivanje poštovanja bilo neophodno, budući da je bilo očigledno da je posredstvom toga on došao u vezu sa kraljem - što je već samo po sebi srećna okolnost. U stvari, ova družina predstavlja sinove Izraelove: prvi putnik je Mojsije, oni kasniji putnici su proroci, dok su Šehina i anđeli indijski glasnici. Skupa odela predstavljaju duhovnu svetlost koja se, zahvaljujući proročkom daru, nalazila u Mojsijevoj duši, dok mu se na licu pojavljivala vidljiva svetlost. Darovi su dve tablice sa zapovestima. Oni koji su bili u vlasti drugih zakona, ništa od toga nisu videli, ali bez obzira na to, bilo im je rečeno: „Budite i dalje poslušni kralju Indije da vas On ne bi udaljio i kaznio kada umrete.“ Možda bi moglo da se kaže: Još se niko nije vratio da nas obavesti da li obitava u raji ili u paklu. Ovakva nagodba odgovarala je većini ljudi, s obzirom da je bila u skladu sa njihovim sopstvenim gledištima. Oni su joj se svo-

jevoljno povinovali i dozvolili su sebi slabašnu nadu, koja je samo izgledala moćno, pa su tako počeli da se ponose i da se nadmeću ponašaju u odnosu na druge narode. Ali kako mogu da se hvale očekivanjima koja bi trebalo da se ostvare tek posle smrti, i to onima koji još za života uživaju u njihovom ispunjenju? Nije li priroda proroka i pobožnih ljudi bliža besmrtnosti nego što je to slučaj sa prirodom onih koji nikada nisu dospeli na taj stupanj?

110. Kralj Hazara: Potpuno je nerazumno tvrditi da telo i duša treba da nestanu onda kada čovek umre, kao što je to slučaj sa životinjama, kao i da samo filozofi - kako to oni veruju - mogu da umaknu takvoj sudbini. Isto može da se kaže i o iskazima vernika drugih vera¹⁵ - da čovek može da nasledi raj samo zahvaljujući izgovaranju jedne jedine reči, čak i da nikada nije znao nijednu drugu reč, čak i da nije u stanju da shvati veliki značaj te reči koja ga je sa nivoa životinje uzdigla na nivo anđela. Onaj ko ne izgovori ovu reč, ostaće među životinjama, iako bi mogao da bude veoma učen i pobožan filozof, koji je čitavoga života žudeo za Bogom.

111. Rabin: Ne poričem da će Bog da nagradi dobra dela bilo kog čoveka, ma kojem narodu pripadao. Međutim, prvenstvo je dato narodu koji je sve vreme bio u blizini Boga. U skladu s tim, moglo bi da se pretpostavi da će pripadnici toga naroda i posle smrti biti u blizini Boga.

112. Hazarski kralj: Ovo bi mogao da posmatraš i na drugi način, pa da prema njihovom položaju na ovom svetu prosuđiš na kojem će stupnju biti na onom svetu.

113. Rabin: Vidim da nam prebacuješ zbog našeg pada i bede, ali najbolja od drugih vera upravo se takvim stvarima ponosi. Ne slave li oni Njega koji je rekao: Onome ko te udari po desnom obrazu, okreni i levi; onome ko ti je uzeo ogrtač, podaj i košulju.¹⁶ Posle više stoleća poniženja, šibanja i ubijanja, On i njegovi sledbenici postizali su uspeh, a uzdizali su upravo ovakve stvari. Sličnu sudbinu imali su i osnivač islama i njegovi prijatelji. I oni su na kraju zagospodarili i došli do moći.

---

¹⁵ Aluzija na islam.

¹⁶ Mat. v. 39, 40.

Narodi se ponose ovakvim ličnostima, ali ne i onim kraljevima čija je moć bila velika, čije su zidine bile jake a bojna kola ulivala strah. Ipak, ovako nam je uspelo da budemo mnogo bliži Bogu nego da smo još na ovom svetu došli do veličine.

114. Kralj Hazara: Možda bi bilo tako da je vaša poniznost zavisila od vaše volje. Međutim, ona nije dobrovoljna, jer biste čak i vi ubijali da ste imali moć.

115. Rabin: Sada si nas, kralju, baš dirnuo u slabu tačku. Da se veliki deo nas, kao što kažeš, naučio poniznosti prema Bogu i Njegovoj Tori na osnovu svoga niskog položaja, Promisao nas ne bi prisiljavala da ga toliko dugo podnosimo. Samo malobrojni dele tvoje mišljenje. Ipak, najveći deo naroda kojem pripadam mogao bi da se nada nagradi, budući da svoj pad podnosi delom zbog nužnosti, a delom zbog svoje slobodne volje. Jer svako ko poželi to da čini, postaje isti kao i njegovi tlačitelji, i to izgovarajući samo jednu reč, i to bez ikakvih teškoća. Takvo ponašanje neće moći da promakne pravednom Sudiji. Ako u ime Boga budemo podnosili svoje izgnanstvo i pad, kako nam to već dolikuje, nama će se ponositi ona pokoljenja koja će doći sa Mesijom i ubrzati dolazak dana spasenja, kojem se nadamo. Za sada ne dozvoljavamo da oni koji našu veru prihvataju teorijski i samo na rečima, imaju isti položaj kao i mi. Od njih zahtevamo istinsko samožrtvovanje, čistotu, znanje, obrezivanje i brojne verske obrede. Obračćenik mora u potpunosti da prihvati naš način života. Trebalo bi da imamo na umu da je obred obrezivanja Božanski simbol, da ga je sam Bog naložio, želeći da nam poruči da obuzdamo svoje želje i da se služimo slobodom odlučivanja koju nam je podario, kako bi sve ono što smo uzrokovali bilo pogodno da primi Božanski uticaj. Bog dozvoljava da Mu se približi samo onaj koji ide ovim putem, i njegovo potomstvo. Međutim, obračćenici nisu jednaki sinovima Izraela po rođenju, koji jedini mogu da postanu proroci. Oni prvi mogu da postignu nešto samo ako uče od njih, mogu da budu i pobožni i učeni, ali među njima nikada neće da bude proroka.¹⁷ Što se tiče obećanja kojima se toliko diviš, naši mudraci su još pre

---

¹⁷ Povodom ovog stava postoji neslaganje među velikim autoritetima.

mnogo vremena opisali raj i pakao, njihovu dužinu i širinu,¹⁸ i dali su opis uživanja i kazni koje dolaze posle smrti sa mnogo više pojedinosti od bilo koje druge kasnije vere. Od samog početka govorio sam ti samo o onome što se nalazi u knjigama proroka.¹⁹ Oni ne raspravljaju o obećanjima koja se tiču života posle smrti na onaj opširan način, tako svojstven rabinima. Uprkos tome, knjige proroka spominju da će prah ljudskog tela da se vrati zemlji, a duša - svome Tvorcu.²⁰ Oni govore i o vaskrsavanju mrtvih u budućnosti, kao i o slanju proroka koji se zove Eliaha Al Kidr.²¹ Njega je Bog već jednom poslao, ali ga je na takav način sklonio da se pričalo kako on u stvari nije ni okusio smrt. U Tori se nalazi i molitva o čoveku koji je bio obdaren izuzetnim proročkim darom, koji se molio za laku smrt, priželjkujući da njegov kraj bude poput kraja sinova Izraelovih.²² Posle Samuelove smrti, kralj Šaul je njega prizivao u pomoć, pa mu je on prorekao sve ono što će mu se dogoditi, na isti način na koji je za života bio proricao.²³ Iako naš zakon zabranjuje savetovanje sa mrtvima, ovakav Šaulov postupak pokazuje da su ljudi iz vremena proroka verovali u besmrtnost duše posle raspadanja tela. Zato su se i obraćali mrtvima, tražeći od njih savet. Svi obrazovani ljudi, uključujući i žene, napamet znaju molitvu kojom počinje jutarnja služba. Ona glasi ovako: Bože moj, duša koju si mi udahnuo, čista je; Ti si je stvorio, Ti si je oblikovao i Ti je čuvaš, i Ti ćeš je u budućnosti uzeti od mene, ali ćeš mi je vratiti u svetu koji dolazi. Sve vreme dok je duša u meni, zahvaljujem Ti se i uznosim Ti hvalu, Gospodaru svetova. Blagosloven da si Ti koji vraćaš duše mrtvim telima.²⁴ Predstava raja, koja se tako često spominje, potiče iz Tore. U Tori se o raj u govori kao o

---

¹⁸ Mnoga mesta u Talmudu i Miđrašu sadrže alegorične aluzije na raj i pakao. Na primer: Berahot 19; Sanhedrin 102; Berešit Raba VI.

¹⁹ Misli se na Tanah uopšte (tj. hebrejsku Bibliju).

²⁰ Kohelet 12:7.

²¹ U arapskoj legendi, prorok Elija je poznat pod imenom Al Kidr.

²² I Mojsijeva 5:24; 2. Kraljeva 2:11.

²³ Br. xxiii, 10.

²⁴ Sam, xxviii.

---

uzvišenom boravištu koje je Bog namenio Adamu. I da nije bio neposlušan, Adam bi zauvek ostao u njemu. Slično, „Geinom“ nije ništa drugo do poznato mesto koje se nalazilo u blizini Hrama. To je bila rupa u kojoj se vatra nikada nije gasila, jer su se u njoj spaljivale nečiste kosti, strvine i druge nečiste tvari. „Geinom“ je ime hebrejskog porekla, sastavljeno od dve reči.

116. Kralj Hazara: Ako je sve to tako kako si mi rekao, od trenutka kada je vaša vera bila objavljena, nije se pojavilo ništa novo, izuzev možda u izvesnim pojedinostima koje se tiču raja i pakla, i njihovog uređenja. U ovim pojedinostima, međutim, ima dosta ponašanja i proširivanja.

117. Rabin: Čak ni te pojedinosti nisu nove. Rabini su već veoma mnogo rekli o ovom problemu. I ne bi mogao o tome da čuješ ništa novo, ništa čega nema u njihovim spisima, što ne bi mogao da nađeš u njima, pod uslovom da zaista tražiš.

JEHUDA HALEVI

Halevi Jehuda (Halevi Juda Ben Samuel, 1080 - 1142) čuveni je pesnik i filozof špansko-jevrejske književnosti. Poznat je po svojoj duhovnoj i svetovnoj poeziji, ali i po filozofskom spisu "Hazari". Ovo delo napisao je između 1130. i 1140. godine, na arapskom jeziku. U ovoj specifičnoj apologiji jevrejske vere, on iznosi sopstveni anti-racionalistički filozofsko-religiozni sistem.

(E. B.)

SADRŽAJ

O POKAJANJU - Majmonid

I POGLAVLJE	3
II POGLAVLJE	6
III POGLAVLJE	10
IV POGLAVLJE	16
V POGLAVLJE	19
VI POGLAVLJE	22
VII POGLAVLJE	26
VIII POGLAVLJE	29
IX POGLAVLJE	32
X POGLAVLJE	35

UVOD U ETIKU OTACA - Majmonid

PRVO POGLAVLJE	43
DRUGO POGLAVLJE	48
TREĆE POGLAVLJE	50
ČETVRTO POGLAVLJE	52
PETO POGLAVLJE	62

ŠESTO POGLAVLJE	66
SEDMO POGLAVLJE	69
OSMO POGLAVLJE	73
BELEŠKA O PISCU	89
HAZARI - Jehuda Halevi	
HAZARI.....	97
BELEŠKA O PISCU	135

KNJIŽEVNO DRUŠTVO PISMO
ZEMUN, ZMAJ JOVINA 1
Za izdavača: Raša Livada

Majmonid
MAJMONID O POKAJANJU

Majmonid
OSAM POGLAVLJA
Uvod u etiku otaca

Jebuda Halevi
HAZARI

Urednik biblioteke:
Isak Asijel, rabin

Lektori:
Dragica Stojanov (Majmonid - O pokajanju)
Grozda Pejčić (Majmonid - Halevi)

Tehnički urednik:
Šelomo Maoz

Naslovna strana:
Isak Asijel

Korektor:
Danijela Danon

Štampa:
LION

Tiraž:
500

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

222.1.06

МАЈМОНИД

Propisi o pokajanju : iz Mišne Tora. Knj.
1, Knjiga znanja / Majmonid Rabi Moše Ben
Majmon-Rambam ; s engleskog prevela Danijela
Danon. - Zemun : Književno društvo Pismo,
5760 (i. e.) 2000 (Beograd : Lion). - 143
str. ; 21 cm. - (Biblioteka Ner micva)

Nasl. str. prištampanog teksta 1: Osam
poglavlja : Uvod u etiku otaca / Majmonid
Rabi Moše Ben Majmon-Rambam ; s engleskog
prevela Maja Mišanije. - Nasl. str.
prištampanog teksta 2: Hazari. Deo 1 = The
Kuzari / Jehuda Halevi ; s engleskog prevela
Ermoza Bahar. - Tiraž 500. - Majmonid: str.
95-96. - Jehuda Halevi: str. 142.

1. Мајмонид: Осам поглавља : Увод у етику
отаца 2. Халеви, Јехуда: Хазари. Део 1
296.1

а) Стари завет. Петокњижје - Тумачења б)
Јудаизам

ID=83068428

Kako izgleda potpuno pokajanje? Kada okolnosti dopuštaju da osoba ponovi jednom već počinjeni prestup, a ona se, iako kadra da iznova sagrađi, ipak uzdrži od greha, ne iz straha ili zbog nedostatka snage nego samo zato što se kaje. Uzmimo za primer čoveka koji je počinio preljubu sa tuđom ženom i nakon izvesnog vremena nađe se ponovo sam sa njom, njegova strast prema njoj ne jenjava, njegove fizičke moći su nesmanjene, nalazi se pod istim okolnostima u kojima je počinio prethodnu preljubu, a on se ipak uzdrži i ne sagrađi, tada je on iskreni pokajnik.

A Solomon je rekao: "*Seti se Tvorca svojega u danima mladosti svoje (pre nego dođu dani zli i prispeju godine za koje ćeš reći ŽU njima mi nema zadovoljstva)*" (*Knjiga Propovednikova*, 12:1). Međutim, ako se čovek pokaje tek u starosti nakon što onemoća i ponestane mu snage da čini sve što je u mladosti činio, premda se ne može reći da on predstavlja izvanredan primer pokajanja, svejedno se njegovo pokajanje prihvata i on je pokajnik.

Čak i ako je neko grešio celog života i pokajao se tek na dan smrti i umro kao pokajnik, svā njegova bezakonja mu se opraštaju jer je rečeno: "*Pre nego što se pomračiti sunce i videlo i mesec i zvezde i dođu oblaci iza dažda*" (*Knjiga Propovednikova*, 12:2), što je aluzija na dan smrti. Otuda sledi zaključak da ako se neko seti Tvorca i pokaje se pre smrti biva mu oprošteno. *Majmonid (str. 6)*

I zaista, kada definišu reč bogat, oni kažu: "*Ko je bogat? Onaj ko je zadovoljan onim što ima*" (*Avot*); drugim rečima, neko ko je zadovoljan onim što mu sudbina donosi i koji nije zabrinut zbog onog što nema. Slično, biti jak je moralna karakterna osobina, i jak čovek je onaj kojem intelekt i razum kontroliše želje, kao što sam objasnio u petom poglavlju. Rabini kažu: "*Ko je jak? Onaj koji savladava svoje požude*" (*Avot* 4:1). *Majmonid (str. 74)*

Kralj Hazara: Sada sam zaista prinuđen da se obratim nekom od Jevreja, budući da su oni ostatak sinova Izraelovih. Jer kao što vidim, oni su sami po sebi svedočanstvo Božanskog zakona na Zemlji.

I onda on pozva jednog jevrejskog rabina da se raspita o njegovoj veri.

Rabin odgovori: Verujem u Boga Avrama, Isaka i Jakova, koji je izveo sinove Izraelove iz Egipta, znamenjima i čudima. On ih je hranio u pustinji, On im je dao zemlju, pošto su uz Njegovu pomoć na čudesan način prešli more i Jordan. On je poslao Mojsija da objavi Njegove zakone. *Jehuda Halevi (str. 110)*

Do sada je u biblioteci "Ner Micva" izašlo:

Arije Kaplan: *Rajske vode, tajna mikve*

Abraham Jošua Hešel: *Šabat*

Arije Kaplan: *Šabat - Dan večnosti*